

Dr. Al. Maciesza

ATLAS STATYSTYCZNY KRÓLESTWA POLSKIEGO

*Atlasy statystyczne lepiej, a w każdym
razie prędzej przyczyniają się do
uswiadomienia społeczeństwa, niż
całe biblioteki badań naukowych.*

Jahnsen Teorja statystyki

Hys. E. Obuchowski

Cena 9 Zł. Pol.

Lit. W. Simmering, Płock.

Płock - Nakładem autora

44.195

9/27/21

*Do Biblioteki Seminarjum
Maurowcańskiego im. Bolesława
Krymskiego w Płocku
1935/13. D. autora*

Atlas Statystyczny

KRÓLESTWA POLSKIEGO.

Zobrazowanie poglądowe stanu zaludnienia, warunków zdrowotnych, oświaty,
stosunków rolnych i stanu ludności robotniczej w Królestwie.

ULOŻYŁ NA PODSTAWIE ROZMAITYCH ŹRÓDEŁ OGŁOSZONYCH DRUKIEM

Doktor Aleksander Maciesza.

RYSUNKI WYKONAŁ

K. OBUCHOWSKI.

— ❖ — NAKŁADEM AUTORA. ❖ —

Drukarnia K. Miecznikowskiego. — Litografja J. Sommeringa.

PŁOCK.

1907.

41195

Uniwersytet Medyczny w Lublinie
nr inw.: XX - 50236

BG 44195

elc 90/54/8

Członkom

Towarzystwa Naukowego

Stockiego

Pracę niniejszą poświęca

Autor.

PRZEDMOWA.

Myśl wydania niniejszego „Atlasu Statystycznego“ nasunęła mi się podczas studjów nad stanem ekonomicznym Królestwa.

Przekonałem się wtedy osobiście, że poznanie stosunków ekonomicznych kraju naszego jest nadzwyczaj utrudnione. Z powodu znacznego ubóstwa polskiej literatury statystycznej, wskutek braku instytucji odnośnych musimy z konieczności posilkować się prawie wyłącznie wydawnictwami urzędowymi, w dodatku częstokroć wątpliwej wartości. Poza Warszawą, zdaleka od większych księgozbiorów, ze względu na wysoką cenę i trudności w sprowadzaniu, są one dostępne zaledwo nielicznym jednostkom. Wobec tego, wydawnictwo polskie, zawierające wyciąg ważniejszych danych statystycznych, dotyczących Królestwa, osobliwie przy zastosowaniu metody graficznej, oddać może pewne usługi tym, którzy zechcą poznać stan ekonomiczny kraju naszego, i przyczynić się również może do spopularyzowania i rozpowszechnienia w społeczeństwie naszym wiedzy statystycznej.

Zbyt skromna szata wydawnictwa, oraz pewne braki i usterki powinny być wytłomaczone warunkami, w jakich autorowi wypadło pracować. Nie znalazszy nakładcy w Warszawie, bez pomocy instytucji naukowych, trzeba było zdecydować się wydać „Atlas Statystyczny“ własnym nakładem przy bardzo skro-

mnych funduszach, w małym mieście prowincjonalnym, zdala od bibliotek i większych zakładów litograficznych.

Uskutecznienie wydawnictwa zawdzięczam w znacznym stopniu p. Konradowi Obuchowskiemu, technikowi komunikacji, który przygotował z moich oryginałów, dokładne kalki dla przeniesienia na kamień litograficzny.

Niniejszym przeto składam p. Obuchowskiemu serdeczne podziękowanie za chętny i gorliwy współudział w pracy.

Jeżeli wydawnictwo to zostanie życzliwie przyjęte przez ogół i stanie się pożytecznym przy badaniach krajoznawczych, autor będzie najzupełniej wynagrodzony za zmuśną i mozolną pracę nad obliczaniem stosunków procentowych i wyrysowywaniem załączonych kartogramów, oraz chętnie zabierze się do dalszej pracy nad następnymi zeszytami wydawnictwa. Mam bowiem zamiar co rok wydawać nadal po jednym zeszycie, składającym się z 8—12 kartogramów zależnie od ilości ogłoszonych materiałów statystycznych.

Wobec tego zwracam się z prośbą do wszystkich, którzy będą uważali podobne wydawnictwo za potrzebne, o łaskawe nadsyłanie mi swoich uwag, wskazówek i krytyk.

Dr. Aleksander Maciesza,

Płock.

W S T Ę P.

„La statistique est le budget des choses et sans budget point de salut public“.

(Statystyka to budżet ogólny, a bez budżetu nie masz dobra społecznego).

Napoleon I.

Dokładna znajomość warunków ekonomicznych kraju własnego jest niezbędna dla każdego dobrego obywatela.

„Znać bowiem swój kraj, powiada W. Nalowski, pojmować z jednej strony jego braki, umieć z drugiej—wyzyskać jego korzystne warunki naturalne, jest to posiadać najpotężniejszy oręż na arenie konkurencji międzynarodowej“.

Złożone zjawiska życia społecznego najłatwiej i najlepiej poznać można przy zastosowaniu metody statystycznej. Ona pozwala na podstawie wyczerpujących postrzeżeń opartych na liczbie i mierze stwierdzać drogą porównań różnice i zmiany w stosunkach społecznych.

Statystyka obecna nie poprzestaje na układaniu suchych tablic liczbowych, tak nie lubianych przez większość czytającej publiczności, lecz coraz częściej zaczyna stosować metodę poglądową.

Przedstawienie stosunków statystycznych za pomocą linii i figur geometrycznych—dajagramy, oraz oznaczenia tychże stosunków na mapach za pomocą linii i powierzchni, albo za pomocą różnego kreskowania—kartogramy, bardziej są zrozumiałe, osobliwie dla mniej przygotowanych czytelników, niż liczbowe tablice statystyczne.

Kartogramy nie wymagają natężonej uwagi i ułatwiają myślenie, a co najgłówniejsze, dają możliwość najłatwiejszego, dokładnego uchwycenia rozkładu topograficznych stosunków statystycznych. Z tego względu kartogramy są obecnie w wielu krajach powszechnie używane i przyczyniają się znacznie do spopularyzowania wśród szerszych warstw wiedzy statystycznej.

Różne biura statystyczne państwowe, jak na przykład Berlińskie, Bawarskie i t. d. stale zamieszczają mapy statystyczne w swoich wydawnictwach urzędowych.

Francuskie ministerjum robót publicznych wydaje regularnie „Album de statistique gra-

phique“. Metoda graficzna bywa nawet stosowana w bardzo popularnych wydawnictwach. Wydział pracy przy angielskim ministerjum handlu (Labour department of Board of trade) wydaje dla warstw robotniczych za 1 pensa miesięcznie piśmko „Gazeta Robotnicza“ (Labour Gazette), w której stale zamieszcza rysunki graficzne. Znany statystyk francuski E. Levasseur posilkuje się metodami graficznymi nawet w podręcznikach szkół elementarnych, czego dowodem ostatnie wydanie: „Précis de la géographie physique, politique et économique de la France 10-ème ed. Paris 1902“.

Z tego powodu w pracy niniejszej główny nacisk położony został na przedstawienie ważniejszych stosunków statystycznych Królestwa za pomocą kartogramów i dajagramów. Tablice z licznymi absolutnymi dołączone są z tego względu, że potrzeba ich daje się nieraz odczuwać przy rozmaitych okolicznościach. Tekst atlasu świadomie został ograniczony do minimum.

Czytelnik, nie mając przed sobą tekstu szczegółowego, zmuszony będzie rozejrzeć się szczegółowo w kartogramach i dajagramach i porównać je pomiędzy sobą. Nie jednego to może zachęci do dalszych studiów ekonomicznych w celu wyjaśnienia następujących się kwestji*). Wtedy „Atlas“ osiągnie swój cel—popularyzację wiedzy statystycznej i pogłębienie znajomości kraju naszego.

*) Znaczne usługi oddać może przy studiach ekonomicznych, jak przekonałem się osobiście, wydany staraniem S. Michalskiego „Poradnik dla samouków“. Część III. Nauki społeczne. Warszawa 1900 r. (Cena kop. 80). Niestety poradnik ten jako wydany przed 7 laty nie uwzględnia całego szeregu nowszych prac, wśród których osobliwie zasługują na uwagę:

Żałęski Witold. Królestwo Polskie pod względem statystycznym. Część I. Ludność, rolnictwo, górnictwo i finanse. Warsz. 1900. Część II. Statystyka zajęć i przemysłu Warsz. 1901. Cena każdej części rb. 1.

Ż. Pietkiewicz. Siła i środki ludu naszego. Zarys warunków ekonomicznych ludności włościańskiej w Królestwie Polskiem. Warsz. 1905.

Koszuński Stanisław. Rozwój ekonomiczny Królestwa Polskiego w ostatnim trzydziestoleciu. Warsz. 1905

Grabski Władysław. Stosunki służbowo-robotnicze rolne w Królestwie Polskiem. Warsz. 1906 rb.

Grabski Władysław. Materiały w sprawie włościańskiej. Warsz. 1907.

Stanisławski Stanisław. Stan ekonomiczny gubernji Królestwa Polskiego. Prawda 1905, 1906 i 1907.

Stanisławski Stanisław. Rzut oka na stan ekonomiczny Królestwa Polskiego. Warsz. 1907 rb. 1.

OBJAŚNIENIE KARTOGRAMÓW.

KARTOGRAM I.

Gęstość zaludnienia Królestwa Polskiego w 1897 roku.

Ułożony on został na podstawie spisu ogólnego ludności Cesarstwa Rosyjskiego z roku 1897. Porównania danych dotyczących Królestwa z danymi odnoszącymi się do Cesarstwa, oraz z wynikami prac statystycznych innych państw znaleźć można w dziele W. Załęskiego — Królestwo Polskie pod względem statystycznym. Warszawa. 1900. Cz. I str. 7—19*).

W r. 1897 przeciętna gęstość zaludnienia w Królestwie**)) była 84,6 mieszkańców na jedną wiorstę kwadratową czyli 75,7 mieszkańców na 1 kilometr kwadratowy. Pod względem zaludnienia Polska w roku tym zajmowała 7-me miejsce w Europie po Belgji (220 m. na 1 klm. kw.), Niderlandach (149), W. Brytanii (126), Włochach (109), Niemczech (97) i Luksemburgu (84).

Stopień zaludnienia Królestwa, jak widać z załączonego kartogramu, jest bardzo niejednostajny. Większe skupienia ludności obserwujemy w południowo-zachodniej części Królestwa Polskiego, osobliwie w powiatach przemysłowych.

W r. 1897 ludność miejska stanowiła 22,97% ogólnej ludności, gdy w r. 1872 przypadało na miasta z ludności ogólnej zaledwo

*) Pamiętać tylko trzeba, że prof. Załęski posilkował się danymi, otrzymanymi przy pierwiastkowym obliczeniu, które jak okazało się później było niedokładne. Z tego powodu nasze cyfry oparte na obliczeniach ostatecznych różnią się od cyfr pr. Załęskiego.

**)) Przestrzeń powierzchni Królestwa Polskiego nie jest dotąd zupełnie dokładnie obliczona. Różni autorzy podają rozmaite cyfry.

Podług obliczeń b. Komisji Sprawiedliwości 2.527,8 m. kw.
 astronoma Szwajcera 2.515,9 m. kw.
 Strelbickiego (1882 r.) 2.512,2 m. kw. czyli 111.555,6 w. k.
 czyli 11.620.166 dziesięć.
 Centraln. Komit. Statystyczn. (1887). 106.457,1 w. k.
 czyli 11.087.201 dziesięć.
 Warszawsk. Kom. Statystyczn. (1894). 108.451,5 w. k.
 czyli 11.297.089 dziesięć.

Z tych obliczeń najbliższe prawdy są bodaj cyfry Strelbickiego i Warszawskiego Komitetu Statystycznego.

16%. Dane te są dowodem dość silnego dążenia ludności wiejskiej do miast, zwłaszcza do Warszawy i Łodzi.

KARTOGRAM II.

Gęstość zaludnienia Królestwa Polskiego w 1906 roku.

Dane do ułożenia tego kartogramu zostały poczerpnięte z XXVI-go tomu prac Warszawskiego Komitetu Statystycznego. Ze-stawienie kartogramu drugiego z pierwszym wykazuje znaczne powiększenie zaludnienia w Królestwie w przeciągu 9-ciu ostatnich lat. W roku 1897 zaledwie w 7-iu powiatach gęstość zaludnienia była wyższa nad 100 mieszkańców na 1 wiorstę kwadr., gdy w roku 1906 takie zaludnienie daje się zauważyć w 32 powiatach. Przeciętna gęstość zaludnienia w r. 1906 była 104,8 m. na 1 wiorstę kw. czyli 90,19 m. na 1 klm. kwadr.

Zasługuje na uwagę stosunkowe zmniejszenie zaludnienia miast w ostatnich latach, czego dowodzi następująca tabelka:

Rok	Ludność ogólna	Ludność miejska	% ludności miejsk.
1869	5.780.369	944.539	16,1
1872	6.528.017	1.057.956	16,21
1889	8.124.868	1.445.046	17,77
1893	8.808.969	1.595.881	18,1
1897	9.402.255	2.158.662	22,97
1904	11.588.585	2.546.198	20,25
1905	11.512.275	2.591.674	21,14
1906	11.570.444	2.571.172	20,85

Przyglądając się tym danym, widzimy, że w roku 1897 został wykazany największy procent ludności miejskiej. Nastąpiło to wskutek zaliczenia mieszkańców przedmieść do ludności miejskiej. Następnie rzuca się w oczy fakt zmniejszenia się ludności w roku 1906 o 0,3%, w porównaniu z r. 1905.

Niżej załączona tabelka wykazuje, iż to zmniejszenie nastąpiło kosztem Warszawy, Łodzi, Lublina, Pabjanic, Zduńskiej Woli i Zgierza. Są to skutki stanu wojennego, anarchji i upadku przemysłu.

Miasta Królestwa Polskiego z ludnością więcej niż 10000.

N ^o	Nazwa	1897	1905	1906
1	Warszawa	685.692	767.897	746.515
2	Łódź	514.020	545.944	529.056
3	Sosnowiec		60.944	65.048
4	Częstochowa	45.045	61.294	62.817
5	Lublin	50.585	60.045	57.925
6	Będzin	25.757	54.581	56.541
7	Pabianice	26.765	54.659	54.471
8	Piotrków	51.182	55.582	55.826
9	Płock	26.966	50.086	50.107
10	Radom	29.896	25.694	29.945
11	Kalisz	24.414	28.510	29.155
12	Włocławek	22.907	27.827	28.475
13	Kielce	25.178	21.854	27.422
14	Łomża	26.095	24.569	24.200
15	Siedlce	26.254	25.056	25.961
16	Tomaszów	21.005	16.448	21.125
17	Suwałki	22.648	20.155	20.205
18	Chelm	18.452	16.859	19.855
19	Zduńska Wola	15.910	21.617	19.554
20	Zgierz	19.108	18.726	18.661
21	Pułtusk	15.968	14.482	14.594
22	Miawa	15.440	14.241	14.595
23	Kutno	11.250	15.581	15.581
24	Biała	15.090	12.116	12.925
25	Hrubieszów	10.659	12.685	12.764
26	Zamość	14.705	12.251	12.756
27	Międzyrzec	15.760	12.771	12.674
28	Ostrów	10.471	12.402	12.557
29	Brzeziny	7.648	8.045	12.528
30	Augustów	12.745	11.605	12.155
31	Ostrowiec		11.650	11.856
32	Ozorków	11.555	11.299	11.719
33	Węgrów	8.268	11.529	11.690
34	Łuków	9.565	10.257	11.158
35	Łowicz	12.568	10.979	10.949
36	Przasnysz	9.128	10.459	10.486
37	Ostrołęka	12.949	9.819	10.126

Uwaga. Dane dotyczące r. 1897 podane są podług obliczeń ostatecznych i obejmują nie tylko mieszkańców miast, lecz i ludność przedmieść.

KARTOGRAM III.
Ludność polska w 1897 roku.

Dochodzenia statystyczne co do języka ojczystego mieszkańców są wielce skomplikowanej natury i zwykle mają wartość przybliżoną. Osobliwie dotyczy to danych spisu jednodniowego, na których podstawie został ułożony kartogram III-ci. Spis 1897 r. przeprowadzony był u nas nieumiejętnie, i bardzo subiektywnie w ogóle, a w powiatach wschodnich Królestwa w szczególności.

Siła liczebna ludności polskiej w Królestwie podług spisu 1897 r. wynosiła 6.755.505 osób,

w tej liczbie mężczyzn—5.306.051. Polacy stanowili 71,85% ogółu mieszkańców kraju. W miastach było ludności polskiej 1.052.550 osób (496.298 mężczyzn), czyli 15,58%.

Śród jednolitej ludności polskiej spotykamy domieszkę innych narodowości w gub. Piotrkowskiej (pow. Łódzki, Brzeziński, Łaski, Piotrkowski), a także w pobliżu Wisły w pow. Lipnowskim, Płockim, Gostyńskim, Płońskim, Warszawskim, Nowo-Mińskim i Puławskim. Mniej jednolita ludność polska zamieszkuje w pow. wschodnich Królestwa, osobliwie w niektórych powiatach gub. Lubelskiej i Siedleckiej, wskutek znacznej domieszki rusinów.

Stosunkowo najmniej polaków w gub. Suwalskiej, którą zamieszkuje przeważnie litwini. Stanowią oni zwartą masę w pow. Władysławowskim, Marjampolskim i Wołkowyskim.

Wogóle spis jednodniowy wykazał wbrew rzeczywistości znacznie mniejszą ilość ludności polskiej w Królestwie. Kosztem polaków została powiększona grupa narodowości rosyjskiej (respec. rusińskiej). Do niej bowiem zaliczono na przykład w całym kraju 52.500 katolików, którzy, jak wiadomo, używają języka polskiego podczas modłów w kościele i posilkują się nim w mowie potocznej. Większą ilość katolików rosjan spis jednodniowy podaje w następujących powiatach:

Białskim	4.543
Włodawskim	1.842
Konstantynowskim	2.401
Hrubieszowskim	7.553
Zamojskim	1.101
Tomaszowskim	10.468
Chelmskim	6.062

Co do wyznania spis jednodniowy dzieli ludność polską na następujące grupy:

Katolików	6.641.540	98,3%
Izraelitów	46.380	0,7%
Prawosławnych	34.119	0,5%
Ewangielików	31.387	0,4%

KARTOGRAM IV.
Ludność niemiecka w 1897 roku.

(na podstawie spisu jednodniowego).

Królestwo polskie liczyło w roku 1897 ludności niemieckiej—407.274 osób (199.549 mężczyzn), co stanowi 4,55% ogółu wszystkich mieszkańców.

Ludność niemiecka skupiona jest bardziej w zachodniej części kraju naszego w powiatach przemysłowych, oraz w pobliżu Wisły.

Stosunkowo najwięcej Niemców w pow. Łódzkim (22,66%) i Lipnowskim (18,81%). Na północy wyróżnia się pow. Wołkowyski (15,91%) gub. Suwalskiej. Na wschodzie obserwujemy

większą ilość Niemców tylko w gub. Lubelskiej w pow. Chełmskim (12,73‰).

W miastach zamieszkuje 115.724 osób (54.051 mężczyzn), czyli 27,9‰ ogółu ludności niemieckiej. Według wyznań ludność niemiecka dzieli się w następujący sposób:

Ewangelików	368.922	90,6‰
Katolików	28.930	7,1‰
Innych wyznań	9.422	2,3‰

KARTOGRAM V.

Ludność żydowska w 1897 roku.

(podług spisu jednodniowego).

W r. 1897 było Żydów w Królestwie ogółem 1.267.072 osób, czyli 15,47‰ wszystkich mieszkańców.

Ludność żydowska przeważnie skupia się w miastach i stanowi tam 55,56‰ ogółu mieszkańców. Największe skupienie Żydów daje się zauważyć w powiatach z większymi miastami—Warszawskim (24,07‰), Łódzkim (25,51‰), Lubelskim (20,51‰), Brzezińskim (19,48‰), oraz w powiatach wschodnich Królestwa. Śród nich najbardziej wyróżnia się pow. Białski (21,75‰).

Podług wyznań spis jednodniowy dzieli Żydów w następujący sposób:

wyznania mojżeszowego	1.264.907
„ katolickiego	1.253
„ ewangelickiego	422
„ prawosławnego	342

KARTOGRAM VI.

Ludność katolicka w Królestwie na 1 stycznia 1906 r.

Kartogram ten ułożony został na podstawie danych Warszawskiego Komitetu Statystycznego (Tom XXVI. Ludność 10 gub. Królestwa w r. 1906. Wzrost ludności za 90 lat. Warsz. 1907). W r. 1906 katolików było w Królestwie 8.644.150 osób, czyli 76,02‰ ogółu ludności.*) Stanowili oni w miastach 49,0‰ w osadach 48,0‰ i po wsiach 87,4‰ ogółu mieszkańców każdej kategorii.

Statystyka wyznaniowa ma ważne znaczenie z tego względu, że może poniekąd zastąpić statystykę narodowościową. Ludność katolicka w Polsce z wyjątkiem gub. Suwalskiej odpowiada ludności polskiej i zajmuje w całym kraju i we wszystkich guberniach z osobna stanowisko przeważające.

Mniejsza ilość katolików została wykazana w powiatach wschodnich Królestwa, a mia-

*) Zawsze trzeba mieć na uwadze, że Warszawski Komitet Statystyczny nie uwzględnił wojska, a spis jednodniowy zalicza wojsko do ogółu ludności.

nowicie: Hrubieszowskim 29,0‰, Chełmskim 34,3‰, Białskim 38,2‰, Tomaszowskim 44,1‰. W rzeczywistości ilość katolików w powiatach wschodnich jest obecnie znacznie większa. Od chwili ogłoszenia ukazu o tolerancji religijnej ludność unicka nieustannie przechodzi na katolicyzm. Nie wszyscy są jednak oficjalnie zaliczani do katolików, wobec tego, iż bardzo wielu nie jest w możności przeprowadzić wszelkich formalności potrzebnych dla wpisania zmiany wyznania w księgach ludności. Dowodzi tego zestawienie wykazów statystyki urzędowej, notującej zmniejszenie ludności prawosławnej w porównaniu z rokiem 1905 o 72.216 osób i w gub. Siedleckiej o 16.670 z oświadczeniem polakożercy Filewicza, iż po ukazie o tolerancji odpadło od prawosławia około 200.000 osób.

Stosunki wyznaniowe na wschodzie Królestwa obszerniej zostały wyświetlone w artykule Adama Zakrzewskiego „W sprawie Podlasia i ziemi Chełmskiej”—Świat 1907 r., № 3.

Ilość katolików w przeciągu ostatniej połowy XIX i w początku XX w. podlegała następującym wahaniom:

Rok	Katolików ogółem	%
1862	3.804.865 + 221.968 unitów	76,7 + 4,5
1893	5.653.694	75,5
1897	7.031.949	74,79
1905	8.500.110	75,14
1906	8.644.150	76,02

KARTOGRAM VII.

Ludność ewangelicka w Królestwie na 1 stycznia 1906 r.

(podług danych XXVI t. prac Warszawskiego Komitetu Statystycznego).

Kartogram ten można śmiało porównywać z kartogramem czwartym, albowiem do wyznania ewangelickiego należą wyłącznie prawie Niemcy. Aczkolwiek śród ludności niemieckiej znajdujemy pewną ilość katolików (w r. 1897 było 28.930), te jednak różnice zacierają się wskutek obecności śród Polaków prawie takiej samej ilości ewangelików (w r. 1897—31.387).

Kartogram VII wykazuje przyrost znaczny w Królestwie ewangelików w stosunku do ogółu ludności. Podług spisu jednodniowego ludność niemiecka przekraczała 15‰ zaledwie w trzech powiatach, obecnie zaś przekracza ona 15‰ w dziewięciu powiatach. To powiększenie ludności niemieckiej daje się zauważyć wyłącznie prawie na północno-zachodzie kraju i w okolicach Łodzi.

Porównania statystyczne wykazują nie tylko koncentrację ludności ewangelickiej za zachodzie Królestwa, ale i przyrost jej w ostatnich czasach wogóle, czego dowodem mogą być cyfry następujące:

Rok	Ewangelików ogółem	%
1862	296.875	5,9
1893	487.786	5,6
1897	426.202	4,53
1905	586.824	5,19
1906	603.419	5,31

KARTOGRAM VIII.

Ludność wyznania mojżeszowego w Królestwie Polskim na 1-go stycznia 1907 roku

(Podług danych XXVI t. prac Warszawskiego Komitetu Statystycznego).

Ludność wyznania mojżeszowego stanowi w Królestwie pokąźny procent i stale wzrasta.

Dowodzi tego następująca tabelka:

Rok	Osób wyznania mojżeszowego	%
1862	640.333	12,8
1893	1.224.652	13,9
1897	1.321.100	14,05
1905	1.638.889	14,50
1906	1.635.110	14,38

Tylko w ostatnim 1906 r. ilość izraelitów zmniejszyła się cokolwiek wskutek znacznej emigracji z powodu anarchji i obawy pogromów.

Ludność wyznania mojżeszowego stanowiła w r. 1906 14,58% ogółu mieszkańców.

W miastach zamieszkiwało—40,5%, w osadach—47,8% i na wsi 2,7% ogółu mieszkańców każdej kategorii.

Izraelici zamieszkują Królestwo niejednolicie. Przeważnie skupiają się oni w powiatach z większymi miastami (Warszawa, Lublin, Siedlce, Łomża) i we wschodniej części kraju naszego. Przy porównywaniu kartogramu VIII z kartogramem V-ym daje się zauważyć bardzo ciekawy objaw, a mianowicie:

Koncentrowanie się ludności żydowskiej na wschodzie, oraz usuwanie jej przez inne narodowości z powiatów Łódzkiego i Brzezińskiego.

KARTOGRAM IX.

Ślepotą w Królestwie Polskim w 1897 roku.

(Podług spisu jednodniowego).

Szczegółowa statystyka ślepoty w Królestwie podana została w „Zdrowiu“ (1907 r. № 2) przez D-ra Bron. Ziemińskiego pod tytułem: „W sprawie walki ze ślepotą“.

Na całym obszarze kraju naszego naliczono w r. 1897 ślepych na oba oczy 7.005 osób, czyli prawie 75 ślepych na 100.000 mieszkańców. Według płci było 5.592 ślepych mężczyzn (72 na 100.000) i 5615 ślepych kobiet (77 na 100.000).

Pod względem ilości ślepych powiaty Królestwa znacznie się różnią. Największe wyznaczniki ślepoty obserwujemy w gubernjach Suwalskiej i Płockiej, oraz w niektórych powiatach zachodniej części kraju.

Ślepotą szerzy się u nas najwięcej wśród ludu wiejskiego. W r. 1897 na 7.005 osób ślepych przypadło włościan—4.848.

Zależność ślepoty od czynników rasowych wykazuje załączony do kartogramu djagram.

Pod względem ilości ślepych wśród ziem polskich najbardziej się wyróżnia Królestwo.

Rok	Nazwa ziemi	wyznacznik ślepoty
1900	Śląsk austriacki	44,26
1900	Śląsk pruski	64,52
1900	Galicja	66,37
1900	W. Ks. Poznańskie	71,27
1897	Królestwo Polskie	75,0

KARTOGRAM X.

Śmiertelność w Królestwie Polskim 1904 roku.

(Na podstawie XXIV tomu prac Warszawskiego Komitetu Statystycznego).

Dane, dotyczące się śmiertelności, mają nadzwyczaj ważne znaczenie, albowiem dają one możność powziąć dość dokładne wyobrażenie o stanie zdrowotności badanego miejsca.

Za podstawę do ułożenia kartogramu niniejszego posłużyły obliczenia ilości zmarłych w stosunku do 1.000 mieszkańców każdego powiatu*).

Ogólna ilość zmarłych w Królestwie na 1 stycznia 1905 r. wynosiła 264.202, czyli na 1.000 mieszkańców było wypadków śmierci 22,8. Śmiertelność w miastach była mniejsza, niż na wsi. Stosunek śmiertelności w miastach był—22,5‰, a na wsi—22,9‰.

Stosunkowa ilość zmarłych wśród rozmaitych wyznań była niejednakowa. Najmniej umiera żydów—19,6‰, następne miejsca pod względem śmiertelności zajmują ewangelicy—22,4 i prawosławni 25,2, na koniec największą śmiertelnością wyróżniają się katolicy—24,6. Znacznie większe różnice dają się zauważyć w śmiertelności poszczególnych powiatów Królestwa. Waha się ona pomiędzy 14,2‰ (p. Ciechanowski), a 55,7 (powiat Warszawski bez m. Warszawy**). Większa śmiertelność występuje: w północnej części gub. Suwalskiej, w g. Łomżyńskiej, w zachodniej części g. Warszawskiej,

*) Naprzykład: w p. Błońskim było umarłych w roku 1904—2718, a ogólna ilość mieszkańców—128057; stąd stosunek śmiertelności dla p. Błońskiego— $\frac{2718.1000}{128057} = 21,2$

**) Śmiertelność m. Warszawy w roku 1904 było 20,8.

oraz w niektórych powiatach gub. Piotrkowskiej, Radomskiej, Lubelskiej i Siedleckiej. Różnice te są w zależności od stosunków miejscowych, t. j. od położenia powiatu, od gęstości zaludnienia, od urodzajności gleby, od obfitości rzek, a także od narodowości mieszkańców powiatów. Znaczenie poszczególnych czynników, oraz stopień ich wpływów nie zostały jeszcze dotąd w należyтым stopniu wyjaśnione. Badacze higieniści mają wdzięczną pracę przed sobą.

Djagram, załączony do kartogramu X-go, podaje stosunki śmiertelności w Królestwie dla każdego roku za ostatnie 50 lat (1855—1904) i stwierdza nadzwyczaj pocieszający fakt stopniowego zmniejszania się śmiertelności w kraju naszym.

KARTOGRAM XI.

Oświata w Królestwie Polskim 1897 roku.

(Na podstawie spisu jednodniowego).

Pierwsze zestawienia rezultatów spisu 1897 r. odnośnie do oświaty podane zostały w „Głosie“ przez L. W... W. pod tytułem „Pierwszy nasz bilans społeczny“ (1905 r. №№ 14, 15, 16 i 21).

Kartogram XI-ty wykazuje, iż pod względem oświaty północna część kraju naszego stoi znacznie lepiej od południowej. Najmniej nieczytelnych mamy w p. Warszawskim prawdopodobnie wskutek ześrodkowania inteligencji w Warszawie, oraz w powiatach Władysławowskim, Wołkowyskim i Suwalskim, jako rezultat głównie lepszych warunków ekonomicznych. Największą zaś ilością nieczytelnych wyróżniają się powiaty: Biłgorajski, Włoszczowski, Ilżecki, Kielecki, Rawski i Opoczyński.

Zależność oświaty od czynników ekonomicznych najlepiej wykazuje porównanie kartogramu XI-go z kartogramem XXIV-gim. Przekonywamy się bowiem, że tam jest najwięcej nieczytelnych, gdzie bywa najniższa płaca najemnika rolnego.

Załączone do kartogramu XI-go djagramy wykazują podział ludności podług wykształcenia, oraz zależność oświaty od wieku, płci, wyznania i miejsca zamieszkania. Podług danych spisu jednodniowego stosunek procentowy czytelných do ogółu ludności wypada 50,5. Cyfra ta nie jest rzeczywistym wyrazem czytelności Królestwa, albowiem właściwie obliczać należy procent czytelných tylko wśród tej części ludności, od której mamy prawo wymagać umiejętności czytania, a zatem dzieci do lat 9 nie powinny być brane w rachubę.

Liczba ludności, od której można wymagać umiejętności czytania, wynosi zaledwie

5,765.169. Obliczony w stosunku do tej ludności procent czytelných wynosi 41,8. Jeżeli w r. 1897 ilość czytelných nie była tak rażąco małą, jak sobie ogół wyobrażał, to w chwili obecnej powinna być ona znacznie większa, ze względu na wzmożony ruch oświatowy, i wynosi prawdopodobnie przeszło 50%, czyli połowa ludności umie u nas czytać obecnie.

KARTOGRAM XII.

Szkolnictwo w Królestwie Polskim.

Ułożony on został na podstawie danych zeszytu XXVIII prac Warszawskiego Komitetu Statystycznego (Oświata w 10 gub. Królestwa Polskiego za ostatnie 10 lat. Warszawa, 1907). Daje on smutny obraz szkolnictwa w kraju naszym: mało szkół i mało dzieci w wieku szkolnym korzysta z nich.

Przeciętnie 1 szkoła elementarna przypada w Królestwie na 25,1 wiorst kwadratowych. Najwięcej stosunkowo mamy szkół w gubernji Piotrkowskiej (1 na 15,6 wiorst kwadratowych), a najmniej w Łomżyńskiej (1 na 54,8 wiorst kwadratowych).

Uczęszcza do szkół elementarných dzieci w wieku szkolnym: ogółem w Królestwie 17,9%, chłopców 25,5% i dziewcząt 12,5%.

Załączone do kartogramu djagramy wykazują stosunki uczących się podług kategorii zakładów i podług wyznań. Osobliwie ciekawe są djagramy stosunku procentowego uczących się podług wyznań w szkołach średnich przed strejkami i po strejku szkolnym. Świadczą one o masowym napływie do zakładów średnich młodzieży prawosławnej i żydowskiej.

KARTOGRAM XIII.

Ilość gruntów ornych w 1894 roku.

Ułożony on został na podstawie zeszytu XV prac Warszawskiego Komitetu Statystycznego (Własność ziemska w 10 gub. Królestwa Polskiego za r. 1894. Warszawa, 1898).

Grunta orne zajmują w Królestwie 55% ogólnej przestrzeni. Stosunkowo najwięcej ziemi ornej mamy w północno-zachodniej części kraju naszego. Tu dwadzieścia kilka powiatów, z przestrzenią każdy wyżej 60% gruntów ornych, zajmuje zwartą powierzchnię w dorzeczu średniej Wisły (z Pilicą, Bzurą, Narwią i dolnym Bugiem), oraz w dorzeczach Neru i Warty. Stosunek procentowy ziemi ornej do ogólnej przestrzeni własności rozmaitych kategorii nie jest jednakowy, jak o tym świadczy tabela następująca:

	Ogólna przestrzeń w dziesięcinach	W tym ziemi ornej	%
Własność włościań.	4.871.493	3.260.496	66,9
„ drob. szlach.	670.820	396.014	59,0
„ miesz. osad	289.920	161.561	55,7
„ dworska	4.590.677	2.270.584	49,4
„ miejska	153.553	80.840	52,6
„ rządowa	669.983	25.748	3,7
„ innych wł.	50.593	25.843	51,1

KARTOGRAM XIV.

Łąki Królestwa Polskiego 1894 roku.

(Podług zeszytu XV prac Warszawskiego Komitetu Statystycznego).

Łąki w r. 1894 zajmowały 8,6% przestrzeni Królestwa. Największą ilość łąk spotykamy przy północnej granicy Królestwa Polskiego, oraz na pobrzeżach górnego Bugu w powiatach Chełmskim, Hrubieszowskim i Radzyńskim.

Stosunek procentowy łąk do ogólnej przestrzeni własności rozmaitych kategorii przedstawia się w sposób następujący:

	Obszar łąk w dziesięcinach	% ogółu przeźrzeni
Własność włościańska	517.934	10,6
„ mieszk. osad	24.924	8,6
„ drob. szlachty	50.234	7,5
„ dworska	347.195	7,5

KARTOGRAM XV.

Ilość pastwisk w 1894 roku.

(Podług zeszytu XV-go prac Warszawskiego Komitetu Statystycznego).

Dane dotyczące pastwisk nie są ściśle, albowiem urzędy gminne, za których pomocą były wiadomości statystyczne zbierane, zaliczały często do tej kategorii nie tylko paśniki, ale wogóle wszelką mniej urodzajną, rzadko zasiewaną ziemię.

Większą ilością pastwisk wyróżnia się północno-wschodnia część Królestwa, osobliwie gub. Łomżyńska.

Stosunek procentowy pastwisk do ogólnej przestrzeni własności rozmaitych kategorii przedstawiał się w r. 1894, jak następuje:

	Obszar pastwisk w dziesięcinach	% ogółu przeźrzeni
Własność włościańska	473.435	9,7
„ miesz. osad	26.837	9,9
„ drob. szlachty	87.092	13,0
„ dworska	244.881	5,3

KARTOGRAM XVI.

Lasy Królestwa Polskiego.

(Na podstawie zeszytu XV-go prac Warszawskiego Komitetu Statystycznego).

Piąta część ogólnej powierzchni Królestwa (20,6%) zajęta była w r. 1894 przez lasy. Najmniej stosunkowo ich było na północnym zachodzie kraju naszego. Tu na powierzchni 26 powiatów przestrzeń lasów w żadnym nie przekraczała 20% i tu znajdowały się prawie wszystkie powiaty bezleśne (mające mniej 10% lasów), z wyjątkiem pow. Suwalskiego i Wolkowskiego gub. Suwalskiej. Bardziej lesiste okolice znajdowały się na południu, a mianowicie powiaty: Konecki (49,0%), Kielecki (56,7%), Włoszczowski (55,9%), Zamojski (54,7%) i Janowski (50,1%).

Na północy dość obficie zaopatrzone były w lasy dwa powiaty gub. Suwalskiej — Augustowski i Sejneński.

Podział lasów podług kategorii władania przedstawia się w sposób następujący:

	Przeźrzeni lasów w dziesięcinach	% powierzchni danej własności zajętej przez lasy	Stosunek % lasów danej własności do ogólnej ilości
Własność większa	1.426.667	31,0	61,4
„ rządowa	593.143	88,5	25,5
„ włościańska	166.729	3,4	7,2
„ drobnoszlach.	75.845	11,3	3,3
„ osad	36.004	12,4	1,5
„ miejska	19.291	12,6	0,8
„ innych kategorii	6.149	12,0	0,3

KARTOGRAM XVII.

Ilość nieużytków w 1894 roku.

(Na podstawie zeszytu XV-go prac Warszawskiego Komitetu Statystycznego).

Nieużytki zajmowały w 1894 r. 4,9% przestrzeni Królestwa Polskiego. Do nich słusznie zostały zaliczone wody, z których u nas nie umieją korzystać, albowiem racjonalna gospodarka rybna w jeziorach i rzekach jest prawie zupełnie nieznaną.

Ilość nieużytków przewyższała przeciętną cyfrę 4,9 w 27 powiatach, rozmieszczonych przeważnie na wschodzie i zachodzie Królestwa. Najbardziej wyróżniał się wśród nich pod względem ilości nieużytków powiat Sejneński (11,12).

Ilość nieużytków w rozmaitych kategoriach wiadoma była następująca:

	Ilość nieużytków w dziesięcinach	% nieużytków w danej kategorji	Stosunek % nieużytków danej kate- gorji do ogólnej ilości
Własność włościan.	231.016	4,7	41,9
„ dworska	221.391	4,8	40,1
„ drob. szlachty	36.386	5,4	6,6
„ rządowa	26.885	4,0	5,0
„ osad	19.041	6,6	3,4
„ miejska	10.097	6,6	1,8
„ innych kategorji	6.603	1,3	1,2

Tabela ta dowodzi jednocześnie, iż stosunek procentowy nieużytków na ziemiach włościańskich nie jest wyższy od takowego na ziemiach dworskich.

KARTOGRAM XVIII.

Grunta rządowe w 1894 roku.

(Na podstawie zeszytu XV-go prac Warszawskiego Komitetu Statystycznego).

Na grunta rządowe przypadło w 1894 r. 3,9% ogólnej przestrzeni Królestwa. Zajęte one były przeważnie przez lasy (88,5%). Było bowiem ziemi rządowej pod lasami—59.143 dziesięcin, nieużytkami—26.885 dziesięcin, polami ornymi—25.748 dziesięcin, łąkami—12.442 dziesięcin, pastwiskami—9.908 dziesięcin, zabudowaniami i ogrodami—1.857 dziesięcin.

Grunta rządowe znajdują się przeważnie w gub. Suwalskiej, Łomżyńskiej i Kieleckiej.—

KARTOGRAM XIX.

Grunta nadane włościanom z mocy Najwyższego Ukazu.

Kartogram ten zapożyczony został z wydawnictwa „Wiadomości statystyczne dotyczące dóbr obciążonych pożyczką Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego w Królestwie Polskim zebrane z akt tegoż Towarzystwa po dzień 1 stycznia 1893 roku i opracowane przez Jana Rostworowskiego. Warszawa 1896“.

Dane dotyczące gruntów ukazowych odnoszą się do roku 1877 i poczerpnięte zostały z wydawnictw Centralnego Komitetu Statystycznego. Do gruntów ukazowych zaliczone są nie tylko ziemie nadane przy uwłaszczeniu, lecz i grunta otrzymane od dworów wskutek zamiany serwitutów.

Dzięki regulowaniu serwitutów ilość gruntów ukazowych powoli stale wzrasta. Najlepiej to ilustruje tabela następująca:

Ilość ziemi przyznanej włościanom na mocy Ukazu 1864 r. w dziesięcinach:

1873 r.	1877	1899	1904	Proc. powiék.
4.134.756	4.202.405	4.539.492	4.590.325	9,2

Ilość gospodarstw włościańskich na ziemiach ukazowych:

1873 r.	1877	1899	1904	Proc. powiék.
600.817	—	717.257	778.445	31,2

Przytoczone liczby dowodzą jednocześnie, iż na ziemiach ukazowych odbywa się dość szybko proletaryzacja ludności włościańskiej. Aczkolwiek przybywa ziemia wzamian za serwituty, gospodarstwa się rozdrabniają wskutek działów familijnych i parcelacji w drodze sprzedaży.

KARTOGRAM XX.

Ilość gruntów włościańskich w 1904 roku.

(Na podstawie zeszytu XXI-go prac Warszawskiego Komitetu Statystycznego).

Ziemie ukazowe i nabyte przez włościan stanowiły w roku 1904 łącznie 48,8% ogólnej przestrzeni Królestwa. Zestawienie ilości ziemi posiadanej przez włościan w rozmaitych okresach czasu wykazuje znaczny przyrost własności włościańskiej, a mianowicie:

	Ilość gruntów włościańskich w dziesięcinach	Stosunek % do przestrzeni ogólnej
1859 r.	3.120.115	27,6
1873 „	4.244.897	37,5
1894 „	4.871.493	43,1
1904 „	5.508.092	48,8

Bardzo jaskrawo ilustruje ten fakt także porównanie kartogramów XIX-go i XX-go. Przyrost własności włościańskiej odbywa się przeważnie drogą kupna od właścicieli innych kategorji. Największy ruch nabywczy spotykamy w gub. Radomskiej, Kaliskiej i Lubelskiej.

Przestrzeń ziemi nabytej przez włościan stanowiła w r. 1904—917.767 dziesięcin, gdy w r. 1875 wynosiła zaledwie — 110.141 dziesięcin.

Głównymi nabywcami ziemi od dworów byli włościanie bezrolni, albowiem w ręce ich przeszło obecnie 553.048 dziesięcin ziemi czyli 61,5%, a w ręce byłych posiadaczy—346.040 dziesięcin czyli 38,5%.

Ilość i wielkość gospodarstw na ziemiach ukazowych i nabytych przedstawia się w sposób następujący:

Wielkość gospodarstw	Na ziemiach ukazowych		Na ziemiach nabytych	
	Ilość nabyw.	Ilość ziemi w morgach	Ilość nabyw.	Ilość ziemi w morgach
Do 10 morgów	491.644	2.670.036	121.569	669.650
Od 10—20 morgów	205.249	2.909.964	42.203	591.804
Ponad 20 morgów	81.552	2.741.472	15.304	541.852
Własność wspólna	—	859.178	—	32.228
Ogółem	778.445	9.180.650	179.076	1.835.534

Przeciętna wielkość gospodarstwa na ziemiach ukazowych w r. 1904 wynosiła około 12 morgów, a na ziemiach nabytych była za ledwie 10 morgów.

KARTOGRAM XXI.

Ilość drobnej szlachty w 1904 roku.

(Na podstawie zeszytu XXI-go prac Warszawskiego Komitetu Statystycznego).

W r. 1904 własność drobnej szlachty wynosiła około 6% ogółu przestrzeni Królestwa. Porównanie najnowszych danych z cyframi pracy Anuczina („Opis ekonomicznego położenia włościan w Królestwie Polskim“) wykazuje znaczne powiększenie ilości gospodarstw i obszaru własności za ostatnie 30 lat, a mianowicie:

	Obszaru w dzies.	Ilość gospod.
1875 r.	560.857	53.360
1904 r.	651.740	53.028

Widzimy ztąd, że ilość ziem wzrosła o 80,6%, a ilość gospodarstw powiększyła się do 60%.

Własność drobnoszlachecka zajmuje głównie 3 gubernje: Łomżyńską, Siedlecką i Płocką.

Na pierwszym miejscu pod względem ilości ziem drobnej szlachty stoi powiat Mazowiecki (64,8%).

Podług wielkości gospodarstw własność drobnoszlachecka rozpada się na następujące grupy:

	Ilość gosp.	Ilość ziemi w m.
Do 10 morgów	20.496	110.658
Od 10—20 „	14.867	217.376
Ponad 20 „	17.665	838.654
Własność wspólna	—	150.190
Ogółem	53.028	1.297.878

KARTOGRAM XXII.

Ilość gruntów dworskich w 1904 roku.

(Na podstawie zeszytu XXI-go prac Warszawskiego Komitetu Statystycznego).

Większa własność stanowiła w roku 1904 35,1% ogólnej powierzchni Królestwa.

Kartogram wykazuje większe skupienie własności dworskiej w zachodniej części Królestwa, oraz w gub. Lubelskiej.

Ilość gruntów większej własności włościańskiej, a mianowicie:

	Obszar większ. wł.	% własności większej	% własn. włościan
1894 r.	4.590.677 dzies.	40,6	43,1
1904 r.	3.961.584 „	35,1	48,8

W roku 1901 większa własność przedstawiała się w sposób następujący:

	Ilość majątków	Przeźren dziesięcin	morgi	% wstos. do ogół. przestrz. więk. wł.
Własność dworska obciąż. pożycz.	9.646	5.932.781	6.597.276	12,9%
T. K. Z.	—	—	1.076.915	79,0%
Własność dworska nie obciąż. pożycz.	—	—	676.912	8,1%
Majoraty	—	346.896	—	—
Większa własność ogółem	4.279.677	9.531.103	57,9%	przes. Król.

Odluzenie większej własności w Towarzystwie Kredytowym Ziemskim dochodziło do następujących rozmiarów:

	Ilość majątków	Przeźren w morg.	Przeciętna wielkość odluz. mająt.	Pożyczka T. K. Z.	Nieumorz. pożycz. T. K. Z.	Summa raty rocz.
1895 r.	9.251	7.296.713	789	129.412.035	116.470.830	—
1901 r.	9.646	6.597.276	684	158.935.115	122.174.359	7.683.512

Stosunek różnego rodzaju użytków rolnych w majątkach odluzonych i nieodluzonych następujący:

	Grunty orne		Inne	
	i łąki	Lasy	rodzaje	
Własność odłużona	1893	59,8 ⁰ / ₀	30,4 ⁰ / ₀	9,8 ⁰ / ₀
„ nieodłużona	1901	62,3 ⁰ / ₀	27,1 ⁰ / ₀	10,6 ⁰ / ₀
„ nieodłużona	1901	53,0 ⁰ / ₀	38,1 ⁰ / ₀	8,9 ⁰ / ₀

KARTOGRAM XXIII.

Ilość gruntów drobnej własności w 1904 roku.

Ułożony on został na podstawie obliczeń zamieszczonych w pracy Wł. Grabskiego („Materiały w sprawie włościańskiej. Warszawa, 1907“ str. 45 części II-iej).

Drobna własność czyli ziemie włościan, drobnej szlachty, małomieszczan, razem stanowiły w 1904 roku 57,2⁰/₀ ogólnej ilości gruntów w Królestwie, a mianowicie:

	Liczba osad	Rozległość ich w dziesięcinach	Ilość we wspólnym posiadaniu	Razem wszystkich gruntów	Stosunek do ogólnej ilości w kraju
Włościańskie	874.217	5.062.589	445.705	5.508.092	48,8
drob. szlach.	55.028	586.651	65.095	651.746	5,8
małomiejskie	85.995	222.688	69.679	292.567	2,6
Ogółem	1.011.240	5.871.728	580.477	6.452.205	57,2

Z pośród drobnej własności było ziem rolniczo użytkowych 5.888.245 dziesięcin, a lasów i nieużytków 565.950 dziesięcin.

Stosunek drobnej własności w zakresie gruntów użytkowych wynosił 69⁰/₀.

Drobna własność przeważa we wschodniej połowie Królestwa. Natomiast w północno-zachodniej części spotykamy powiaty z najmniejszą ilością drobnej własności: Kutnowski—55,4 i Włocławski—58,5.

KARTOGRAM XXIV.

Ludność bezrolna włościańska w 1891 roku.

Za podstawę do ułożenia tego kartogramu posłużyły obliczenia p. Adama Zakrzewskiego, ogłoszone w zeszycie XIV-ym prac Warszawskiego Komitetu Statystycznego.

Niestety wiarygodność materiałów, na których zostały oparte obliczenia, nie jest pewna, ze względu na niedokładny sposób samego zbierania danych statystycznych na miejscu.

Ogólna liczba ludności bezrolnej w całym Królestwie wynosiła 849.518 i stanowiła 15,2⁰/₀ ludności wiejskiej, a około 10,5⁰/₀ ogólnej ludności kraju.

Śród bezrolnych było nieposiadających rodziny 37.058 pojedynczych osób i rodzinnych w 191.271 rodzinach 812.280 osób.

Ludność bezrolna rozpadała się według zawodów i rodzajów na następujące grupy:

	Liczba ogólna	% w stosun. do ogółu bezrol.
1) Robotnicy folwarczni	369.378	43,5
2) Na dniówkę	317.904	37,4
3) Robotnicy włościańscy	18.443	2,2
4) Rzemieślnicy	53.921	6,3
5) Robotnicy fabryczni	24.856	2,9
6) Handlujący	4.405	0,5
7) Inne profesje	37.711	4,4
8) Dzierżawcy i ogrodnicy	22.700	2,8

Kategoria robotników rolnych obejmowała ogółem 705.725 osób płci obojga czyli 85,1⁰/₀ ogółu ludności bezrolnej. Śród nich byli najbardziej liczni robotnicy folwarczni, którzy dzielili się w sposób następujący: rodzin 80.051, składających się z 355.142 osób płci obojga i 14.256 pojedynczych. Drugie miejsce następnie zajmowali robotnicy na dniówkę, śród których było rodzinnych 507.204, pojedynczych 10.709. Najmniej liczebną grupę stanowili robotnicy włościańscy, śród tych ostatnich sporo było nieposiadających rodzin (8.456).

Stosunkowo największa ilość bezrolnych zamieszkiwała w 1891 r. północno-zachodnią część Królestwa, a mianowicie: gub. Warszawską, Płocką i Kaliską.

KARTOGRAM XXV.

Ludność bezrolna we wsiach i osadach Królestwa Polskiego w 1901 roku.

(Na podstawie zeszytu XXV-go prac Warszawskiego Komitetu Statystycznego).

Daje on bardziej dokładne pojęcie, niż kartogram XXIV o ilości u nas bezrolnych, albowiem obejmuje nie tylko ludność włościańską, ale i bezrolnych mieszkańców osad.

Ludność bezrolna stanowiła w 1901 roku 15,4⁰/₀ ogółu mieszkańców wsi i osad, oraz około 10¹/₂⁰/₀ ogółu ludności Królestwa. Cyfra ostatnia dowodzi jaskrawo, że stosunkowa ilość bezrolnych nie powiększyła się w przeciągu ostatniego dziesiątka lat, a raczej się zmniejszyła. W r. 1891 bowiem sami bezrolni włościanie stanowili 10,5⁰/₀ ogółu ludności; gdyby zaś byli policzeni bezrolni mieszkańcy osad procent ten był by znacznie większy. Największym skupieniem ludności bezrolnej oznacza i obecnie przeważnie północno-zachodnią część Królestwa.

KARTOGRAM XXVI.

Przeciętna z całego roku płaca dzienna najemnika rolnego na własnym utrzymaniu w 1900 roku.

(Na podstawie zeszytu XX-go prac Warszawskiego Komitetu Statystycznego).

Płaca zarobkowa jest jedynym z najważniejszych czynników bytu ekonomicznego lud-

ności bezrolnej i małorolnej. Z tego powodu kwestja wynagrodzenia najemników rolnych w ostatnich czasach często była rozpatrywana i roztrząsana. Najbardziej krytyczne i wszechstronne oświetlenie jej znaleźć można w pracy Władysława Grabskiego „Stosunki służbowo-robotnicze rolne w Królestwie Polskim. Warszawa, 1906“, która oparta została na materiałach zebranych przy pomocy wywiadu w 1903—1904 roku przez Delegację Służbową przy Sekcji Rolnej. Dane otrzymane tą drogą chociaż nie bardzo się różnią od zebranych przez Warszawski Komitet Statystyczny, tym nie mniej bliższe są rzeczywistości.

Kartogram nasz wykazuje większą płacę dzienną najemnika na zachodzie Królestwa w gub. Płockiej, Warszawskiej, Kaliskiej i części Piotrkowskiej, oraz na północy w gubernji Suwalskiej.

Załączone djagramy wykazują zależność wahań płacy od pór roku.

Porównanie średniej płacy dziennej w kop. podług wywiadu Sekcji Rolnej z danymi Warszawskiego Komitetu Statystycznego przedstawia się w sposób następujący:

	Roboty pełne		Zniwa		Zimą	
	m.	k.	m.	k.	m.	k.
Podług obliczeń W. Grabskiego	27,5	21,3	37	28,5	21,1	15
Podl. obl. Warsz. Kom. Statystycz.	31	22	50	32	23	16

KARTOGRAM XXVII.

Płaca roczna służby folwarcznej w 1900 roku.

(Na podstawie zeszytu XX-go prac Warszawskiego Komitetu Statystycznego).

Służba folwarczna, stanowiąca najpoważniejszą kategorię robotników rolnych, znajduje się w porównaniu z innymi grupami w odmiennych warunkach.

Destaje bowiem ona wynagrodzenie nie tylko w pieniądzu, lecz i w naturze (ordynarja, mieszkanie i opał).

Kartogram XXVII-my podaje wynagrodzenie ordynarjuszów w poszczególnych powiatach po obliczeniu wszystkiego na pieniądze. Daje on nam możność powziąć pewne wyobrażenie o stopie życiowej ludności rolnej robotniczej.

Stosunkowo najlepsze wynagrodzenie służba ma w gubern. Warszawskiej, Piotrkowskiej i Kaliskiej.

Szczegółowe oświetlenie stosunków służbowo-robotniczych ordynarjuszów znaleźć można w pracy Władysława Grabskiego, o której wspomniałem w objaśnieniu do poprzedniego kartogramu.

KARTOGRAM XXVIII.

Ludność robotnicza w Królestwie Polskim.

Dane do ułożenia tego kartogramu poczerpnięte zostały ze źródłowej pracy A. Pogożewa („Obliczenie ilości i składu robotników w Rossji“) wydanej nakładem Petersburskiej Akademji Nauk w 1906 r.

Wydawnictwo to znaleźć się powinno w rękę każdego, kto chce zapoznać się ze statystyką ludności robotniczej w Państwie Rosyjskim lub Królestwie.

Ważniejsze dane, dotyczące kraju naszego, zostały przedstawione przy pomocy djagramów, które wykazują znaczne skupienie ludności robotniczej w gub. Piotrkowskiej i Warszawskiej. W nich przebywa 83,7% ogółu robotników zajętych głównie w przemyśle bawełnianym, metalowym i wełnianym.

Stopień skupienia ludności robotniczej w miastach i po wsiach ilustruje następująca tabelka:

	Rok	Mniej 10 rob.		10—49 r.		50—99 r.		100—499 r.		500—999 r.		1000 i wyż. r.		Ogółem	
		Przed.	Rob.	Przed.	Rob.	Przed.	Rob.	Przed.	Rob.	Przed.	Rob.	Przed.	Rob.	Przed.	Rob.
Królestwo Polskie	1902 r.	1828	7286	1209	27879	507	21596	355	70005	55	56598	29	65581	3783	254745
	1900 r.	625	3845	1104	25805	294	20508	504	66754	51	54497	28	60748	2406	211953
w miastach	1902 r.	526	2050	670	16615	191	15664	182	39906	30	19277	14	25678	1615	117188
	1900 r.	166	1040	635	15661	195	13498	180	39052	30	20148	16	26875	1220	116254
poza miastami	1902 r.	1302	5236	539	11266	116	7932	155	56097	25	17321	15	39705	2150	117555
	1900 r.	459	2805	471	10142	99	6810	124	27722	21	14349	12	35873	1186	95699

W tabelce tej oraz kartogramie nie zostali uwzględnieni robotnicy pracujący w górnictwie. Razem z nimi ogólna ilość ludności robotniczej w Królestwie była w 1902 roku około 279.000.

KARTOGRAM XXIX.

Wychodźstwo i emigracja z Królestwa Polskiego.

(Na podstawie zeszytów XIX-go i XXII-go prac Warszawskiego Komitetu Statystycznego).

W przeciągu ostatnich lat kilkunastu emigracja i wychodźstwo stały się bardzo poważnymi czynnikami naszych stosunków ekonomicznych.

Kartogram XXIX wraz z 10 dajagramami oświetla dość szczegółowo sprawę wychodźstwa do Prus i Ameryki. Większą ilość szczegółów czytelnik znaleźć może w wyżej wzmiankowanych we wstępie pracach Stanisława Staniszewskiego, które wraz z „Atlasem“ niniejszym, ogólnie biorąc, uzupełniają się wzajemnie.

KARTOGRAM XXX.

Serwituty w Królestwie Polskim 1906 roku.

(Na podstawie zeszytu XXX-go prac Warszawskiego Komitetu Statystycznego).

Serwituty—to kość niezgody rzucona przez rząd pomiędzy dwór a wieś. Są one hamulcem w gospodarce rolnej, przeszkadzają w pracy społecznej i demoralizują ludność. W przeciągu czterdziestu lat od chwili uwłaszczenia uregulowane zostało zaledwie $\frac{2}{3}$ spraw serwitutowych (62,5%). Obecnie jest jeszcze w Królestwie Polskim 25,8% majątków obciążonych serwitutami. W 50 powiatach stosunek procentowy takich majątków przewyższa przeciętną cyfrę i waha się pomiędzy 50 a 75,5.

KARTOGRAM XXXI.

Ilość koni w 1899 r.

(Na podstawie zeszytu XVIII-go prac Warszawskiego Komitetu Statystycznego).

Gospodarka rolna każdego kraju jest zależna nie tylko od obszaru posiadanej ziemi i jej kultury, lecz i od ilości inwentarzy niezbędnych do uprawy roli i umierziania gruntów.

Inwentarz Królestwa Polskiego wynosił w r. 1899 ogółem 8.285.555 sztuk bydła i koni. W tej liczbie było:

Koni	1.566.925	16,5%
Bydła rogatego	2.957.525	55,7%
Owiec	2.767.155	55,4%
Świń	1.192.752	14,4%

Kartogram XXXI daje pojęcie o stosunkowym rozmieszczeniu koni stosownie do ilości gruntów ornych.

Najwięcej stosunkowo koni przypada na południu Królestwa.

W stosunku do rozmaitych kategorii własności ogólna ilość koni dzieli się w sposób następujący:

U włościan	908.675	66,5%
U dworów	277.184	20,3%
U drobnej szlachty	78.119	5,7%
W miastach i osadach	102.949	7,5%

Na 100 dziesięcin ziemi ornej przypada koni:

U włościan	19,8
U dworów	9,8
U drobnej szlachty	14,5

Na 100 gospodarstw wypada koni:

Na ziemiach ukazowych	118,0
Na ziemiach nabytych	95,9
Na ziemiach osad	64,1

Spora ilość gospodarstw drobnych zupełnie nie posiada koni, a mianowicie:

Na ziemiach ukazowych 192.471 gosp.	26,8%
Na ziemiach nabytych 22.979 „	56,2%
Na ziemiach osad 40.659 „	54,5%
Razem 256.109 „	29,9%

	Gospod. niżej 3 mórg	Od 3—15 mórg	Wyżej 15 mórg
Na ziem. ukaz. 85,5	26,4	6,5	
Na ziem. nabyt. —	—	—	
Na ziem. osad 84,4	56,6	9,4	
Przeciętnie 85,7	27,5	6,4	

Na zakończenie zaznaczyć warto, iż hodowla koni u nas rozwija się normalnie. W porównaniu z rokiem 1870 przybyło koni 615,504 czyli 81,4%, a przyrost ludności w tym czasie wynosił zaledwie 66%.

KARTOGRAM XXXII.

Ilość bydła rogatego w Królestwie Polskim 1899 r.

(Na podstawie zeszytu XVIII prac Warszawskiego Komitetu Statystycznego).

Bydło rogate stanowiło w owym czasie 55,7% inwentarza.

Większą ilością bydła rogatego wyróżnia się południowo-wschodnia część Królestwa, a najmniejszą—gub. Suwalska.

W stosunku do rozmaitych kategorii własności było bydła rogatego:

			Na 100 dz. ziemi ornej
U włościan . . .	2.119.670	71,7 ⁰ / ₁₀₀	46,2
U dworów . . .	505.602	17,1 ⁰ / ₁₀₀	17,8
U drobn. szlachty	191.222	6,4 ⁰ / ₁₀₀	34,9
W miast. i osad.	141.031	4,8 ⁰ / ₁₀₀	—

Na 100 gospodarstw przypadło bydła rogatego:

	Krów.	Woł. i byk.
Na ziemiach ukazowych . . .	191,4	10,8
Na ziemiach nabytych . . .	158,9	4,8
Na ziemiach osad	95,0	4,5
Przeciętnie	180,1	9,7

Ilość gospodarstw nieposiadających krów była następująca:

Na ziemiach ukazowych . . .	50.090	7,0 ⁰ / ₁₀₀
Na ziemiach nabytych . . .	11.778	18,6 ⁰ / ₁₀₀
Na ziemiach osad	26.684	38,4 ⁰ / ₁₀₀
Razem	90.552	10,6 ⁰ / ₁₀₀

	Gosp. niżej 3 m.	Od 3--15	Wyżej 15 m.
Na ziem. ukaz.	30,1	4,9	0,8
Na ziem. nabyt.	—	—	—
Na ziem. osad	67,4	17,4	5,8
Razem	59,0	6,0	0,9

Przyrost bydła w Królestwie za ostatnie 30 lat był znacznie mniejszy, niż przyrost koni. Bydła rogatego przybyło wszystkiego 726.004 czyli 32,5⁰/₁₀₀.

Na zakończenie pamiętać warto, iż przy rozpatrywaniu niniejszego kartogramu i wszystkich poprzednich dużą pomoc przynieść mogą wymienione wyżej prace: Zenona Pietkiewicza i Stanisława Staniszewskiego.

Zestawienie miar gruntowych.

1 mórg	= 0,51247	dziesięciny	= 0,559872	hektara
1 dziesięcina	= 1,95134	morga	= 1,092500	hektara
1 hektar	= 1,78610	morga	= 0,915332	dziesięciny.

Uwaga. W celu ułatwienia posilkowania się „Atlasem Statystycznym“ przy odczytach i pogadankach zostały przygotowane w pracowni Zbiorów Szkolnych przy Towarzystwie Naukowym Płockim ze wszystkich kartogramów przezrocze do skioptikonu, które mogą być wysyłane na zamówienie po 40 kopiejek sztuka, lub 10 rb. całość (32 djapozytywy), nie licząc przesyłki.

L I T E R A T U R A.

S. Posner. Statystyka. Artykuł w „Poradniku dla samouków“. Część III. Nauki społeczne. Warsz. 1900.

W. Załęski. Teorja statystyki w zarysie. Część I-sza. Zasady ogólne i część historyczna. Warsz. 1884.

Ю. Янсонъ. Теорія статистики. С.-Пб. 1891.

— История и теорія статистики въ монографіяхъ Вагнера, Рюмелина, Эттингена и Швабе. С.-Пб. 1879 г.

G. Mayr. Die Gesetzmässigkeit in Gesellschaftsleben w tłumaczeniu rosyjskim Romanowa. Moskwa. 1899.

— Statistik und Gesellschaftslehre, 2 tomy w tłumaczeniu rosyjskim doc. Żeleznowa. Petersburg. 1899.

W. Załęski. Statystyka porównawcza Królestwa Polskiego, Warsz. 1876.

— Królestwo Polskie pod względem statystycznym. Część I. Ludność, rolnictwo, górnictwo i finanse. Warszawa 1900.

— Część II. Statystyka zajęć i przemysłu. Warszawa 1901.

Гр. Симоненко. Сравнительная статистика Царства Польскаго и другихъ Европейскихъ государствъ т. I. Варшава 1879.

Stanisław Koszutski. Rozwój ekonomiczny Królestwa Polskiego w ostatnim trzydziestoleciu. Warszawa 1905.

Ludwik Janowicz. Zarys rozwoju przemysłu w Królestwie Polskiem. Warszawa. 1907.

Zenon Pietkiewicz. Siły i środki ludu naszego. Warszawa 1905 г.

Stanisław Staniszewski. Stan ekonomiczny gubernji Królestwa Polskiego. Prawda 1905, 1906 i 1907.

— Rzut oka na stan ekonomiczny Królestwa Polskiego. Warszawa 1907.

Первая всеобщая перепись населения Россійской Имперіи 1897 г. (Результаты разработки данныхъ переписи Центральнымъ Статистическимъ Комитетомъ подъ редакціей Управляющаго

Комитетомъ Н. А. Тройницкаго). 10 губерній Царства Польскаго (11 тетрадей по 1 р. 50 к.)

Общій сводъ по Имперіи результатовъ разработки данныхъ первой всеобщей переписи 1897 г., два тома 6 р.

Распределение рабочихъ и прислуги по группамъ занятій и по мѣсту рожденія на основаніи данныхъ переписи 1897 г. 1 р.

Окончательно установленное при разработкѣ переписи наличное население Имперіи по уѣздамъ, 50 к.

Окончательно постановленное при разработкѣ переписи наличное население городовъ. 50 к.

Наличное население обоого пола по уѣздамъ и городамъ съ указаніемъ преобладающихъ въроисновѣданій и сословій. 50 к.

Наличное население обоого пола по уѣздамъ съ указаніемъ числа лицъ преобладающихъ родныхъ языковъ. 50 к.

Процентное распределение наличнаго населенія Имперіи обоого пола по группамъ занятій 50 коп.

Распределение населения по видамъ главныхъ занятій и возрастнымъ группамъ по отдѣльнымъ территориальнымъ районамъ т. III — Царство Польское.

Труды Варшавскаго Статистическаго Комитета:

Выпускъ XIII. Статистика движенія населенія въ десяти губерніяхъ края съ 1867 по 1894 годъ съ сравнительнымъ статистическо-топографическимъ очеркомъ условій санитарнаго состоянія этихъ губерній. Состояніе въ краѣ статистики населенія, санитарной, хлѣбныхъ урожаевъ и способы къ улучшенію ея. (Цѣна 2 руб. 50 коп.)

Выпускъ XIV. Сельское безземельное население въ десяти губерніяхъ Царства Польскаго. (Цѣна 1 рубль).

Выпускъ XV. Землевладѣніе въ десяти губерніяхъ Царства Польскаго, съ распредѣленіемъ земель по угодьямъ и по роду владѣній за 1894 годъ. (Цѣна 1 рубль).

Выпускъ XVII. Крестьянское землевладѣніе въ десяти губерніяхъ Царства Польскаго въ 1870 и 1899 годахъ. (Цѣна 1 рубль).

Выпускъ XVIII. Статистика коневодства и скотоводства въ десяти губерніяхъ Царства Польскаго въ 1870 и 1899 гг. (Цѣна 1 рубль 50 коп.)

Выпускъ XIX. Статистика выхода рабочихъ за границу съ 1900 по 1903 годъ, причины его и вліяніе на благосостояніе сельскаго населенія въ краѣ. (Цѣна 1 рубль 50 коп.)

Выпускъ XX. Заработная плата сельскихъ рабочихъ въ губерніяхъ Царства Польскаго въ десятилѣтіе 1890—1900 гг. и причины измѣненія ея. (Цѣна 1 рубль 25 к.)

Выпускъ XXI. Статистика землевладѣнія крестьянскаго, мелкошляхетскаго, посадскаго и др. въ губерніяхъ Царства Польскаго къ началу 1904 года. Отчетъ за 1904 годъ. Статистическія свѣдѣнія о состояніи городовъ Царства Польскаго за 1904 г. (Цѣна 2 рубля).

Выпускъ XXII. Отчетъ за 1905 годъ. Экономическое и культурное развитіе Царства Польскаго за сорокъ лѣтъ, 1864—1905. Свѣдѣнія о призывныхъ за 25 лѣтъ. Статистика эмиграціи за 15 лѣтъ и выходъ рабочихъ на заработки. (Цѣна 1 рубль 50 к.)

Выпускъ XXIV. Движеніе населенія въ десяти губерніяхъ Царства Польскаго за 1904 г. Браки, рождаемость, смертность, приростъ населенія къ 1 января 1905 года. Отчетъ за первое полугодіе 1906 года: Поземельная собственность и доходы городовъ. Дворянская и крестьянская поземельная собственность и доходы городовъ. Дворянская и крестьянская поземельная собственность. Цѣнность и доходность земель. Урожай 1905 г. Сервитуты и проч. (Цѣна 1 рубль).

Выпускъ XXV. Аграрный вопросъ въ десяти губерніяхъ Царства Польскаго. Частное землевладѣніе за 1901—1906 годы. I. Частная поземельная собственность въ 1901 году. Размѣры ея. Число безземельныхъ. Черезполосность и проч. (Цѣна 1 руб.)

Выпускъ XXVI. Населеніе десяти губерній Царства Польскаго въ 1906 году. Распредѣленіе населенія по вѣроисповѣданіямъ. Ростъ населенія за 90 лѣтъ, 1816—1906. (Цѣна 1 руб.)

Выпускъ XXVII. Статистическо-экономическій очеркъ десяти губерній Царства Польскаго. Отчетъ за 1906 годъ. Краткій Ежегодникъ Привислинскаго края (Цѣна 1 руб.)

Выпускъ XXVIII. Народное образованіе въ десяти губерніяхъ Царства Польскаго за девяносто лѣтъ, съ 1815 по 1906 годъ. Его успѣхи и развитіе за послѣднее сорокалѣтіе. Низшія, среднія и высшія школы. Университетъ. (Цѣна 1 руб. 50 к.)

Выпускъ XXX. Аграрный вопросъ въ десяти губерніяхъ Царства Польскаго. Частное землевладѣніе за 1901—1906 годы. II. Частная поземельная собственность къ началу 1907 года. Размѣры ея. Сервитуты и черезполосность. Арендныя отношенія. Урожай 1906 года. Гминныя сберегательныя кассы. (Цѣна 1 рубль).

Adam Zakrzewski. W sprawie Podlasia i ziemi Chełmińskiej. Świat 1907 № 3.

D-r Bronisław Ziemiński. W sprawie walki ze ślepotą. Zdrowie 1907 № 2.

L. W... W. Pierwszy nasz bilans społeczny. Głos. 1905 № № 14, 15, 16 i 21.

Władysław Grabski. Stosunki służbowo-robotnicze rolne w Królestwie Polskiem. Warszawa, 1906 г.

— *Materjały w sprawie włościańskiej.* Warszawa 1906.

A. B. Погожевъ. Учетъ численности и состава рабочихъ въ Россіи. Изданіе Императорской Академіи Наукъ С.-Пб. 1906.

Ilość mieszkańców w powiatach

Gęstość zaludnienia Królestwa Polskiego w 1897 roku

Warszawski	826780
Biłski	104776
Włocławski	96611
Gostyński	81335
Grojecki	108351
Kutnowski	82499
Łowicki	82686
Nieszawski	79507
Nowo-Miński	94471
Płoński	91360
Pultuski	103450
Radzyński	63092
Skierniewicki	52622
Sochaczewski	64327

Gub. Warszawska = 1931867

Kaliski	123013
Wieluński	143585
Kolski	95913
Koniński	83855
Łęczycki	100992
Ślupski	82721
Sieradzki	123721
Turecki	86797

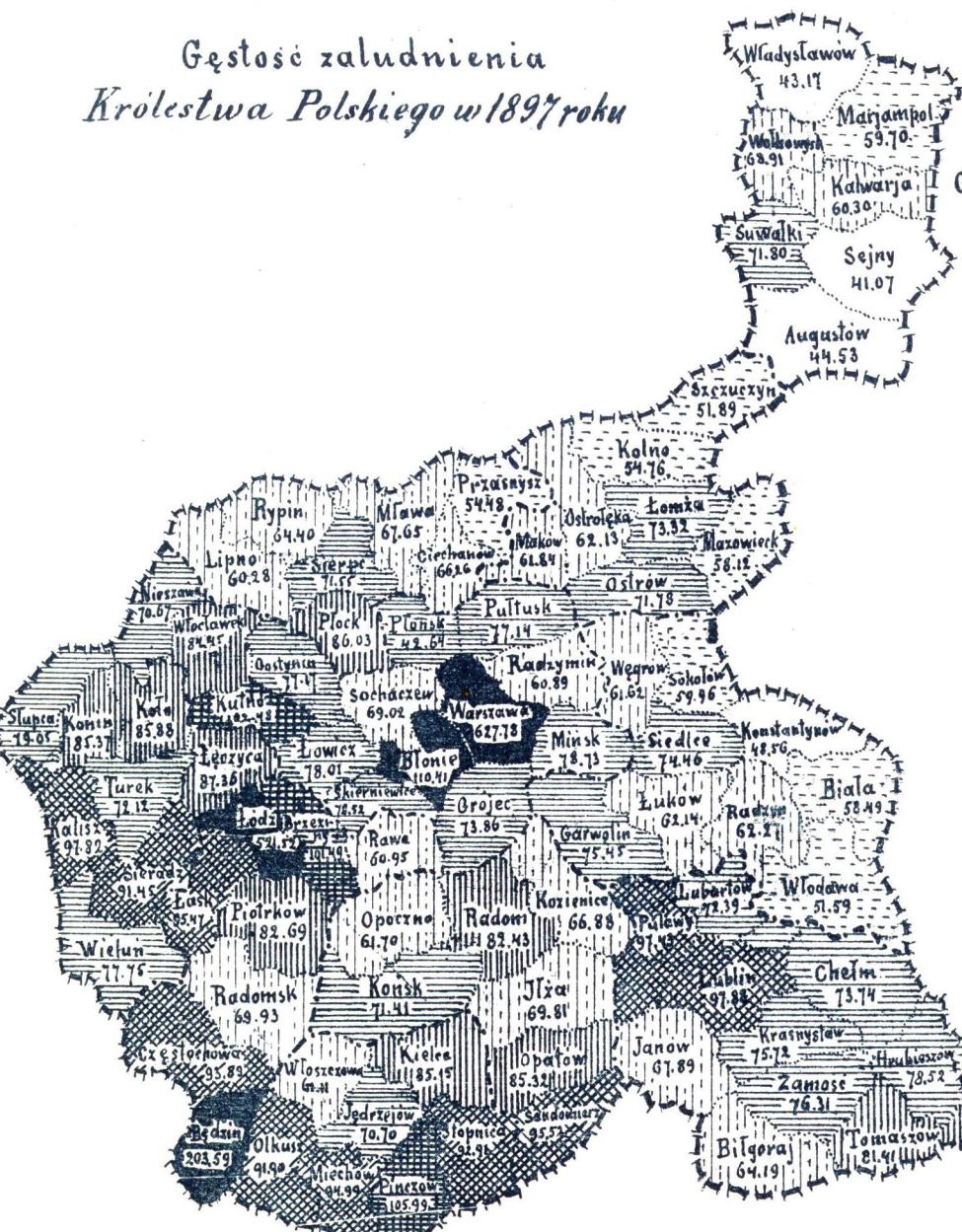
Gub. Kaliska = 840597

Kielecki	142754
Jędrzejowski	78889
Włoszczowski	74437
Miechowski	114410
Olkuski	113540
Pinczowski	107495
Stopnicki	130470

Gub. Kielecka = 761995

Łomżyński	117542
Kolneński	73686
Mazowiecki	72431
Makowski	62628
Ostrowski	98691
Ostrołęcki	88486
Szuczycyński	66428

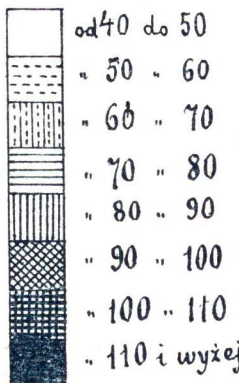
Gub. Łomżyńska = 579592

Lubelski	156732
Biłgorajski	96332
Hrubieszowski	101392
Zamojski	119783
Krasnostawski	100655
Lubartowski	86894
Pulawski	145362
Tomaszowski	98783
Ghełmski	137585
Janowski	117144

Gub. Lubelska = 1160662

Na 1 wiorstę przypada mieszkańców

Ogółem ludność Król. Pol. w 1897 roku wynosiła 9402253 w tej liczbie mieszkańców miast było 2156662

Piotrkowski	153687
Będziński	244433
Brzeziński	99625
Łaski	117685
Łódzki	430305
Nowo-Radomski	129839
Rawski	69573
Częstochowski	158754

Gub. Piotrkowska = 1403901

Płocki	99910
Lipnowski	88533
Mławski	88435
Przasnyski	66897
Rypiski	69930
Sierpski	68436
Ciechanowski	71492

Gub. Płocka = 553633

Radomski	146779
Itzecki	110552
Kozienicki	110670
Konecki	118921
Opatowski	127380
Opoczyński	100451
Sandomierski	100194

Gub. Radomska = 814947

Suwalski	92910
Augustowski	79214
Władysławowski	67295
Wotkowyski	76883
Kalwaryjski	70425
Marjampolski	114262
Sejneński	81924

Gub. Suwalska = 582913

Siedlecki	84211
Białski	76687
Węgrowski	72476
Włodawski	98035
Garwoliński	120736
Konstantynowski	61383
Łukowski	102924
Radzyński	87731
Sokołowski	68013

Gub. Siedlecka = 772146

Ilość mieszkańców w powiatach

Gęstość zaludnienia Królestwa Polskiego w 1906 roku

Tab. II

Piotrkowski	182424
Będziński	307104
Brzeziński	123197
Łaski	149224
Łódzki	516842
Nowo-Radomski	160996
Rawski	86162
Częstochowski	206678

Gub. Piotrkowska = 1732627

Płocki	122202
Lipnowski	106389
Mławski	105336
Przasnyski	76926
Rypiński	85254
Sierpski	81043
Ciechanowski	89739

Gub. Płocka = 666889

Radomski	186974
Ilżecki	136942
Kozienicki	128058
Konecki	159480
Opatowski	172152
Opoczyński	132678
Sandomierski	123105

Gub. Radomska = 1039389

Suwalski	95005
Augustowski	87077
Władysławowski	74993
Wolkowyski	80974
Kalwaryjski	77932
Marjampolski	114020
Sejneński	86417

Gub. Suwalska = 616418

Siedlecki	95584
Bielski	86739
Węgorzowski	91765
Włodawski	116475
Garwoliński	142025
Konstantynowski	75700
Łukowski	122671
Radzyński	99079
Sokołowski	82572

Gub. Siedlecka = 912610

Warszawski	988672
Błotniński	137029
Włocławski	128833
Gostyński	94818
Grójceński	136341
Kutnowski	100864
Łowicki	98089
Nieszawski	124824
Nowo-Miński	114557
Płoński	100629
Pułtuski	118195
Radzyminski	78366
Skiermiewicki	69426
Sochaczewski	72900

Gub. Warszawska = 2363543

Kaliski	163532
Wieluński	187006
Kolski	127675
Koniński	112516
Łęczycki	140101
Słupski	116089
Sieradzki	154240
Turecki	116917

Gub. Kaliska = 1118076

Kielecki	165291
Jędrzejowski	92492
Włoszczowski	88995
Miechowski	143372
Olkuski	140887
Pinowski	129777
Stąpniński	153704

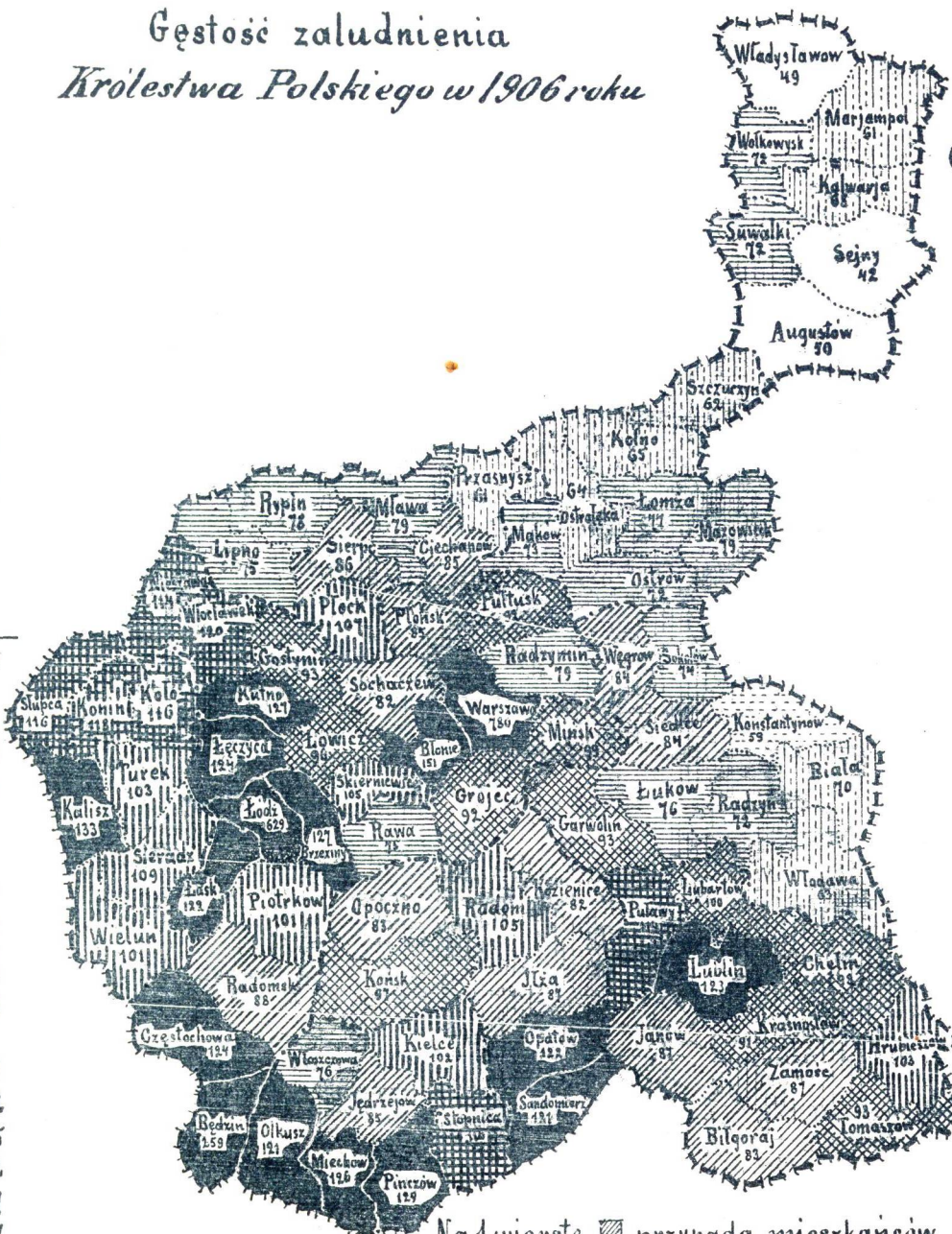
Gub. Kielecka = 914518

Łomżyński	117739
Kolnenski	80852
Mazowiecki	87418
Makowski	67894
Ostrowski	98389
Ostrołęcki	88050
Szczuczynski	71084

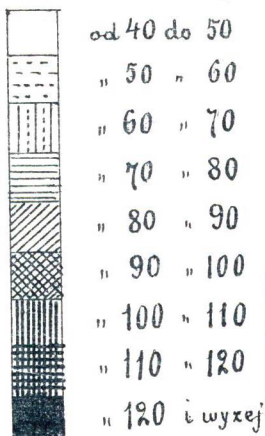
Gub. Łomżyńska = 611426

Lubelski	197373
Biłgorajski	115550
Hrubieszowski	128787
Zamojski	139944
Krasnostawski	119151
Lubartowski	113011
Puławski	160839
Tomaszowski	111799
Chełmski	172802
Janowski	135692

Gub. Lubelska = 1394948

Na 1 wiorstę przypada mieszkańców

Ogółem ludność Król. Pol. do 1 stycznia 1906 r. wynosiła:

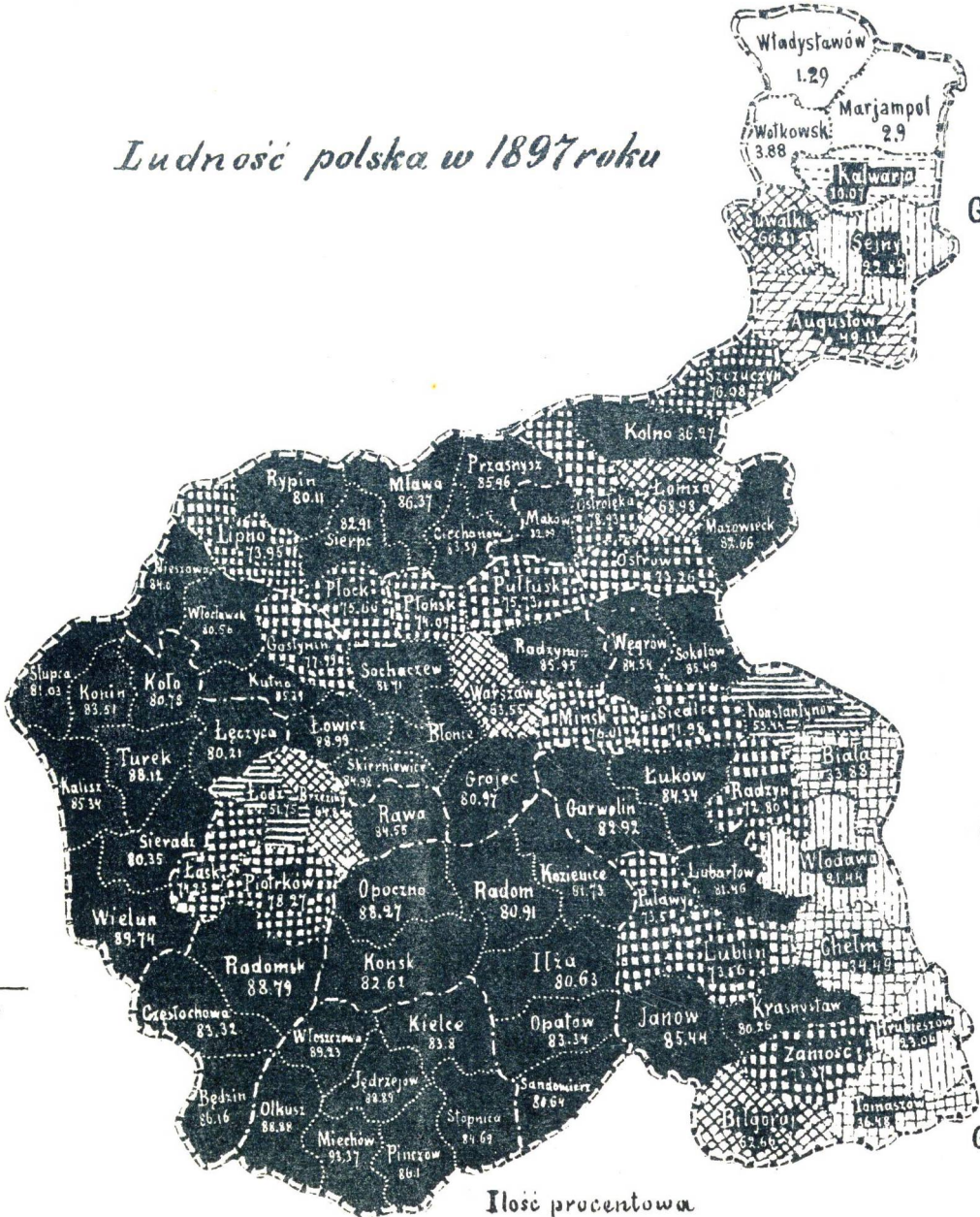
" " " " " " " w miastach	2371172
" " " " " " " w osadach	968843
" " " " " " " w wsiach	8030429
Ogółem	11370444

Tab. III

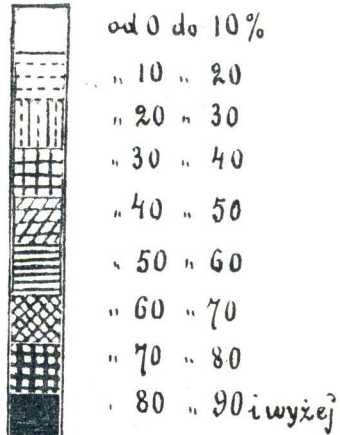
Ludność polska
w powiatach

Ludność polska w 1897 roku

Warszawski	525439
Błotński	85867
Włocławski	77832
Gostyński	63431
Grójcecki	87728
Kutnowski	70447
Łowicki	73582
Nieszawski	66785
Nowo-Miński	71804
Płoński	67691
Pułtuski	78347
Radzyński	54230
Skierniewicki	44689
Sochaczewski	52564
Gub. Warszawska =	1420436
Kaliski	104988
Wieluński	128856
Kolski	77480
Koninowski	70029
Łęczycki	81008
Ślupski	67130
Sieradzki	99420
Turbki	76489
Gub. Kaliska =	705400
Kielecki	119482
Jędrzejowski	70184
Włoszczowski	66325
Miechowski	106834
Olkuski	100892
Pinczowski	92555
Stąpnicki	110500
Gub. Kielecka =	666772
Łomżyński	81085
Kolneński	63576
Mazowiecki	59873
Makowski	51415
Ostrowski	72256
Ostrołęcki	69544
Szuczyczyński	50316
Gub. Łomżyńska =	448065

Lubelski	115267
Biłgorajski	60363
Hrubieszowski	23387
Zamojski	88486
Krasnostawski	80794
Lubartowski	70785
Puławski	106850
Tomaszowski	36043
Chełmski	47463
Janowski	100091
Gub. Lubelska =	729529

Piotrkowski	120298
Będziński	210606
Byzeczński	64559
Łaski	87379
Łódzki	222674
Nowo-Radomski	115278
Rawski	58896
Częstochowski	132238
Gub. Piotrkowska =	1011928
Płocki	75595
Lipnowski	65470
Mławski	76383
Przasnyski	57503
Rypiński	56024
Sierpski	56739
Ciechanowski	59971
Gub. Płocka =	447685
Radomski	118761
Ilżecki	97979
Kozienicki	90456
Końcecki	98251
Opatowski	106155
Opoczyński	88665
Sandomierski	80794
Gub. Radomska =	681061
Suwalski	62076
Augustowski	38921
Władysławowski	867
Wotkowyski	2982
Kalwaryjski	7094
Marjampolski	3312
Sejnencki	18754
Gub. Suwalska =	134006
Siedlecki	60611
Biański	25978
Węgrowski	61306
Włodawski	21017
Garwoliński	100115
Konstantynowski	32776
Łukowski	86805
Radzyński	63866
Sokołowski	58147
Gub. Siedlecka =	510621

Ogółem Polaków
w Królestwie Polskim - 7961503

Uwaga. Dane dotyczące się powiatów wschodnich Królestwa są bardzo niedokładne, albowiem były zbierane tendencyjnie podczas spisu jednodniowego.

Ludność niemiecka
w powiatach

Ludność niemiecka w 1897 roku

Warszawski	20981
Błotński	6128
Włocławski	8099
Gostyński	10847
Grojecki	3209
Kutnoski	1634
Łowicki	1370
Nieszawski	8304
Nowo-Miński	1550
Płoński	3065
Pułtowski	2303
Radzyński	2036
Skierniewicki	1450
Sochaczewski	6198

Gub. Warszawska = 77160

Kaliski	9610
Wieluński	1230
Kolski	9304
Koninowski	8527
Łęczycki	6270
Ślępecki	11529
Sieradzki	9654
Turkowski	5358

Gub. Kaliska = 61482

Kielecki	937
Jędrzejewski	129
Włoszczowski	526
Miechowski	86
Olkuski	133
Pinczowski	34
Stopnicki	583

Gub. Kielecka = 2428

Łomżyński	875
Kolneński	225
Mazowiecki	193
Makowski	458
Ostrowski	2367
Ostrołęcki	182
Szczuczynski	351

Gub. Łomżyńska = 4651

Lubelski	2609
Biłgorajski	194
Hrubieszowski	759
Zamojski	175
Krasnostawski	173
Lubartowski	3712
Puławski	367
Tomaszowski	252
Chełmski	17516
Janowski	215

Gub. Lubelska = 25972

Piotrkowski	11076
Będziński	3845
Brzezicki	14321
Łaski	14481
Łódzki	97416
Nowo-Radomski	3009
Rawski	2544
Częstochowski	2073

Gub. Piotrkowska = 148765

Płocki	5388
Lipnowski	16652
Mławski	1033
Przasnyski	145
Rypicki	7645
Sierpski	2534
Ciechanowski	2534

Gub. Płocka = 35931

Radomski	1740
Pięcki	815
Kozienicki	3580
Koriski	219
Opatowski	158
Opoczyński	1561
Sandomierski	682

Gub. Radomska = 8755

Suwalski	3974
Augustowski	318
Władysławowski	4793
Wólkowski	12237
Kalwaryjski	2511
Marjampolski	5691
Sejnenki	961

Gub. Suwalska = 30485

Siedlecki	778
Bielski	116
Węrowski	1794
Włodawski	4237
Garwoliński	2123
Konstantynowski	22
Łukowski	1166
Radzyński	1034
Sokołowski	375

Gub. Siedlecka = 11645

Ilość żydów
w powiatach

Ludność żydowska w 1897 roku

Warszawski	198990
Błotński	11696
Włocławski	8863
Gostyniński	5678
Grójceński	15824
Kutnowski	9371
Łowicki	5194
Nieszawski	2921
Nowo-Miński	17108
Płoński	10143
Pułtuski	16274
Radzyński	6386
Skiernewicki	3584
Sochaczewski	5167

G. Warszawska = 317169

Kaliski	5072
Wieluński	11243
Kolski	8711
Koninowski	4337
Łęczycki	12962
Ślupceński	2991
Sieradzki	14050
Turkowski	4827

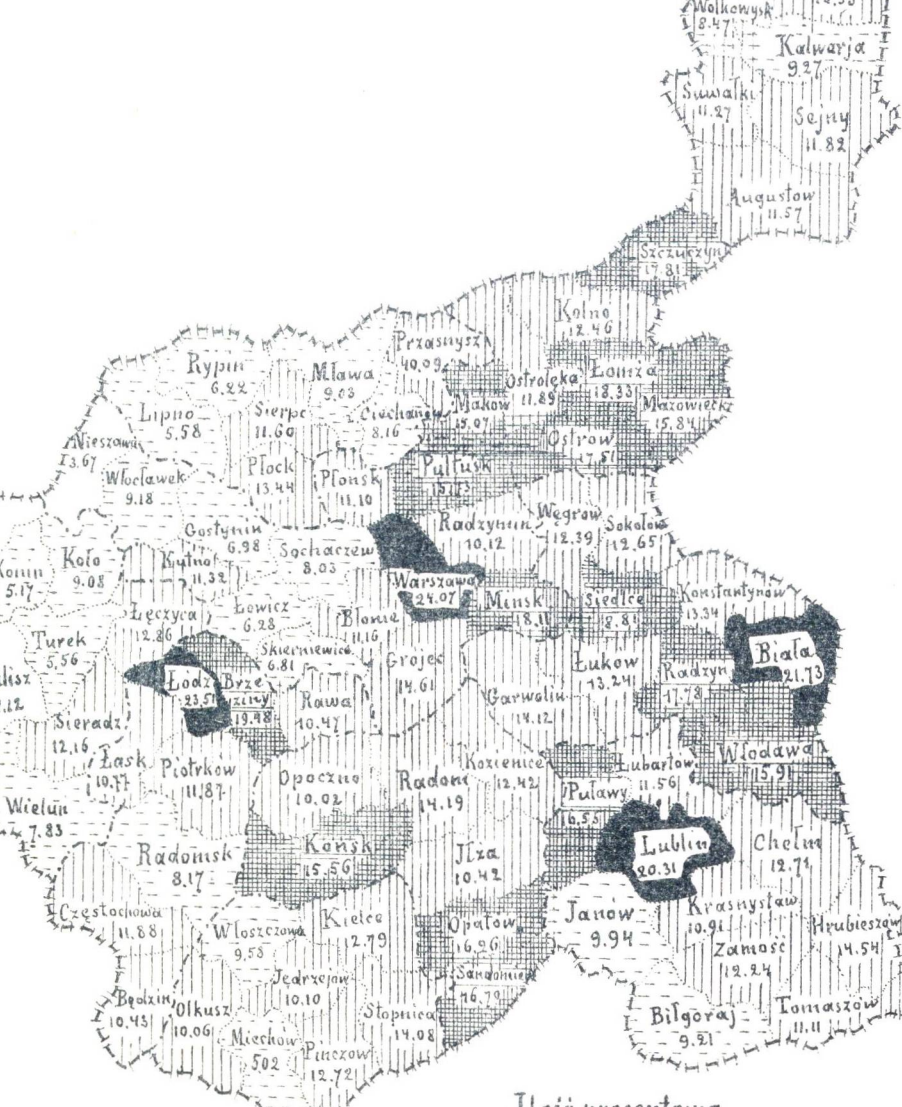
Gub. Kaliska = 64193

Kielecki	18263
Jędrzejewski	7968
Włoszczowski	7424
Miechowski	5750
Olkuski	11432
Pinczowski	13677
Stąpnicki	18381

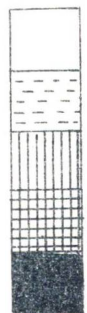
Gub. Kielecka = 82895

Łomżyński	21550
Kolneński	9182
Maxowiecki	11474
Makowski	9436
Ostrowski	17287
Ostrołęcki	10527
Szczyrzyński	11780

Gub. Łomżyńska = 91236

Ilość procentowa

Lubelski	31845
Biłgorajski	8974
Hrubieszowski	14745
Zamojski	14666
Krasnostawski	10985
Lubartowski	10045
Puławski	24065
Tomaszowski	10947
Chełmski	17484
Janowski	11642

Gub. Lubelska = 155398

Piotrkowski	18241
Będziński	25504
Brzeziński	19309
Łaski	12678
Łódzki	101192
Nowo-Radomski	10598
Rawski	7214
Częstochowski	18826

213562

Płocki	13423
Lipnowski	4936
Miński	7985
Przasnyski	6750
Rypiński	4347
Sierpski	7943
Ciechanowski	5831

51215

Radomski	20838
Itzecki	11524
Kozienicki	13745
Koniski	18504
Opatowski	20715
Opoczyński	10062
Sandomierski	16735

112123

Suwalski	10468
Augustowski	9167
Władysławowski	4974
Wolkowyński	6509
Kalwaryjski	6521
Marjampolski	11806
Sejnencki	9684

59129

Siedlecki	15838
Bielski	16662
Węgrowski	8980
Włodawski	15601
Garwoliński	17054
Konstantynowski	8179
Łukowski	13639
Radzyński	15599
Sokołowski	8600

120152

Ilość katolików w powiatach

Iudność katolicka w Królestwie Polskim na 1 Stycznia 1906 roku

Warszawski	608712
Błotński	414030
Włocławski	99816
Gostyński	72422
Grójceki	115616
Kuźnowski	82774
Łowicki	88481
Nieszawski	105805
Nowo-Miński	89887
Płoński	85355
Pułtuski	96568
Radzyński	66964
Skierniewicki	60997
Sochaczewski	58669

Gub. Warszawska = 1746096

Kaliski	126445
Wieluński	168315
Kolski	101622
Koninowski	89409
Łęczycki	112420
Stupecki	91669
Sieradzki	128695
Turecki	102606

Gub. Kaliska = 921241

Kielecki	141767
Jędrzejowski	82711
Włoszczowski	79402
Miechowski	135775
Olkuski	125123
Pinczowski	112851
Stąpnicki	130669

Gub. Kielecka = 808288

Łomżyński	89539
Kolneński	69811
Mazowiecki	72048
Makowski	56321
Ostrowski	76697
Ostrołęcki	76878
Szczuczynski	58065

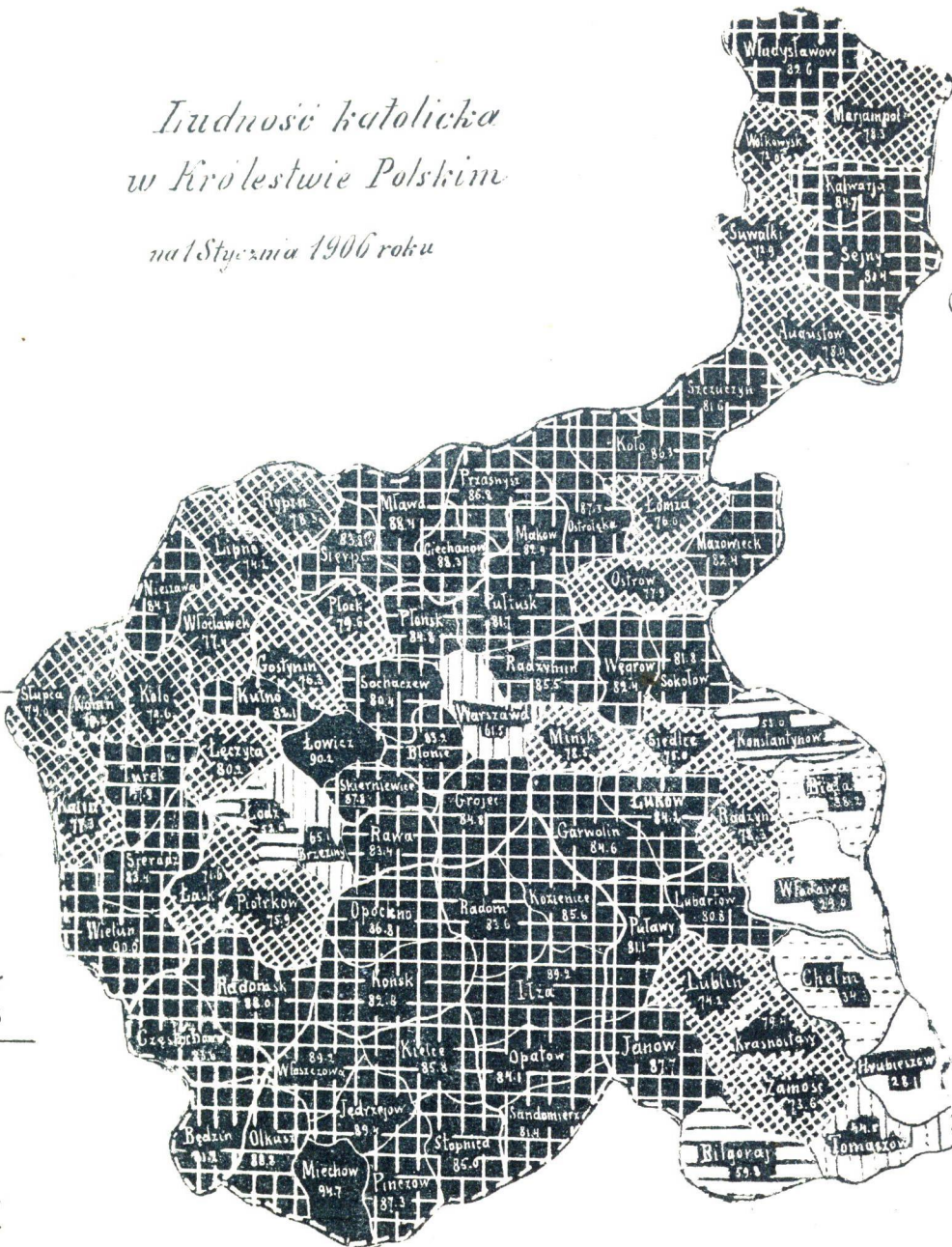
Gub. Łomżyńska = 499359

Lubelski	146440
Biłgorajski	68979
Hrubieszowski	36095
Zamojski	102981
Krasnostawski	94676
Lubartowski	91346
Puławski	131455
Tomaszowski	49773
Chełmski	59194
Janowski	119020

Gub. Lubelska = 899959

Ilość procentowa

Piotrkowski	138550
Będziński	249586
Brzeziński	80177
Łaski	106962
Łódzki	271786
Nowo-Radomski	141545
Rawski	71864
Częstochowski	172794

Gub. Piotrkowska = 1233264

Płocki	97333
Lipnowski	79010
Mławski	93115
Przasnyski	66789
Rypiński	66818
Sierpski	67895
Ciechanowski	79246

Gub. Płocka = 550206

Radomski	155578
Itzecki	122258
Kozienicki	109663
Konecki	131904
Opatowski	144799
Opoczyński	115266
Sandomierski	100264

Gub. Radomska = 879732

Suwalski	69265
Augustowski	68729
Władysławowski	61951
Wotkowyski	58221
Kalwaryjski	66011
Marjampolski	89280
Sejneński	70371

Gub. Suwalska = 483828

Siedlecki	71693
Bialski	33093
Węgrowski	75635
Włodawski	33798
Garwoliński	120162
Konstantynowski	39961
Łukowski	403265
Radzyński	77619
Sokołowski	66951

Gub. Siedlecka = 622177

Ogółem katolików - w miastach	1 161 024
" " w osadach	465 080
" " w wsiach	7 018 046
Razem w Król. Pol.	8 644 150

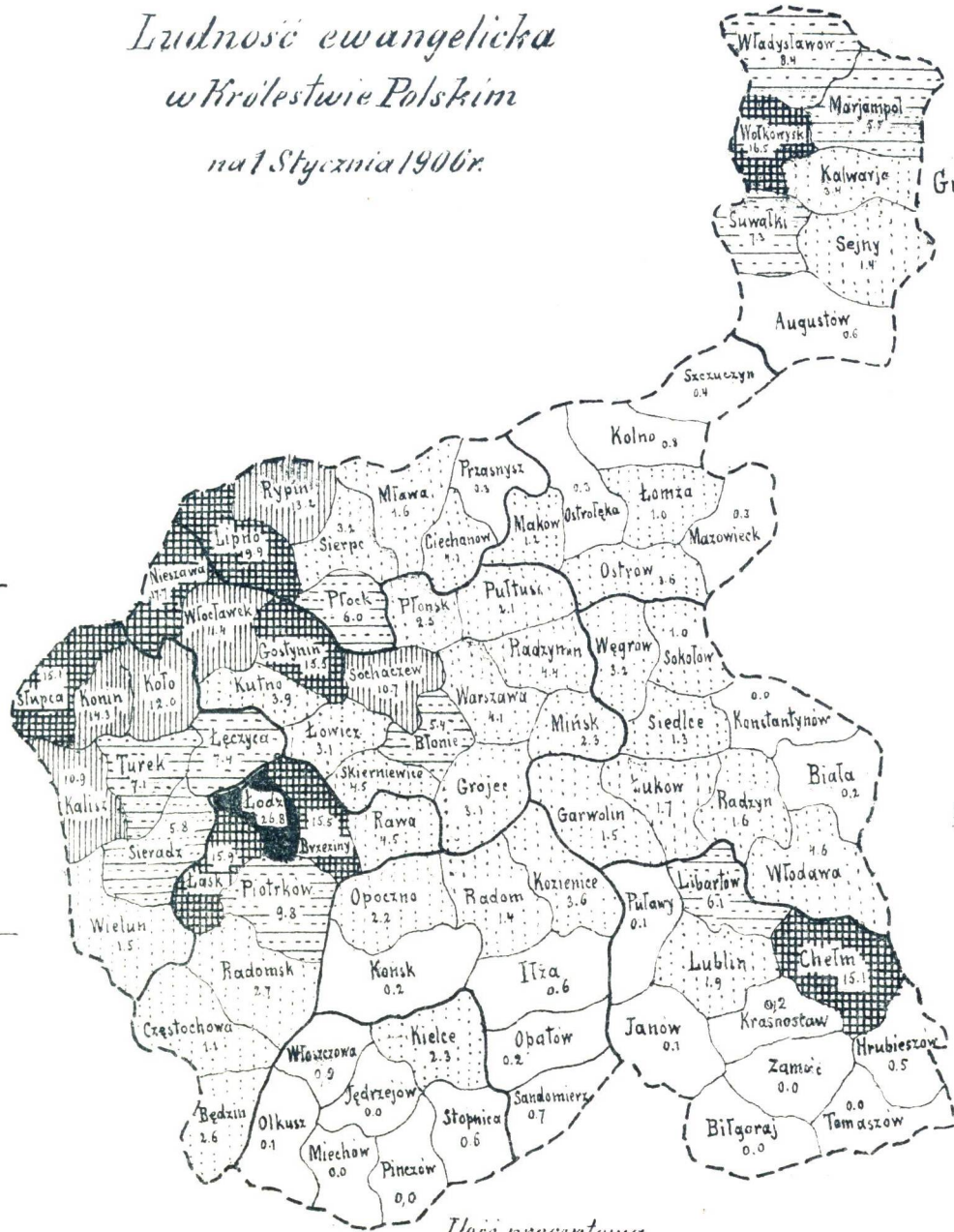
Kyji F. Obuchowski - Płock - 1907.

Uwaga: Dane dotyczące się powiatów wschodnich Królestwa nie odpowiadają rzeczywistości.

Ilość ewangelików w powiatach

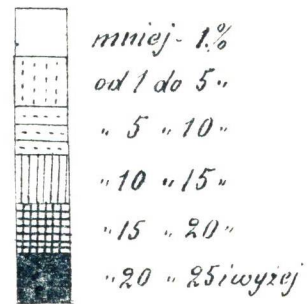
Ludność ewangelicka w Królestwie Polskim na 1 stycznia 1906r.

Warszawski	40819
Biłski	7449
Włocławski	14740
Gostyński	14805
Grojecki	4205
Kutnowski	3973
Łowicki	3100
Nieszawski	13452
Nowo-Miński	2653
Płoński	2531
Pułtuski	2409
Radzyński	3489
Skierniewicki	3146
Sochaczewski	7838
Gub. Warszawska =	124609
Kaliski	17986
Wieluński	2835
Kolski	15336
Koninowski	16120
Łęczycki	10424
Stupecki	17478
Sieradzki	9009
Turecki	8289
Gub. Kaliska =	97477
Kielecki	1063
Jędrzejowski	4
Włoszczowski	812
Miechowski	25
Olkuski	154
Pinczowski	16
Stąpnicki	931
Gub. Kielecka =	3005
Łomżyński	1209
Kolneński	666
Mazowiecki	318
Makowski	815
Ostrowski	3609
Ostrołęcki	322
Szczuczynski	305
Gub. Łomżyńska =	7244

Ilość procentowa

Lubelski	3823
Biłgorajski	5
Hrubieszowski	648
Zamojski	20
Krasnostawski	250
Lubartowski	6883
Puławski	290
Tomaszowski	16
Chełmski	26060
Janowski	187
Gub. Lubelska =	38182

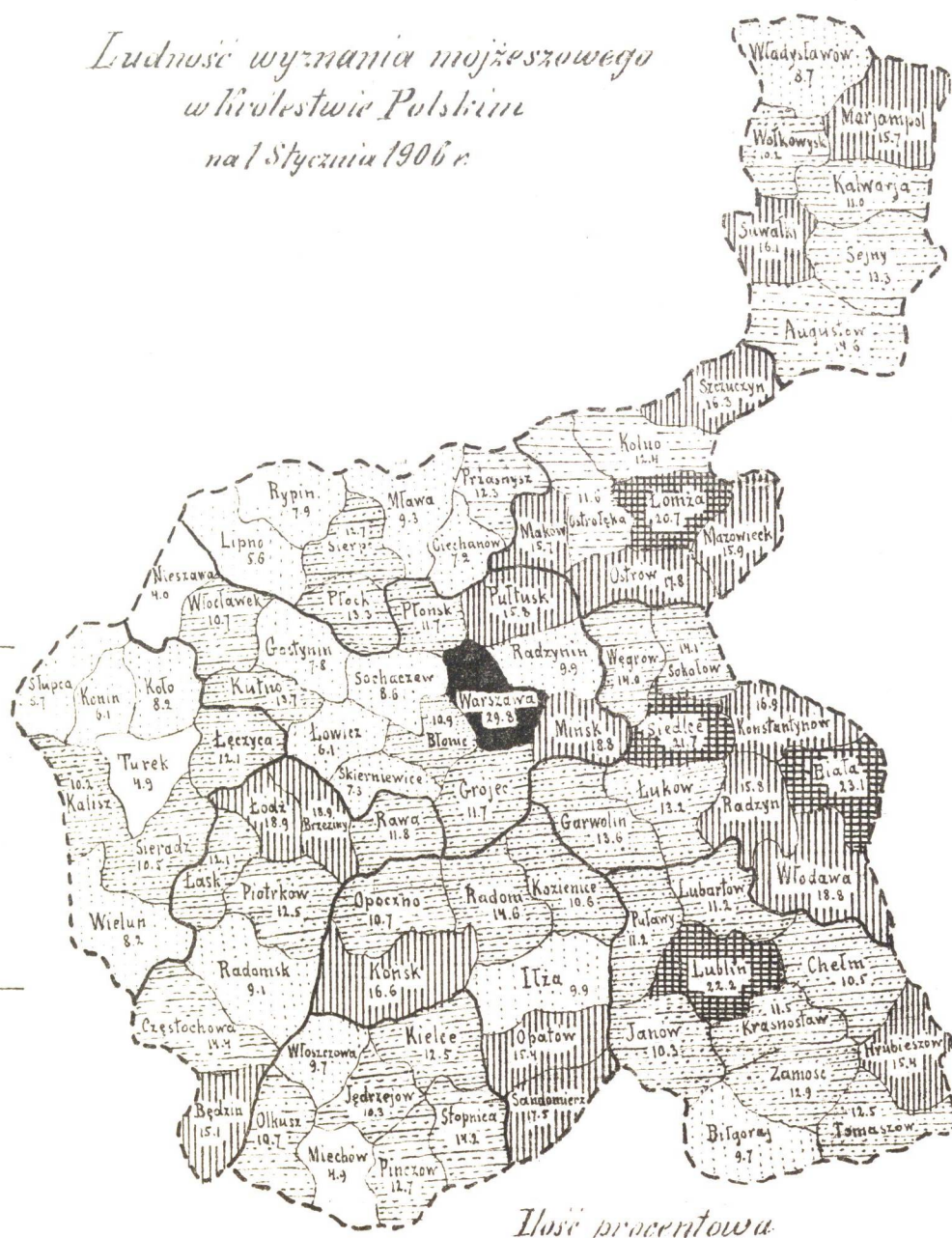
Piotrkowski	18062
Będziński	8112
Brzeziński	19173
Łaski	23852
Łódzki	138625
Nowo-Radomski	4355
Rawski	3877
Częstochowski	2236
Gub. Piotrkowska =	218292
Płocki	7355
Lipnowski	21499
Mławski	1754
Przasnyski	242
Rypiski	11293
Sierpski	2649
Ciechanowski	3714
Gub. Płocka =	48206
Radomski	2727
Ilżecki	813
Kozienicki	4626
Konecki	379
Opatowski	351
Opczyński	2919
Sandomierski	862
Gub. Radomska =	12677
Suwałski	6985
Augustowski	554
Władysławowski	6338
Wotkowyski	13381
Kalwaryjski	2671
Marjampolski	6327
Sejneński	1177
Gub. Suwałska =	37433
Siedlecki	1267
Bialski	192
Węgrowski	2930
Włodawski	5159
Garwoliński	2179
Konstantynowski	25
Łukowski	2107
Radzyński	1583
Sokołowski	852
Gub. Siedlecka =	16294

Wogółem ewangelików w miastach 162237
 " " w osadach 20239
 " " we wsiach 120943
Razem w Królestwie Polskim - 603419

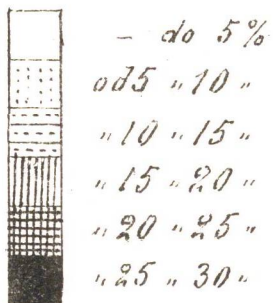
Ilość w powiatach

*Ludność wyznania mojżeszowego
w Królestwie Polskim
na 1 stycznia 1906 r.*

Warszawski	206640
Błotński	15063
Włocławski	13385
Gostyniński	7855
Grojecki	15928
Kulnowski	13912
Łowicki	5990
Nieszawski	4975
Nowo-Miński	21545
Płoński	11787
Pułtowski	18744
Radzyński	7760
Skierniewicki	5063
Sochaczewski	6263
Gub. Warszawska =	445023
Kaliski	16662
Wieluński	15375
Kolski	10458
Koniński	6834
Łęczycki	17032
Stupecki	6650
Sieradzki	16132
Turecki	5817
Gub. Kaliska =	94960
Kielecki	20853
Jędrzejowski	9539
Włoszczowski	8633
Miechowski	7086
Olkuski	15176
Pinczowski	16559
Stąpnicki	21911
Gub. Kielecka =	99759
Łomżyński	24380
Kolneński	10080
Mazowiecki	13922
Makowski	10632
Ostrowski	17522
Ostrołęcki	10274
Szczuczynski	11589
Gub. Łomżyńska =	98399

Ilość procentowa

Lubelski	42729
Biłgorajski	11288
Hrubieszowski	19896
Zamojski	18157
Krasnostawski	13786
Lubartowski	12725
Puławski	28044
Tomaszowski	14035
Chełmski	18272
Janowski	14038
Gub. Lubelska =	192970

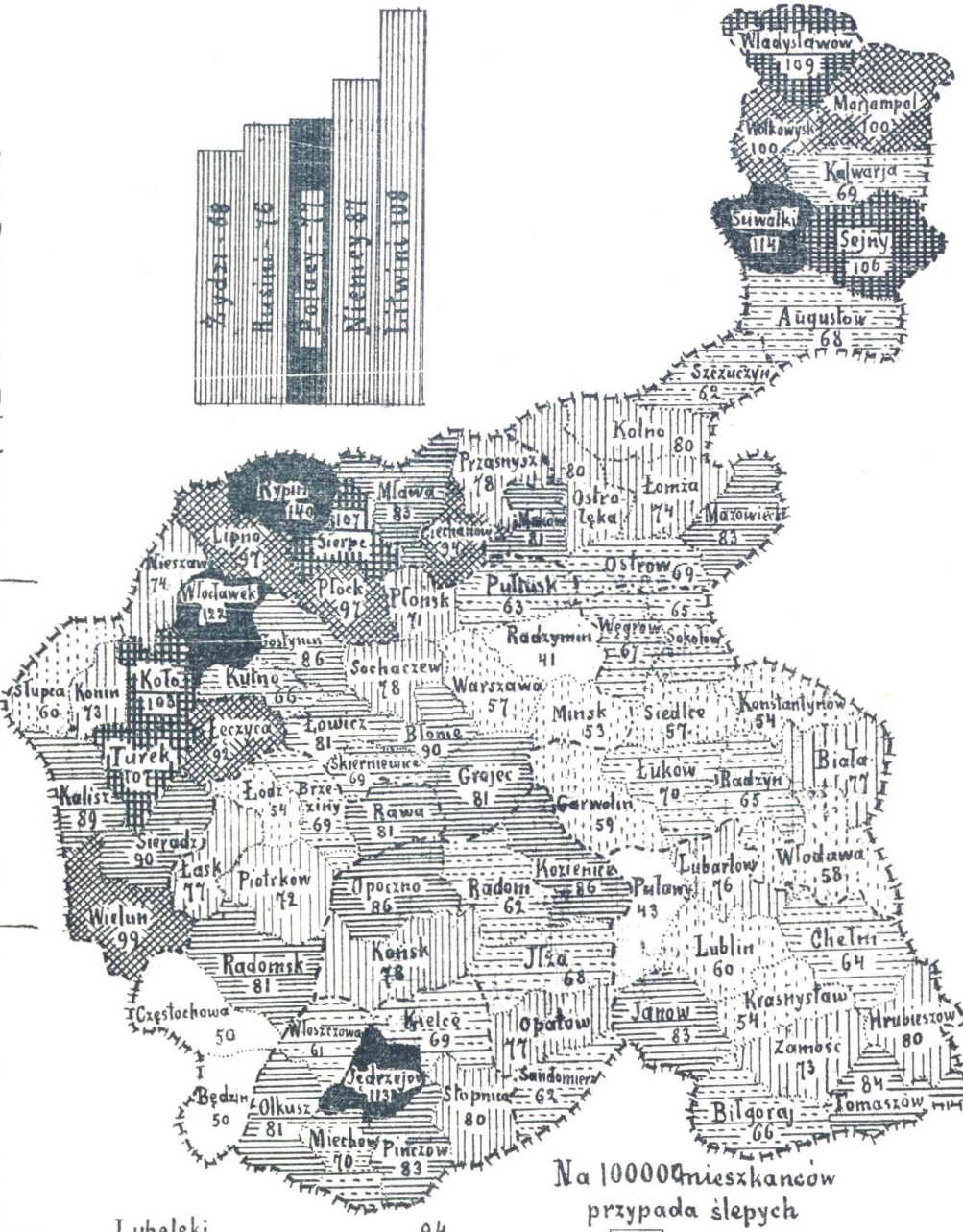
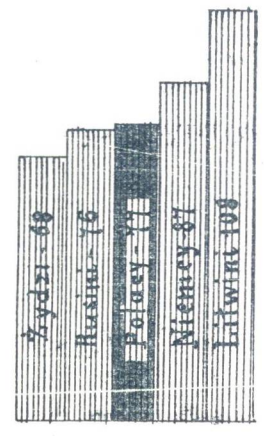
Piotrkowski	22554
Będziński	45289
Brzeziński	23369
Łaski	18033
Łódzki	97610
Nowo-Radomski	14709
Rawski	10192
Częstochowski	29920
Gub. Piotrkowska =	262976
Płocki	16336
Lipnowski	5958
Mławski	9352
Przasnyski	9498
Rypiński	6810
Sierpski	10311
Ciechanowski	6503
Gub. Płocka =	65268
Radomski	27377
Ilżecki	13565
Kozienicki	13558
Konecki	26627
Opatowski	26474
Opoczyński	14277
Sandomierski	21594
Gub. Radomska =	143472
Suwalski	15301
Augustowski	12695
Władysławowski	6531
Wołkowycki	8377
Kalwaryjski	8620
Marjampolski	17822
Sejneński	11521
Gub. Suwalska =	80767
Siedlecki	20808
Biały	20056
Węgrowski	12880
Włodawski	21900
Garwoliński	19352
Konstantynowski	12818
Łukowski	16208
Radzyński	15739
Sokołowski	11655
Gub. Siedlecka =	151416

Dziłem wyznania mojżeszowego w miastach - 995593
" " " " w osadach 463093
" " " " w wsiach 216424
Razem w Królestwie Polskim 1 635 110

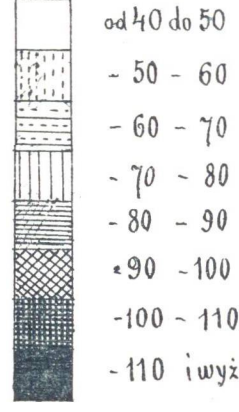
Slepota w Królestwie Polskim 1897 roku

Ilość ślepych
w powiatach

Warszawski	471
Bielski	94
Włocławski	118
Gostynski	70
Grójcecki	87
Kutnowski	54
Łowicki	67
Nieszawski	59
Nowo-Miński	50
Płoński	65
Pułtuski	65
Radzyński	26
Skierniewicki	37
Sochaczewski	50
Gub. Warszawska =	1313
Kaliski	109
Wieluński	143
Kolski	99
Koniński	61
Łęczycki	93
Stupecki	70
Sieradzki	110
Turecki	93
Gub. Kaliska =	778
Kielecki	98
Jędrzejowski	89
Włoszczowski	45
Miechowski	80
Olkuski	92
Pinczowski	89
Stąpnicki	104
Gub. Kielecka =	597
Łomżyński	87
Kolneński	59
Mazowiecki	60
Makowski	51
Ostrowski	68
Ostrołęcki	70
Szczuczynski	41
Gub. Łomżyńska =	436

Na 100000 mieszkańców
przypada ślepych

Lubelski	94
Biłgorajski	63
Hrubieszowski	81
Zamojski	88
Krasnostawski	55
Lubartowski	66
Puławski	62
Tomaszowski	83
Chełmski	89
Janowski	97
Gub. Lubelska =	778

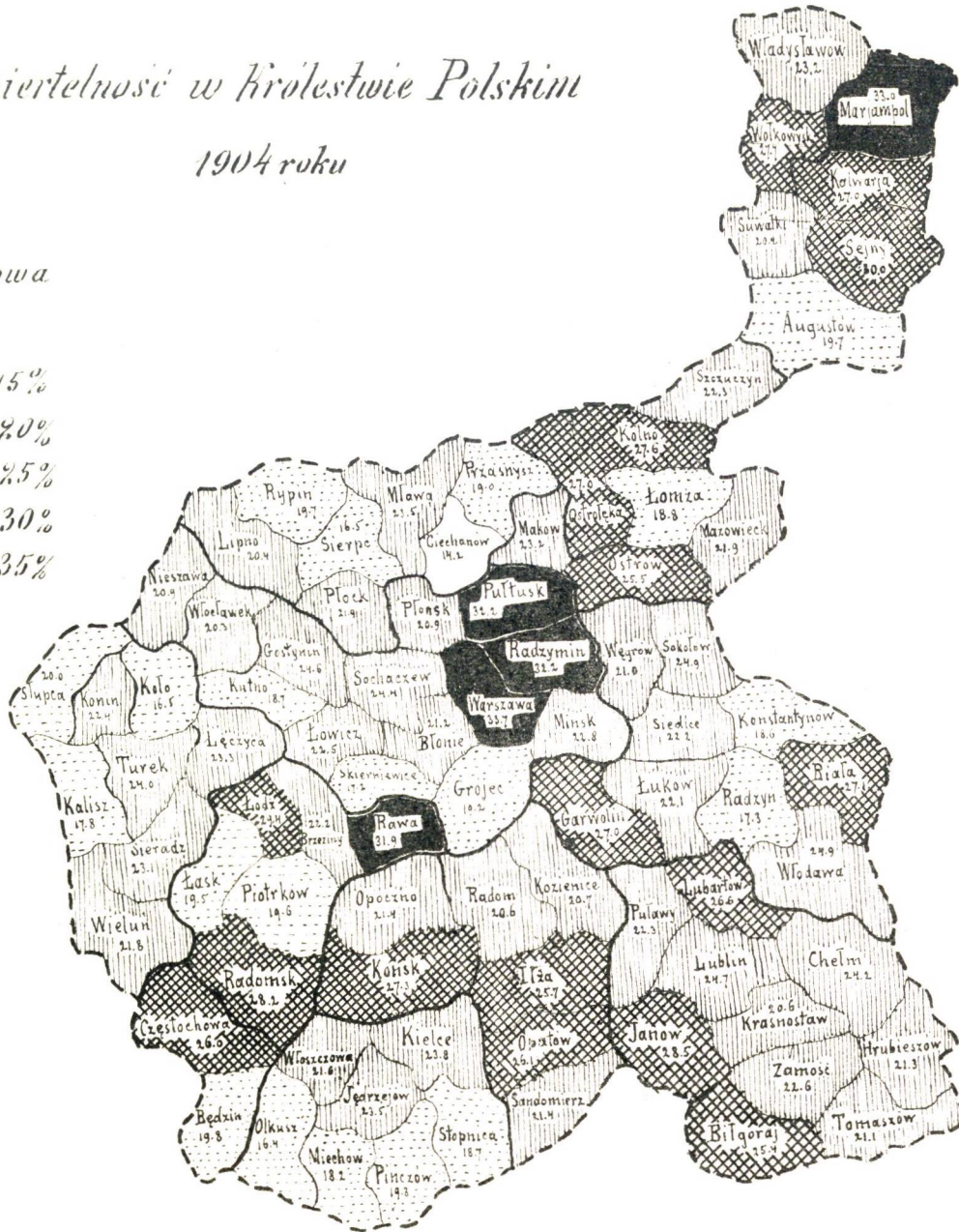
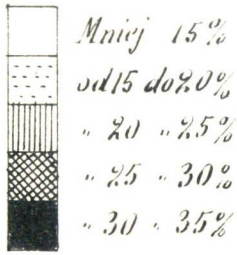
Piotrkowski	111
Będziński	121
Brzeziński	69
Łaski	91
Łódzki	232
Nowo-Radomski	105
Rawski	57
Częstochowski	80
Gub. Piotrkowska =	866
Płocki	97
Lipnowski	86
Mławski	73
Przasnyski	52
Rypiński	98
Sierpski	73
Ciechanowski	67
Gub. Płocka =	546
Radomski	91
Itzecki	75
Kozienicki	95
Konecki	93
Opatowski	98
Opoczyński	86
Sandomierski	62
Gub. Radomska =	600
Suwalski	106
Augustowski	67
Władysławowski	87
Wółkowski	85
Kalwaryjski	56
Marjampolski	114
Sejneński	87
Gub. Suwalska =	602
Siedlecki	48
Białski	59
Węgrowski	48
Włodawski	57
Garwoliński	71
Konstantynowski	33
Łukowski	72
Radzyński	57
Sokołowski	44
Gub. Siedlecka =	489

Ogółem ślepych w Król. Pol. było - 7005
a według spisu 1886 roku - 5353

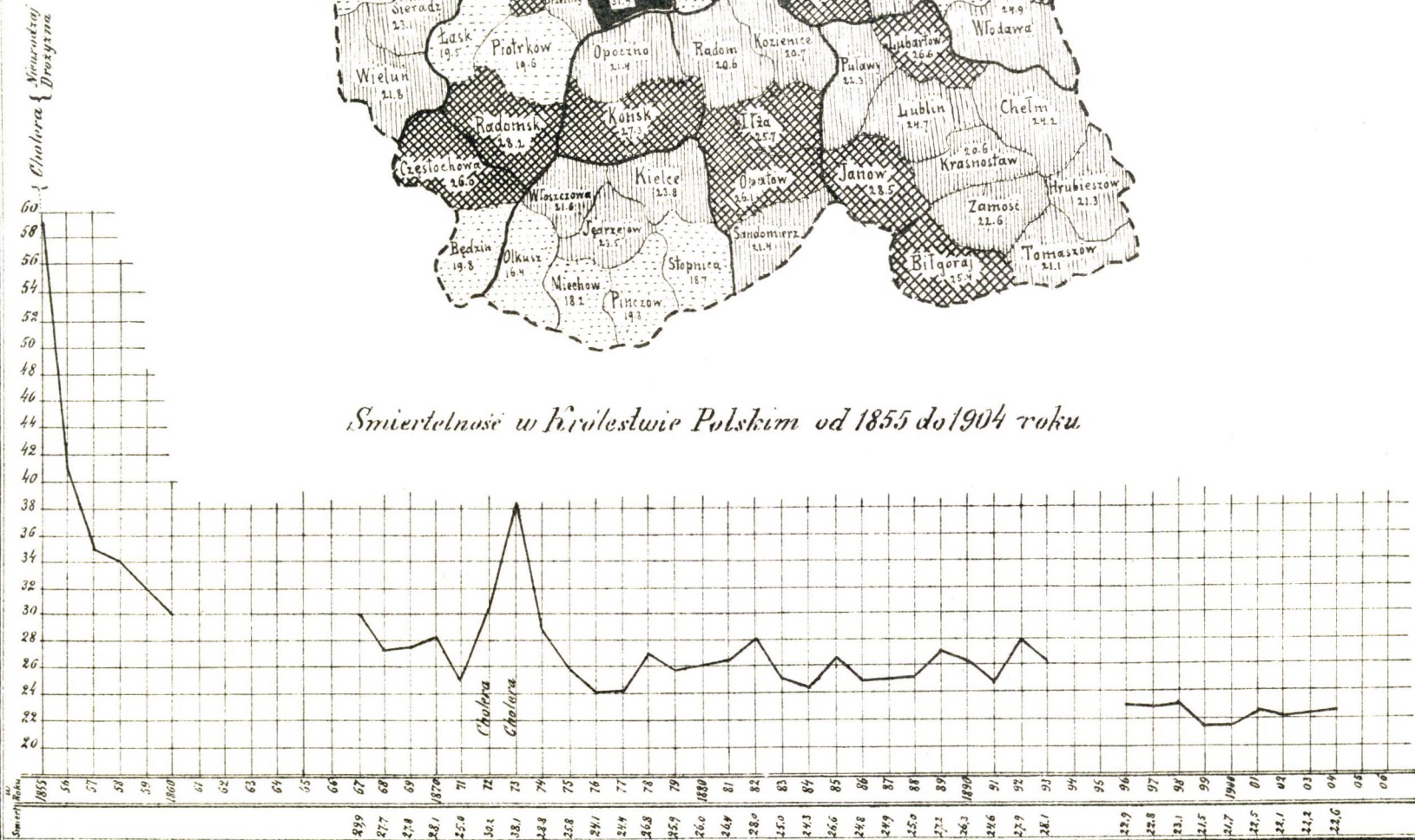
Śmiertelność w Królestwie Polskim

1904 roku

Ilość procentowa

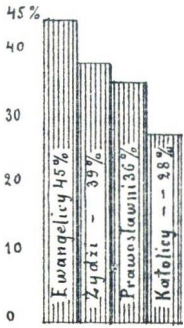

Śmiertelność w Królestwie Polskim od 1855 do 1904 roku

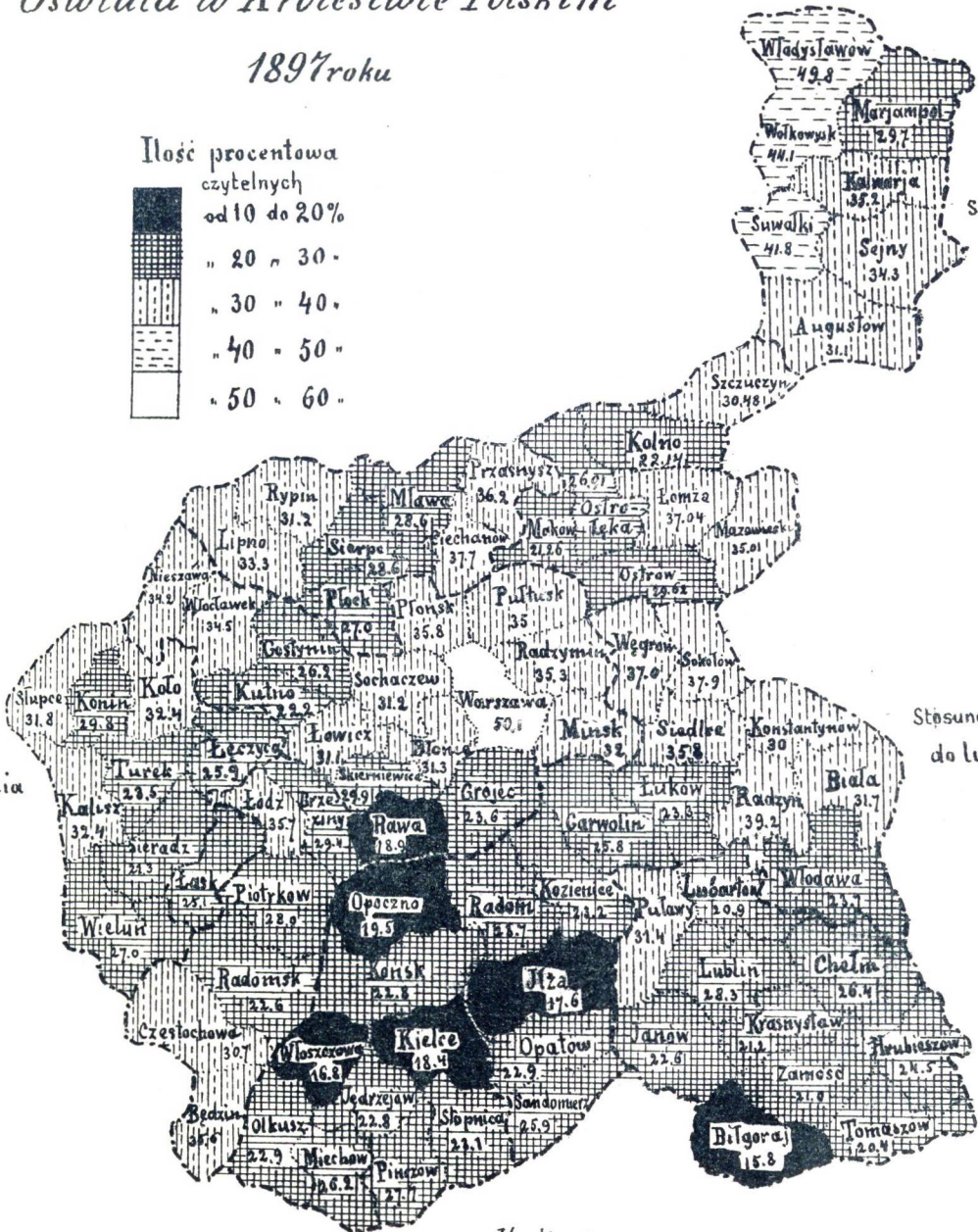
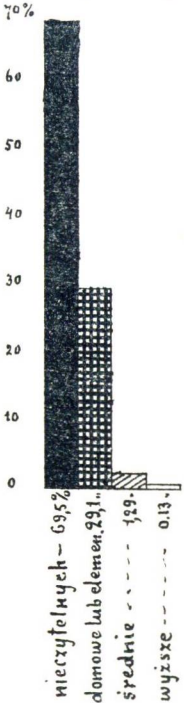
Oswiata w Królestwie Polskim 1897 roku

Procent czytelných podług wyznania

Ilość procentowa czytelných od 10 do 20%
" 20 " 30 -
" 30 " 40 -
" 40 " 50 -
" 50 " 60 -

Ludność Król. Polskiego podług stopnia wykształcenia

Stosunek % czytelných i nieczytelnych do ludności miejskiej Król. Pol.

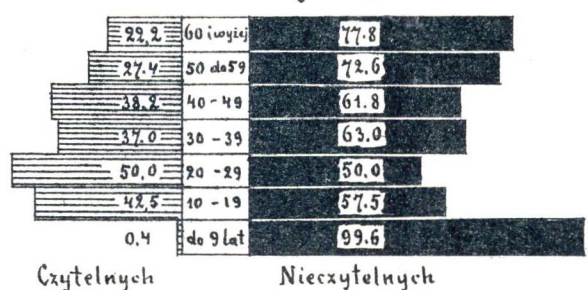
Stosunek % czytelných i nieczytelnych do ludności wiejskiej Król. Pol.

Oswiata w Królestwie Polskim

Procent czytelných i nieczytelnych każdego wieku

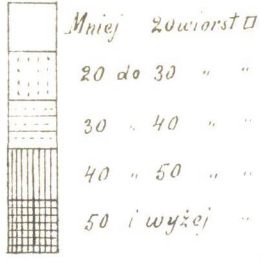
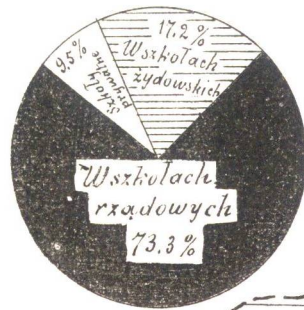

Procent czytelných podług wyznania i płci

Mężczyźni		Kobiety	
30%	Katolicy	27%	
40%	Żydzi	24%	
47%	Prawosławni	15%	
47%	Ewangelicy	42%	

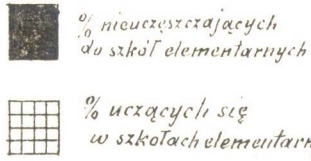
Szkolnictwo w Królestwie Polskim

Procent uczących się w różnych zakładach naukowych 1903 roku

Jedna szkoła elementarna w 1903r. przypadała na przestrzeń

W stosunku dowojsyńskich dzieci w wieku szkolnym

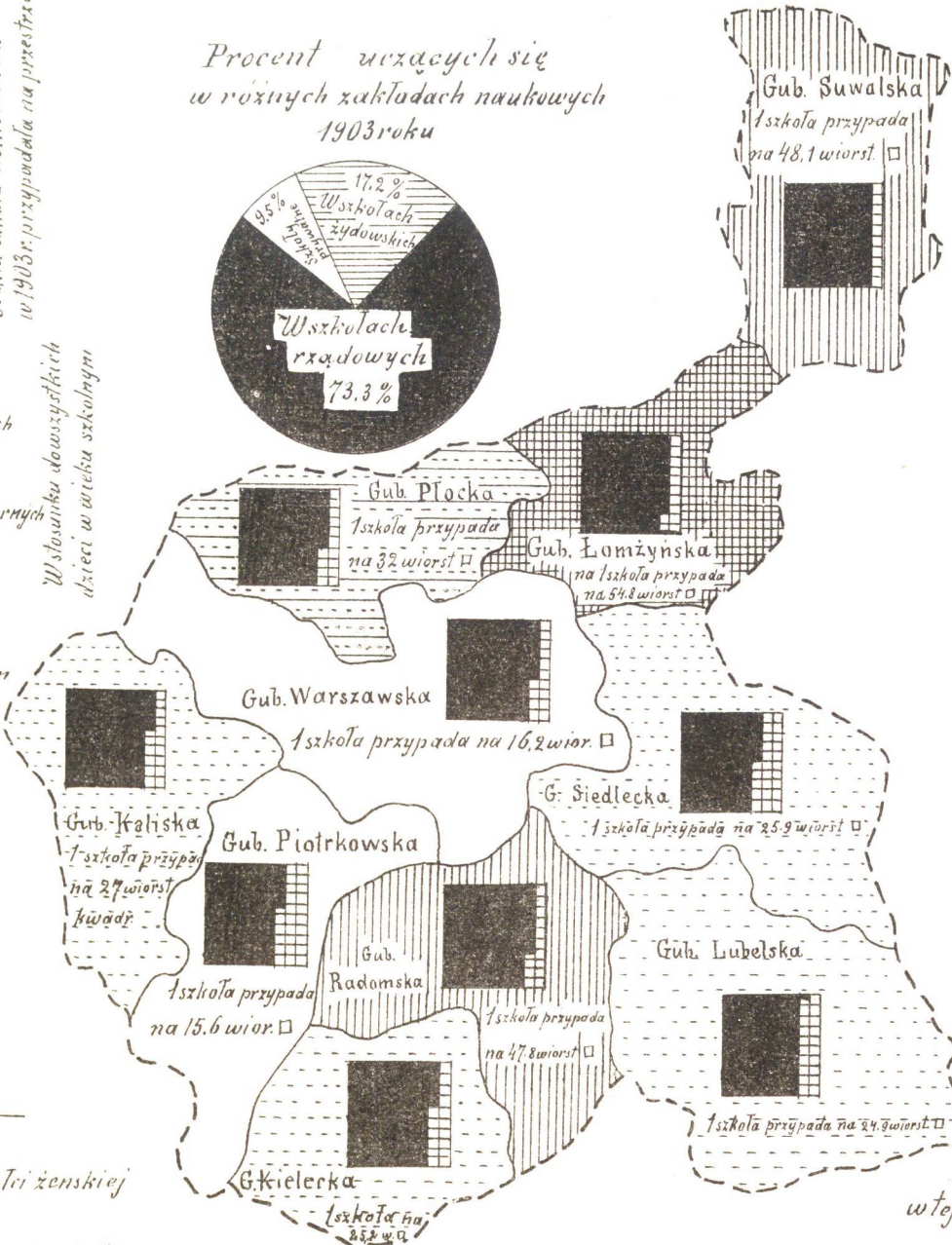

Gubernje

Ilość dzieci w wieku szkolnym (8-14 l.) na Styczeń 1904r.

Warszawska	330 200
Kaliska	157 800
Kielecka	151 100
Łomżyńska	100 300
Lubelska	210 400
Piotrkowska	254 200
Płocka	100 300
Radomska	158 500
Suwalska	107 600
Siedlecka	137 300
Ogółem	1 701 700

W tej liczbie 841 000 pti żeńskiej

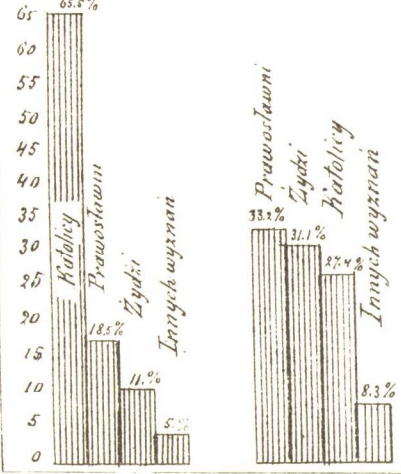
Gubernje

Ilość dzieci w szkołach elementarnych 1903 roku

Warszawska	65 537
Kaliska	24 229
Kielecka	24 853
Łomżyńska	11 787
Lubelska	41 080
Piotrkowska	66 003
Płocka	16 407
Radomska	21 746
Suwalska	10 542
Siedlecka	23 894
Ogółem	306 098

w tej liczbie pti żeńskiej 103 563

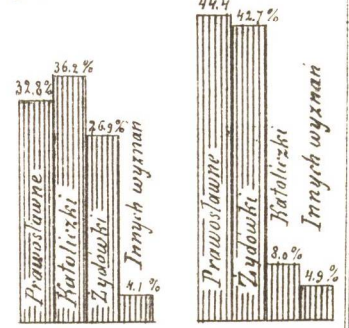
Ilość procentowa uczących się według wyznań w średnich szkołach męskich w Styczniu 1905r. w Listopadzie 1906r.

W średnich szkołach było

Wyznanie	w męskich		w żeńskich		
	w styczniu 1905r.	w listopadzie 1906r.	w styczniu 1905r.	w listopadzie 1906r.	
Katolików	9476	2512	Katoliczek	2620	529
Żydów	1594	2868	Żydówek	1946	2679
Pravosławnych	2672	3062	Pravosławnych	2378	2794
Innych wyznań	782	769	Innych wyznań	280	258
Ogółem	14 454	9 211	Ogółem	7 224	6 260

Ilość procentowa uczniów według wyznań w średnich szkołach żeńskich w styczniu 1905r. w listopadzie 1906r.

Ilość w powiatach
dziesiętyny

Ilość gruntów ornych w 1894 roku

Warszawski	59389
Błotński	63398
Włocławski	69775
Gostyński	66378
Grójcecki	102200
Kutnowski	65748
Łowicki	73332
Nieszawski	91001
Nowo-Miński	63893
Płoński	94326
Pułtusk	81352
Radzyński	48966
Skierniewicki	49017
Sochaczewski	60016

Gub. Warszawska = 988791

Kaliski	80014
Wieluński	98757
Kolski	79151
Koniński	60202
Łęczycki	83624
Stupecki	68992
Sieradzki	84306
Turecki	80375

Gub. Kaliska = 635421

Kielecki	61910
Jędrzejowski	65429
Włoszczowski	52126
Miechowski	84626
Olkuski	64727
Pinczowski	67695
Stąpniecki	81248

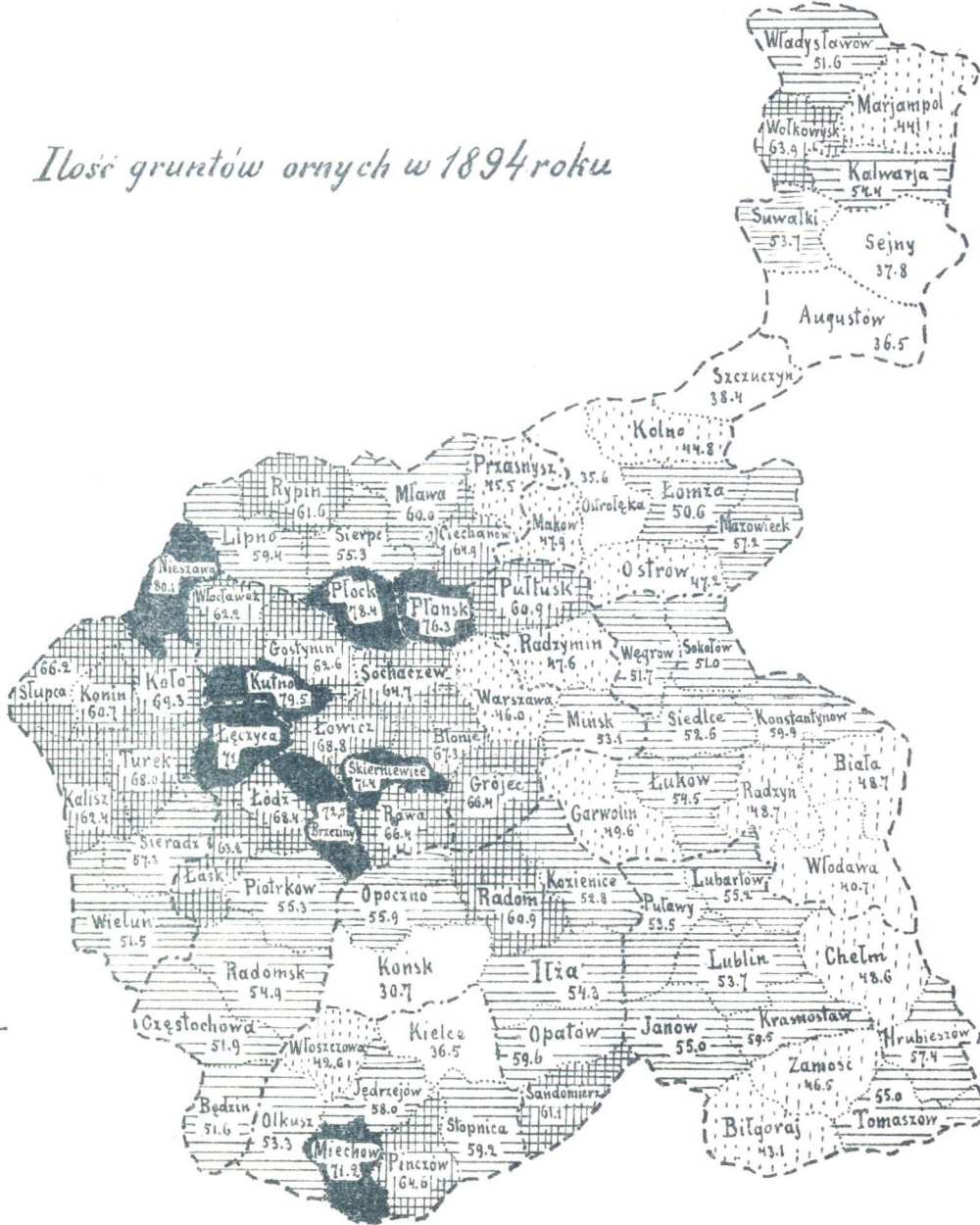
Gub. Kielecka = 478361

Łomżyński	80254
Kolneński	58393
Mazowiecki	65532
Makowski	46240
Ostrowski	67255
Ostrołęcki	50731
Szczyrzyński	45984

Gub. Łomżyńska = 414389

Lubelski	89460
Biłgorajski	62107
Hrubieszowski	74391
Zamojski	78235
Krasnostawski	81507
Lubartowski	65253
Puławski	78563
Tomaszowski	68893
Chełmski	88824
Janowski	89798

Gub. Lubelska = 777091

Piotrkowski	104131
Będziński	63664
Brzezinski	73347
Łaski	80411
Łódzki	58521
Nowo-Radomski	104390
Rawski	79413
Częstochowski	89768

Gub. Piotrkowska = 653645

Płocki	93470
Lipnowski	87463
Młowski	83312
Przasnyski	59705
Rypiski	69991
Sierpecki	54548
Ciechanowski	71555

Gub. Płocka = 520044

Radomski	112608
Itzecki	89302
Kozienicki	85601
Konecki	52649
Opatowski	87656
Opoczyński	91129
Sandomierski	64503

Gub. Radomska = 585448

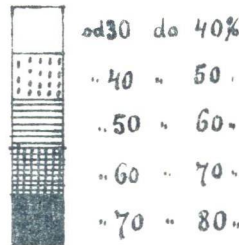
Suwalki	74047
Augustowski	66068
Władysławowski	81559
Wolkowyski	74564
Kalwaryjski	65361
Marjampolski	85796
Sejński	81193

Gub. Suwalska = 523588

Siedlecki	62300
Bialski	62482
Węgrowski	59028
Włodawski	78124
Garwoliński	79102
Konstantynowski	78507
Łukowski	91649
Radzyński	69332
Sokolowski	58833

Gub. Siedlecka = 639357

Ilość procentowa

Ogółem gruntów ornych w Król. Pol.
6221135 dziesięcin.

Łąki Królestwa Polskiego 1894 roku

Ilość łąk w powiatach
dziesiętyny

Warszawski	10348
Błotński	7808
Włocławski	7737
Gostyński	5971
Grojecki	8181
Kuźnowski	4017
Łowicki	5882
Nieszawski	4988
Nowa-Miński	11006
Płoński	6283
Pułtuski	7367
Radzyński	8785
Skierniewicki	3543
Sochaczewski	6044

Gub. Warszawska = 97960

Kaliski	7550
Wieluński	13845
Kolski	8475
Koniński	9598
Łęczycki	9575
Stupecki	7604
Sieradzki	10362
Turecki	7577

Gub. Kaliska = 74586

Kielecki	13480
Jędrzejowski	6247
Włoszczowski	9162
Miechowski	4658
Olkuski	2682
Pińczowski	9133
Stąpnicki	8989

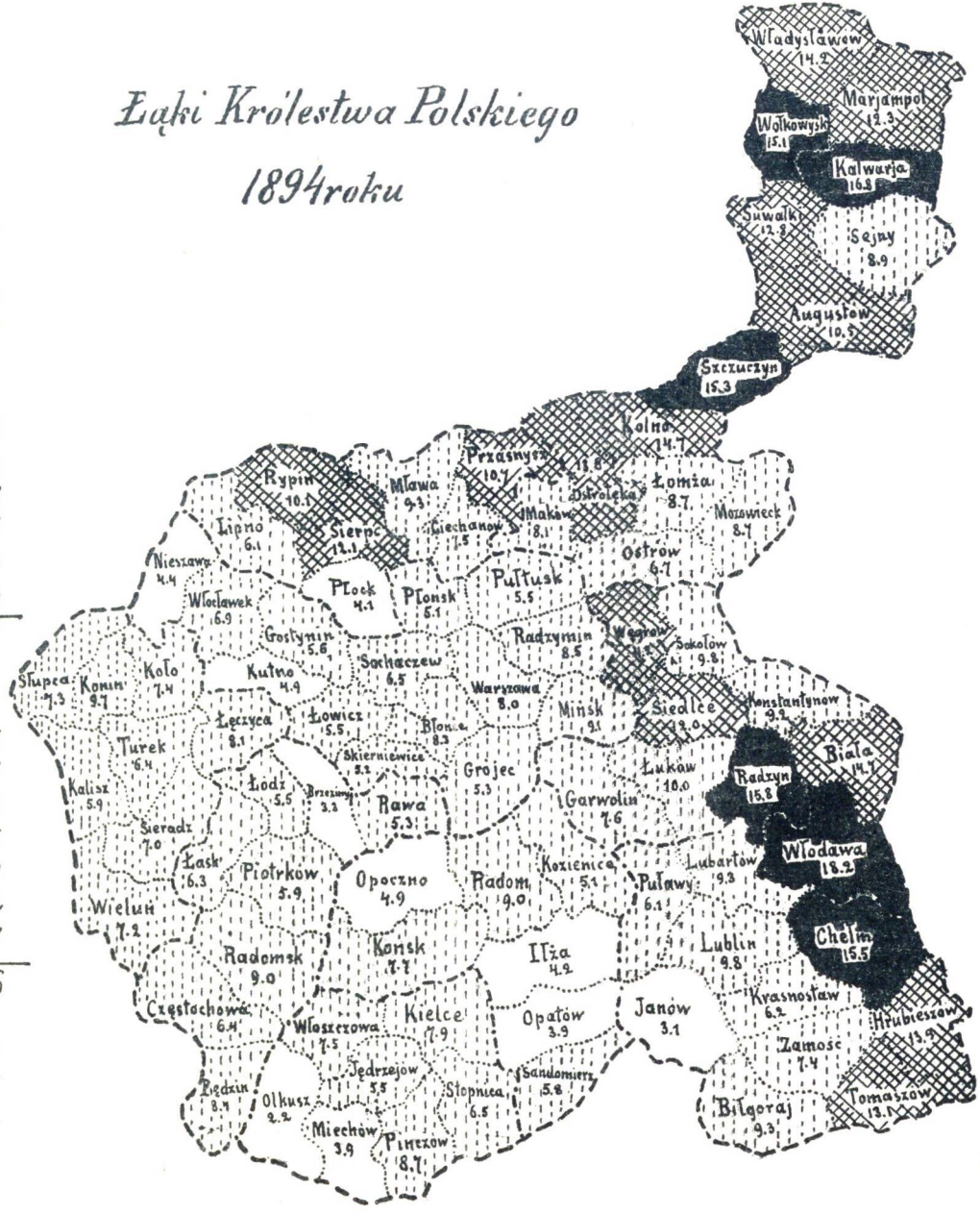
Gub. Kielecka = 54351

Łomżyński	13876
Kolneński	19159
Mazowiecki	10027
Makowski	7832
Ostrowski	9612
Ostrołęcki	19675
Szczyrzyński	18413

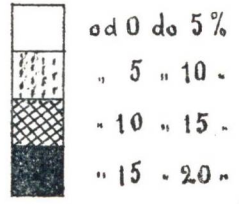
Gub. Łomżyńska = 98594

Lubelski	16262
Biłgorajski	13404
Hrubieszowski	18052
Zamojski	12520
Krasnostawski	8516
Lubartowski	11002
Puławski	8952
Tomaszowski	16434
Chełmski	28400
Janowski	5036

Gub. Lubelska = 138578

Ilość procentowa

Piotrkowski	11050
Będziński	10352
Brzezinski	3353
Łaski	8049
Łódzki	4687
Nowo-Radomski	17054
Rawski	6291
Częstochowski	11075

Gub. Piotrkowska = 71911

Płocki	4915
Lipnowski	9004
Mławski	12934
Przasnyski	14124
Rypiski	11439
Sierpski	11963
Ciechanowski	8254

Gub. Płocka = 72633

Radomski	16640
Życki	6972
Kozienicki	8341
Konecki	13197
Opatowski	5785
Opatczyński	8212
Sandomierski	6075

Gub. Radomska = 65222

Suwałski	17563
Augustowski	18970
Władysławowski	22373
Wołkowycki	17566
Kalwaryjski	20154
Marjampolski	23871
Sejneński	18954

Gub. Suwałska = 139451

Siedlecki	14194
Biały	18859
Węgrowski	12774
Włodawski	34951
Garwoliński	12161
Konstantynowski	12073
Łukowski	16765
Radzyński	22473
Sokołowski	11261

Gub. Siedlecka = 155511

Ogółem łąk w Królestwie Polskim
968797 dziesięcin

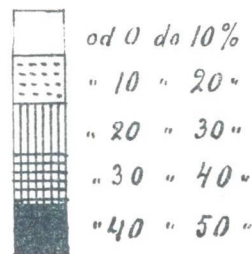
Ilość lasów
w powiatach

dziesiętyny

Lasy Królestwa Polskiego
1894 roku

Ilość procentowa

Warszawski	27193
Błotński	10228
Włocławski	19573
Gostyński	22552
Grójcecki	20228
Kutnowski	5445
Łowicki	8569
Nieszawski	4575
Nowo-Miński	23978
Płoński	10441
Pułtuski	27198
Radzyński	24647
Skierniewicki	7608
Sochaczewski	15559

Gub. Warszawska = 227794

Kaliski	22073
Wieluński	45455
Kolski	11162
Koninski	13959
Łęczycki	6293
Stupecki	15921
Sieradzki	27213
Turecki	12173

Gub. Kaliska = 156249

Kielecki	62098
Jędrzejowski	24712
Włoszczowski	43913
Miechowski	13538
Olkuski	33170
Pinczowski	10691
Stopnicki	26338

Gub. Kielecka = 214460

Łomżyński	35139
Kolneński	28599
Mazowiecki	18411
Makowski	24810
Ostrowski	38703
Ostrołęcki	36453
Szczyrzyński	19893

Gub. Łomżyńska = 202008

Lubelski	43405
Biłgorajski	40261
Hrubieszowski	26561
Zamojski	58408
Krasnostawski	30300
Lubartowski	25462
Puławski	33962
Tomaszowski	28158
Chełmski	36353
Janowski	49096

Gub. Lubelska = 371966

Piotrkowski	45875
Będziński	31813
Brzeziniński	14988
Łaski	22155
Łódzki	10211
Nowo-Radomski	43147
Rawski	20566
Częstochowski	41105

Gub. Piotrkowska = 229860

Płocki	8159
Lipnowski	24406
Mławski	17747
Przasnyski	29527
Rypiński	15127
Sierpski	11807
Ciechanowski	9652

Gub. Płocka = 116425

Radomski	23967
Iłżecki	47929
Koziński	42273
Konecki	83948
Opatowski	33805
Opoczyński	38486
Sandomierski	16062

Gub. Radomska = 286470

Suwalski	13175
Augustowski	67617
Władysławowski	32742
Wolkowski	6178
Kalwaryjski	17119
Marjampolski	54766
Sejnenki	64712

Gub. Suwalska = 256309

Siedlecki	20942
Biański	24355
Węgrowski	24017
Włodawski	45272
Garwoliński	36100
Konstantynowski	23366
Łukowski	33589
Radzyński	30973
Sokołowski	23683

Gub. Siedlecka = 262287

Ogółem lasów w Król. Polskim
2323828 dziesiętyn

Ilość w powiatach
dziesięć

Ilość nieużytków w 1894 roku

Warszawski	6878
Biłski	3167
Włocławski	4894
Gostyński	4294
Grójce	5861
Kutnowski	2914
Łowicki	4399
Nieszawski	4992
Nowo-Miński	8002
Piński	3705
Pułtusk	6586
Radzyński	5152
Skiermiewicki	2706
Sochaczewski	3887

Gub. Warszawska = 67437

Kaliski	5910
Wieluński	11706
Kolski	5263
Konin	7532
Łęczycki	5997
Ślępecki	4347
Sieradzki	7549
Turecki	5621

Gub. Kaliska = 53925

Kielecki	7444
Jędrzejowski	4933
Włoszczowski	5334
Miechowski	4627
Olkuski	8186
Pincheński	2939
Stopnicki	6020

Gub. Kielecka = 39488

Łomżyński	6459
Kolneński	5720
Mazowiecki	5576
Makowski	2444
Ostrowski	9539
Ostrołęcki	9828
Szczyński	5714

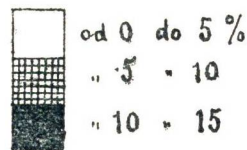
Gub. Łomżyńska = 45280

Lubelski	4930
Biłgorajski	13779
Hrubieszowski	2659
Zamojski	6996
Krasnostawski	5645
Lubartowski	6132
Puławski	7083
Tomaszowski	2640
Chełmski	11032
Janowski	5592

Gub. Lubelska = 66488

Ilość procentowa

Piotrkowski	8212
Będziński	4715
Brzeziński	3887
Łaski	5186
Łódzki	2769
Nowo-Radomski	7244
Rawski	3784
Częstochowski	10622

Gub. Piotrkowska = 46419

Płocki	3999
Lipnowski	11304
Mławski	6298
Przasnyski	10349
Rypiński	4897
Sierpski	4010
Ciechanowski	4387

Gub. Płocka = 45744

Radomski	6744
Itzecki	5776
Kozienicki	8624
Konecki	7253
Opatowski	7180
Opoczyński	8805
Sandomierski	4878

Gub. Radomska = 49260

Suwalski	13464
Augustowski	10223
Władysławowski	6900
Wolkowyński	4593
Kalwaryjski	5034
Marjampolski	11846
Sejnski	23873

Gub. Suwalska = 75933

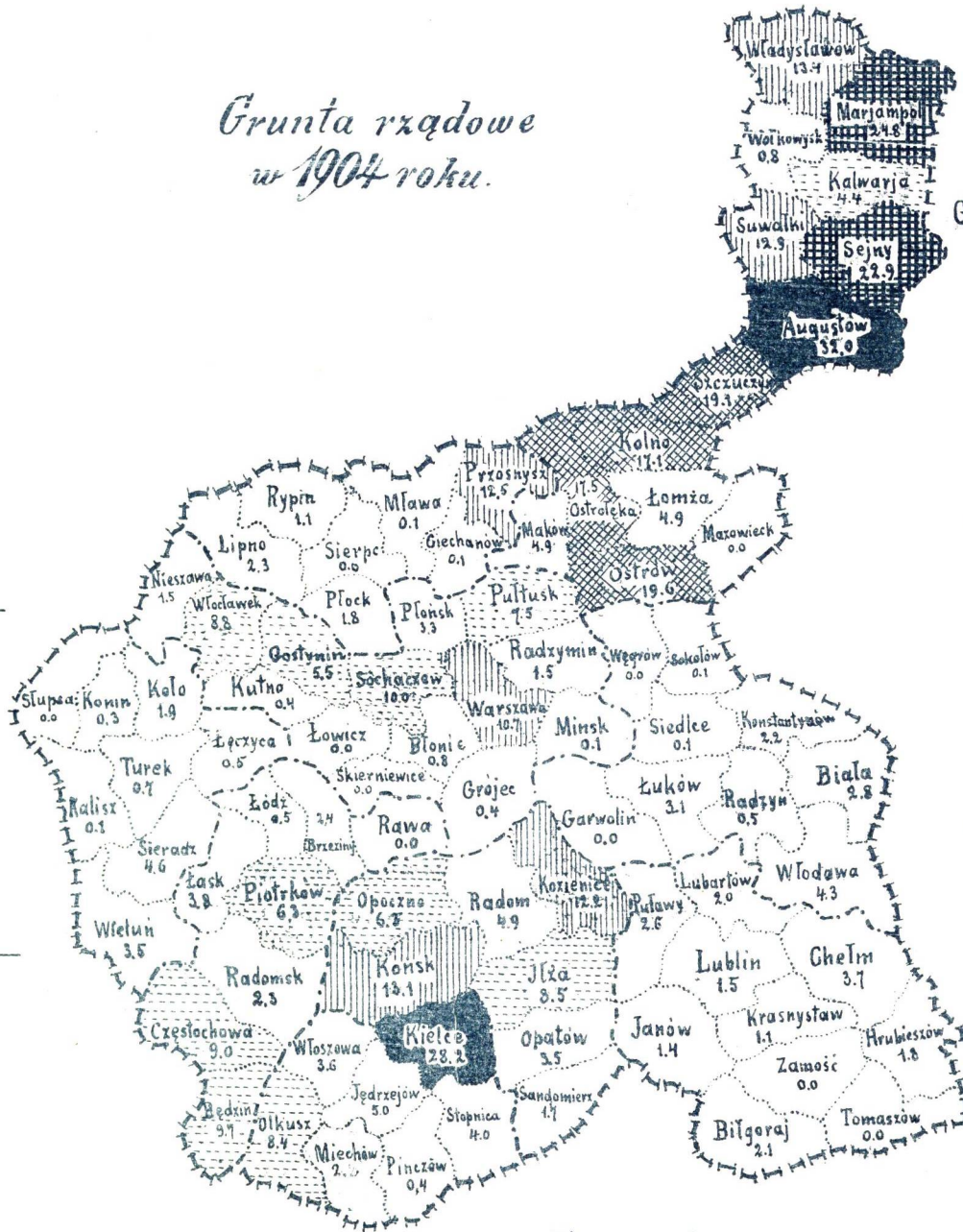
Siedlecki	4952
Białski	6797
Węrowski	5753
Włodawski	8959
Garwoliński	10407
Konstantynowski	5001
Łukowski	7207
Radzyński	6626
Sokołowski	5807

Gub. Siedlecka = 61509

Ogółem nieużytków w Król. Polskim - 551478 dziesięcin

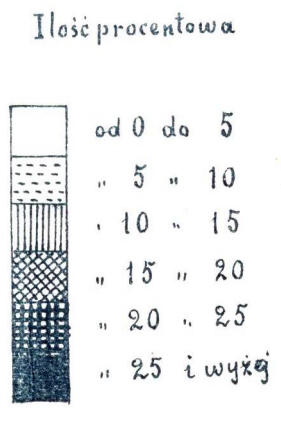
*Grunta rządowe
w 1904 roku.*

Grunta rządowe w powiatach	Dziesięciny
Warszawski	13839
Biłski	810
Włocławski	9832
Gostyński	5863
Grójceński	532
Kuźniowski	324
Łowicki	9
Nieszawski	1681
Nowo-Miński	160
Płoński	4105
Pułtuski	10122
Radzyński	1588
Skierniewicki	—
Sochaczewski	9271
Gub. Warszawska =	58136
Kaliski	95
Wieluński	6796
Kolski	2141
Koniński	304
Łęczycki	546
Stupecki	—
Sieradzki	6764
Turecki	774
Gub. Kaliska =	17420
Kielecki	47841
Jędrzejowski	5658
Włoszczowski	4382
Miechowski	2658
Olkuski	10225
Pinxowski	453
Stopnicki	5485
Gub. Kielecka =	76702
Łomżyński	7806
Kolneński	22043
Mazowiecki	56
Makowski	4743
Ostrowski	28009
Ostrolęcki	24963
Szeczuciński	22913
Gub. Łomżyńska =	110533

Piotrkowski	11896
Będziński	11927
Brzezinski	2380
Łaski	4861
Łódzki	430
Nowo-Radomski	4302
Rawski	—
Częstochowski	15539
Gub. Piotrkowska =	51335
Płocki	2184
Lipnoski	3433
Mławski	167
Przasnyski	16480
Rypiński	1213
Sierpski	39
Ciechanowski	148
Gub. Płocka =	23664
Radomski	9023
ITrzecki	13919
Kozienicki	19848
Konecki	22472
Opatowski	5073
Opoczyński	10431
Sandomierski	1812
Gub. Radomska =	82578
Suwalski	17717
Augustowski	57970
Władysławowski	21237
Wolkowycki	967
Kalwaryjski	8954
Marjampolski	48154
Sejneński	49249
Gub. Suwalska =	204248
Siedlecki	437
Biłski	3593
Węgrowski	—
Włodawski	8124
Garwoliński	25
Konstantynowski	2842
Łukowski	5133
Radzyński	778
Sokołowski	151
Gub. Siedlecka =	20787

Lubelski	2461
Biłgorajski	3080
Hrubieszowski	2314
Zamojski	—
Krasnostawski	1467
Lubartowski	2319
Puławski	3866
Tomaszowski	—
Chełmski	6845
Janowski	2207
Gub. Lubelska =	24568

Królestwo Polskie zawiera gruntów rządowych — 66997 dziesięcin

Powiaty

Prześcien gruntów
miejscowych
w morgach

Grunta nadane włościanom
x mocy Najwyższego Ukazu

Warszawski	78730
Biłski	64091
Włocławski	61363
Gostyński	65669
Grojecki	79232
Kutnowski	29799
Łowicki	126352
Nieszawski	67151
Nawo-Miński	79867
Płoński	84374
Puławski	78096
Radzyński	69252
Skiermiewicki	72209
Sochaczewski	71548

Gub. Warszawska = 1027733

Kaliski	77231
Wieluński	165230
Kolski	89097
Koninowski	80961
Łęczycki	73259
Stupecki	69672
Sieradzki	93699
Turkowski	81034

Gub. Kaliska = 730183

Kielecki	137742
Jędrzejewski	67451
Włoszczowski	76670
Miechowski	85063
Olkuski	120522
Pinczowski	65949
Stąpnicki	108379

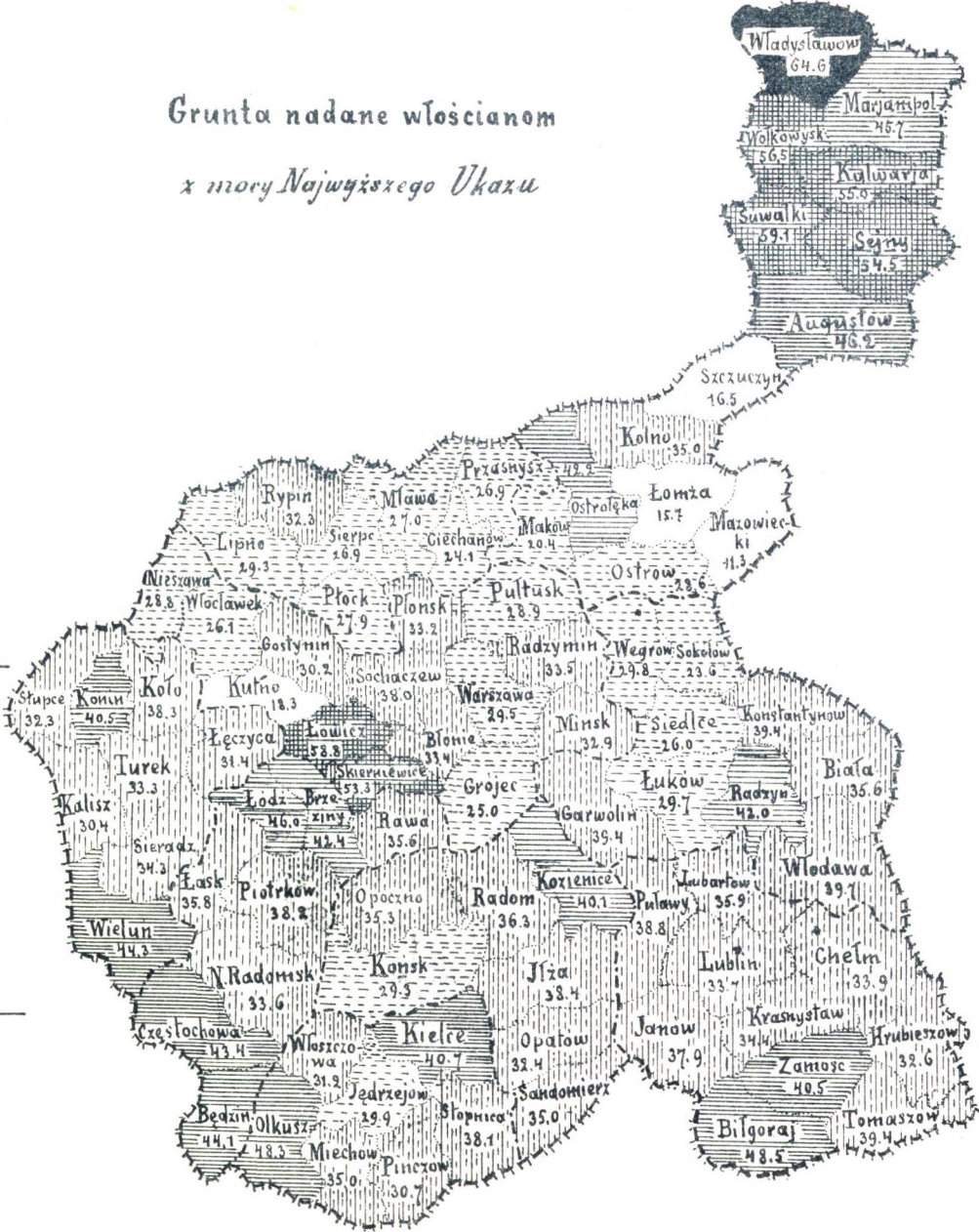
Gub. Kielecka = 661776

Łomżyński	50557
Kolneński	97383
Maxowiecki	28546
Makowski	41653
Ostrowski	79275
Ostrołęcki	121386
Szczuczynski	43426

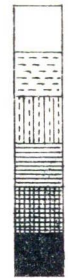
Gub. Łomżyńska = 462236

Lubelski	108891
Biłgorajski	145892
Hrubieszowski	84963
Zamojski	128302
Krasnostawski	95066
Lubarowski	87523
Puławski	116878
Tomaszowski	96600
Chełmski	128345
Janowski	131923

Gub. Lubelska = 1124383

Powiaty w których grunta te zajmują

od 10 do 20% przestrzeni ogólnej powiatu
 " 20 - 30% " " "
 " 30 - 40% " " "
 " 40 - 50% " " "
 " 50 - 60% " " "
 " 60 - 70% " " "

Piotrkowski	141471
Będziński	106915
Brzeziński	83987
Łaski	89206
Łódzki	76613
Nowo-Radomski	125673
Rawski	82101
Częstochowski	148060

Gub. Piotrkowska = 854026

Płocki	65362
Lipnowski	87349
Mławski	71221
Przasnyski	66693
Rypiński	71908
Sierpski	51990
Ciechanowski	52441

Gub. Płocka = 466964

Radomski	130395
Iszecki	122639
Kozienicki	134017
Koński	98516
Opatowski	97556
Opoczyński	116115
Sandomierski	74207

Gub. Radomska = 773445

Suwalski	165940
Augustowski	171718
Władysławowski	203207
Wotkowyjski	128575
Kalwaryjski	135048
Marjampolski	176464
Sejneński	240392

Gub. Suwalska = 1221344

Siedlecki	59377
Bielski	94188
Węgrowski	70741
Włodawski	154079
Garwoliński	127212
Konstantynowski	100359
Łukowski	98801
Radzyński	120164
Sokołowski	54146

Gub. Siedlecka = 879067

Ilość w powiatach

dziesięć

Ilość gruntów włościańskich w 1904 roku

Warszawski	56313
Błotński	44211
Włocławski	40517
Gostyński	47846
Grojecki	70452
Kutnowski	24811
Łowicki	76535
Nieszawski	52461
Nowo-Miński	60208
Płocki	58501
Pułtuski	55479
Radzyński	61886
Skierniewicki	45166
Sochaczewski	48140
Gub. Warszawska =	742525

Kaliski	59623
Wieluński	98946
Kolski	59410
Koniński	61365
Łęczycki	55594
Stupecki	48388
Sieradzki	73769
Turecki	65894
Gub. Kaliska =	522989

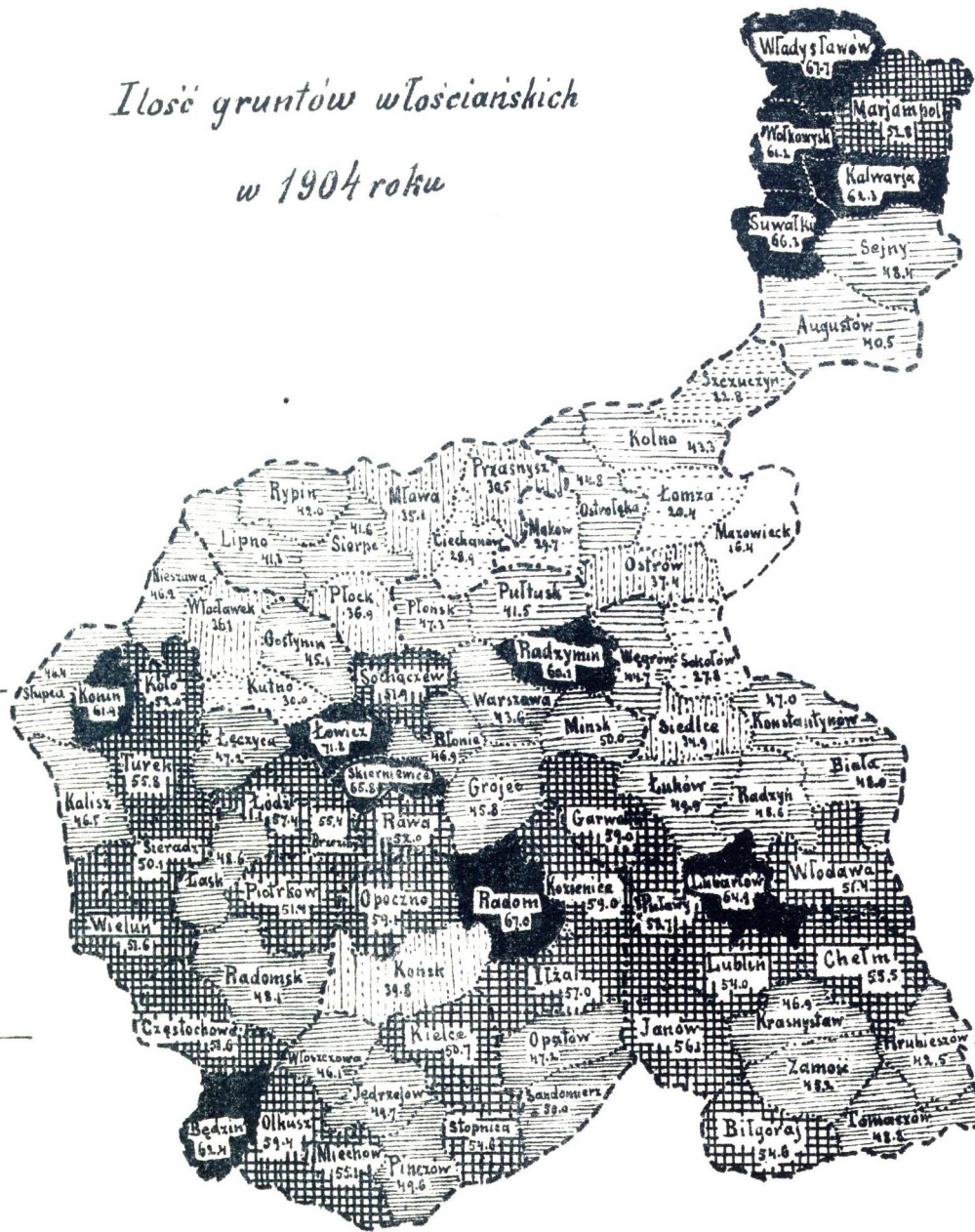
Kielecki	85822
Jędrzejowski	56028
Włoszczowski	56430
Miechowski	65420
Olkuski	72137
Pinczowski	52037
Stąpnicki	75567
Gub. Kielecka =	463441

Łomżyński	32370
Kolneński	55707
Mazowiecki	18784
Makowski	28682
Ostrowski	53369
Ostrołęcki	63773
Szczuczynski	27271
Gub. Łomżyńska =	279956

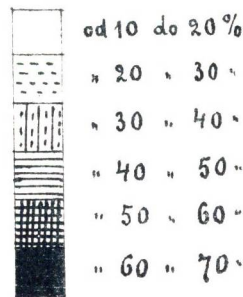
Gub. Łomżyńska = 279956

Lubelski	89923
Biłgorajski	78720
Hrubieszowski	55135
Zamojski	76053
Krasnostawski	64288
Lubartowski	76649
Puławski	85773
Tomaszowski	61046
Chełmski	101531
Janowski	91532
Gub. Lubelska =	780650

Gub. Lubelska = 780650

Ilość procentowa

Piotrkowski	96773
Będziński	76990
Brzeziński	55994
Łaski	61955
Łódzki	49117
Nowo-Radomski	91478
Rawski	62181
Częstochowski	89106
Gub. Piotrkowska =	583594

Płocki	43541
Lipnowski	60800
Mławski	48790
Przasnyski	40129
Rypiński	47790
Sierpski	41072
Ciechanowski	31831
Gub. Płocka =	313953

Radomski	124022
ITzecki	93813
Kozienicki	45485
Konecki	68546
Opatowski	69419
Opoczyński	98380
Sandomierski	52754
Gub. Radomska =	602419

Suwalski	41480
Augustowski	73510
Władysławowski	106971
Wołkowycki	71437
Kalwaryjski	74786
Marjampolski	102773
Sejnencki	103908
Gub. Suwalska =	624865

Siedlecki	41357
Biały	61561
Węgorowski	51070
Włocławski	98663
Garwoliński	94091
Konstantynowski	61720
Łukowski	83940
Radzyński	69249
Sokołowski	32049
Gub. Siedlecka =	593700

Ogółem gruntów włościańskich w Król. Pol.
5508092 dziesięcin.

Ilość gruntów drobnej szlachty
w 1904 roku

Ilość w powiatach
dziesiętyny

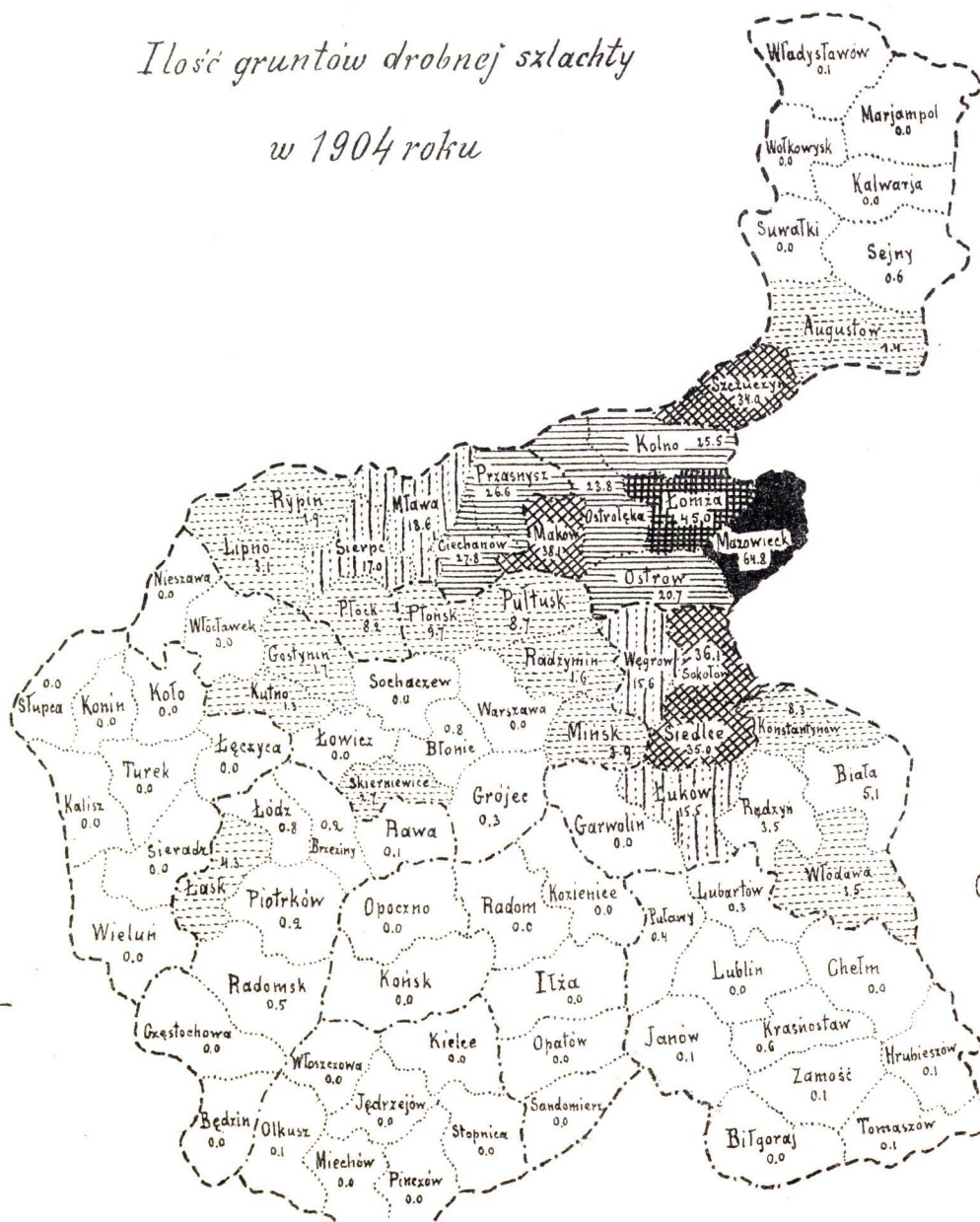
Warszawski	—
Biłski	785
Włodawski	—
Gostyński	1679
Grojecki	457
Kuźnowski	1054
Łowicki	—
Nieszawski	—
Nowo-Miński	4687
Płoński	12036
Pułtuski	11620
Radzyński	1609
Skierniewicki	1874
Sochaczewski	—
Gub. Warszawska =	35801

Kaliski	—
Wieluński	—
Kolski	—
Koninowski	—
Łęczycki	—
Stupecki	—
Sieradzki	—
Turecki	—
Gub. Kaliska =	—

Kielecki	—
Jędrzejowski	—
Włoszczowski	—
Miechowski	—
Olkuski	152
Pinczowski	—
Stąpnicki	—
Gub. Kielecka =	152

Łomżyński	71443
Kolneński	32744
Maxowiecki	74214
Makowski	36757
Ostrowski	29495
Ostrołęcki	33947
Szczytyński	40793
Gub. Łomżyńska =	319393

Lubelski	—
Biłgorajski	—
Hrubieszowski	71
Zamojski	138
Krasnostawski	881
Lubartowski	321
Puławski	611
Tomaszowski	61
Chełmski	—
Janowski	129
Gub. Lubelska =	2212

Piotrkowski	2296
Będziński	—
Brzeziński	154
Łaski	5441
Łódzki	681
Nowo-Radomski	973
Rawski	107
Częstochowski	—

Gub. Piotrkowska =	9652
Płocki	9742
Lipnowski	4582
Mławski	25653
Przasnyski	34966
Rypiński	2160
Sierpski	16726
Ciechanowski	30653

Gub. Płocka =	124782
----------------------	---------------

Radomski	—
ITzecki	—
Kozienicki	—
Konecki	—
Opotowski	—
Opoczyński	—
Sandomierski	—

Gub. Radomska =	—
------------------------	----------

Suwalski	—
Augustowski	2498
Władysławowski	206
Wotkowyski	—
Kalwaryjski	—
Marjampolski	—
Sejneński	1363

Gub. Suwalska =	4067
------------------------	-------------

Siedlecki	41419
Białski	6495
Węgrowski	17764
Włodawski	6733
Garwoliński	—
Konstantynowski	10862
Łukowski	26053
Radzyński	4930
Sokołowski	41725

Gub. Siedlecka =	155981
-------------------------	---------------

Ogółem gruntów drobnej szlachty
w Królestwie Polskim 651740 dziesięcin

Ilość w powiatach

dziesiętyny

Ilość gruntów dworskich w 1904 roku

Warszawski	53207
Błotński	44409
Włocławski	57075
Gostyński	43211
Grójceki	74044
Kuźnowski	53917
Łowicki	26774
Nieszawski	55545
Nowo-Miński	45853
Płoński	44495
Pułtuski	53261
Radzyński	35327
Skierniewicki	19765
Sochaczewski	34698

Gub. Warszawska = 641581

Kaliski	62891
Wieluński	81316
Kolski	47621
Koninowski	34500
Łęczycki	58604
Stupecki	47838
Sieradzki	61418
Turecki	48807

Gub. Kaliska = 442995

Kielecki	29949
Jędrzejowski	45477
Włoszczowski	57124
Miechowski	48102
Olkuski	25403
Pińczowski	49914
Stąpnicki	52419

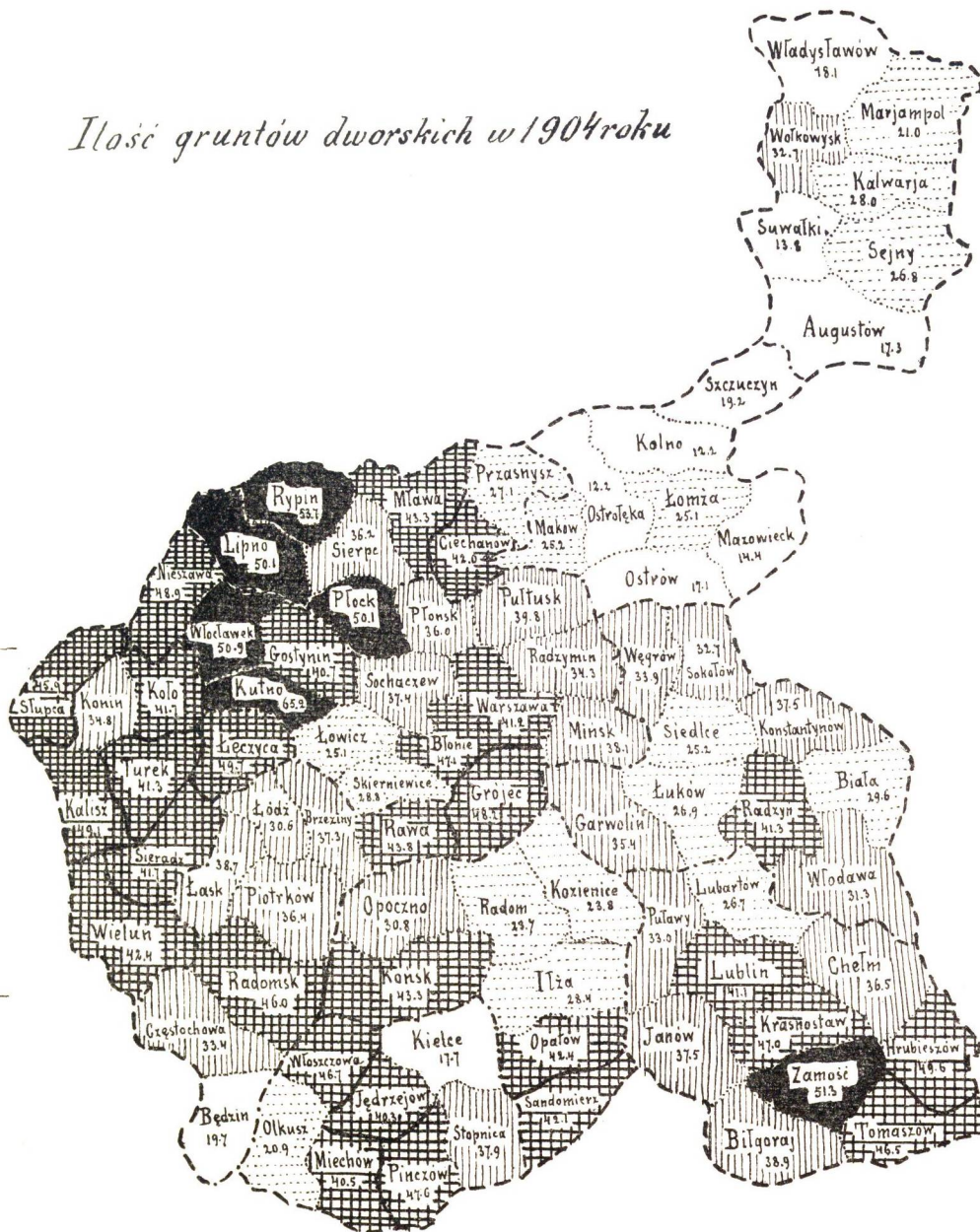
Gub. Kielecka = 308388

Łomżyński	39720
Kolneński	15758
Maxowiecki	16505
Makowski	24304
Ostrowski	24347
Ostrołęcki	17395
Szczytyński	22964

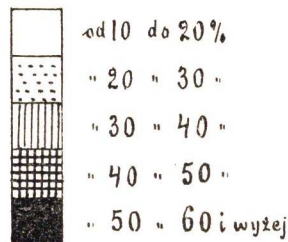
Gub. Łomżyńska = 160993

Lubelski	68478
Białogórski	56096
Hrubieszowski	64293
Zamojski	86434
Krasnostawski	64432
Lubartowski	31572
Puławski	48787
Tomaszowski	58210
Chełmski	66870
Janowski	61140

Gub. Lubelska = 606312

Ilość procentowa

Piotrkowski	68469
Będziński	24331
Brzeziński	37706
Łaski	49321
Łódzki	26221
Nowo-Radomski	87492
Rawski	52481
Częstochowski	57743

Gub. Piotrkowska = 403764

Płocki	60394
Lipnowski	73745
Mławski	60256
Przasnyski	35639
Rypiński	61085
Sierpski	35691
Ciechanowski	46342

Gub. Płocka = 373152

Radomski	43867
ITrzecki	46705
Kozienicki	38570
Konecki	74051
Opatowski	62290
Opoczyński	51377
Sandomierski	44549

Gub. Radomska = 361409

Suwalski	19018
Augustowski	31348
Władysławowski	28623
Wołkowski	38044
Kalwaryjski	33567
Marjampolski	40856
Sejneński	57700

Gub. Suwalska = 249156

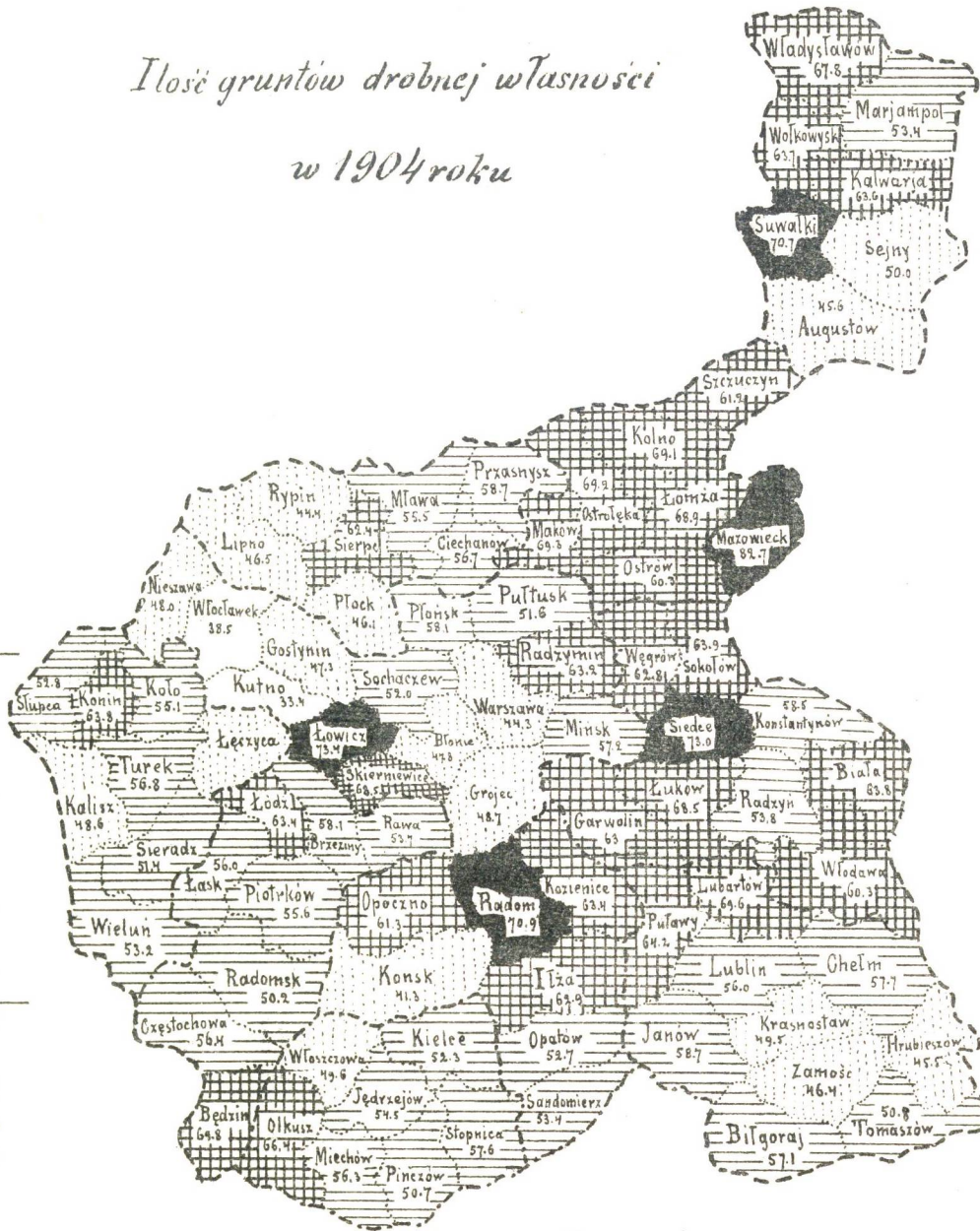
Siedlecki	29823
Biański	38019
Węgrowski	38705
Włodawski	60071
Garwoliński	56459
Konstantynowski	49164
Łukowski	45173
Radzyński	58731
Sokołowski	37691

Gub. Siedlecka = 413834

Ogółem gruntów dworskich w Król. Polskim 3961584 dziesiętyny

Ilość w powiatach
dziesiętyn

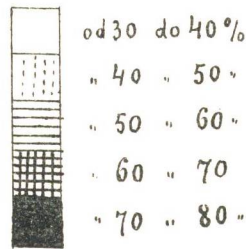
*Ilość gruntów drobnej własności
w 1904 roku*

Warszawski	57155
Błotński	46241
Włocławski	43173
Gostyński	50025
Grójcecki	74970
Kutnowski	27575
Łowicki	78268
Nieszawski	54553
Nowo-Miński	69691
Płotński	71930
Pułtusk	68899
Radzyński	64995
Skierniewicki	47040
Sochaczewski	48236
Gub. Warszawska =	802751
Kaliski	62350
Wieluński	102087
Kolski	62917
Koniński	63231
Łęczycki	56886
Stupecki	55072
Sieradzki	75664
Turecki	67034
Gub. Kaliska =	545241
Kielecki	88489
Jędrzejowski	61462
Włoszczowski	60699
Miechowski	66818
Olkuski	80672
Pinczowski	53235
Stąpnicki	79659
Gub. Kielecka =	491034
Łomżyński	109290
Kolneński	88777
Mazowiecki	94677
Makowski	66906
Ostrowski	86014
Ostrołęcki	98631
Szczytyński	73359
Gub. Łomżyńska =	617654

Lubelski	93184
Biłgorajski	80818
Hrubieszowski	58925
Zamojski	78056
Krasnostawski	67909
Lubartowski	82157
Puławski	93876
Tomaszowski	63469
Chełmski	105511
Janowski	95679
Gub. Lubelska =	819590

Ilość procentowa

Piotrkowski	104800
Będziński	86072
Brzeziński	58652
Łaski	71298
Łódzki	54233
Nowo-Radomski	95608
Rawski	64191
Częstochowski	97482
Gub. Piotrkowska =	632336
Płocki	54474
Lipnowski	68511
Mławski	76897
Przasnyski	77182
Rypiński	50490
Sierpski	61517
Ciechanowski	62484
Gub. Płocka =	451555
Radomski	131232
Itzecki	103493
Kozienicki	102583
Konecki	71046
Opatowski	77461
Opoczyński	101997
Sandomierski	56289
Gub. Radomska =	644101
Suwalski	97486
Augustowski	82710
Władysławowski	107182
Wolkowyski	74334
Kalwaryjski	76334
Marjampolski	103936
Sejneński	107378
Gub. Suwalska =	649360
Siedlecki	86456
Białski	81813
Węgrowski	71727
Włodawski	115692
Garwoliński	100508
Konstantynowski	76794
Łukowski	115191
Radzyński	76610
Sokołowski	73786
Gub. Siedlecka =	798577

Ugółem gruntów drobnej własności
w Król. Pol. 6 452 205 dziesięcin.

Ilość bezrolnych w powiatach

Ludność włościańska bezrolna w 1891 roku

Warszawski	14802
Błotnicki	18470
Włocławski	16608
Gostyński	15886
Grojecki	17359
Kutnowski	22446
Łowicki	9417
Nieszawski	22755
Nowa-Miński	5860
Płoński	17496
Pułtuski	15445
Radzyminski	5641
Skiermiewicki	4960
Sochaczewski	17077

Gub. Warszawska = 209242

Kaliski	20885
Wieluński	12946
Kolski	18924
Koniński	13737
Łęczycki	19571
Stupecki	15418
Sieradzki	14367
Turkowski	14132

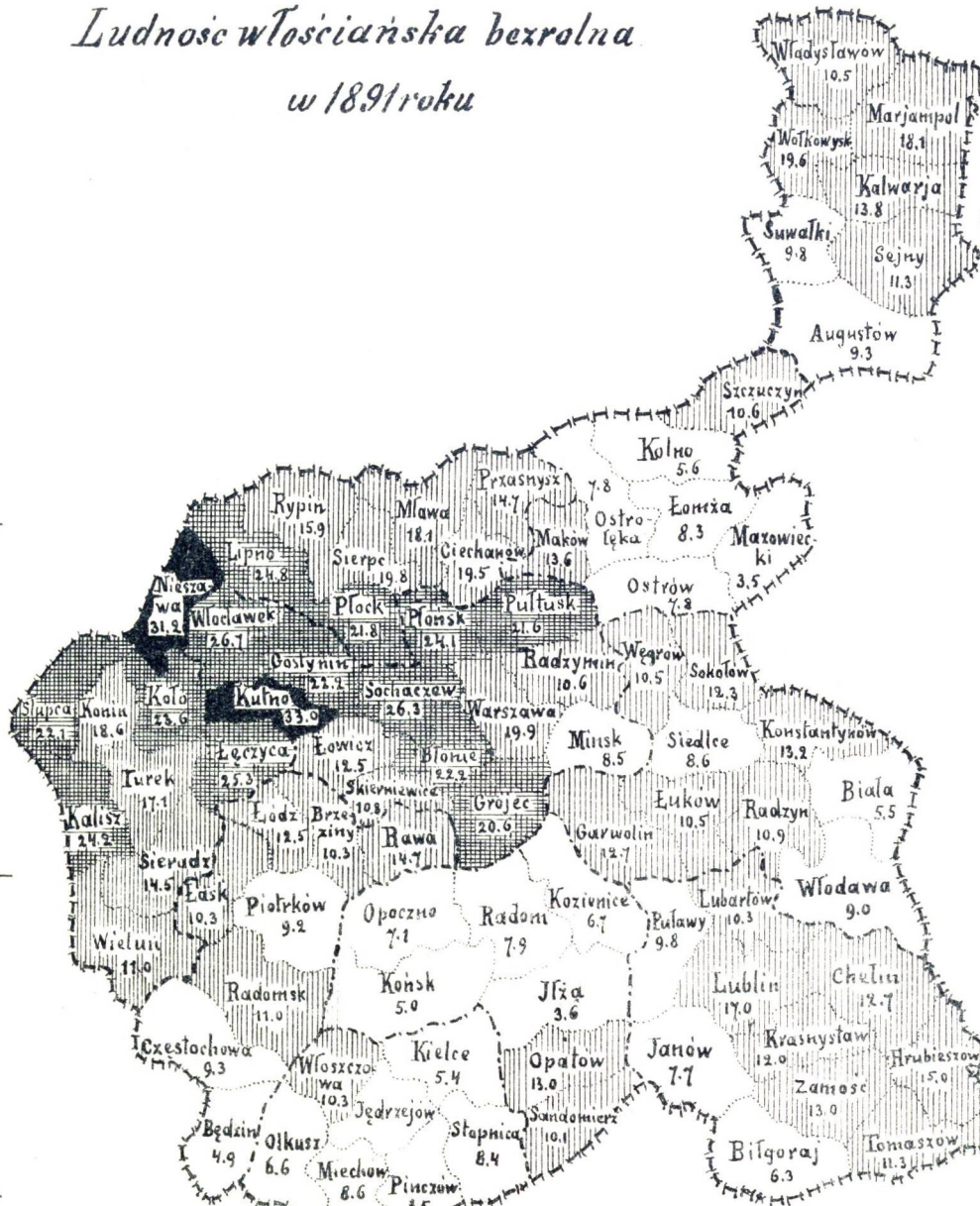
Gub. Kaliska = 129980

Kielecki	5344
Jędrzejewski	5419
Włoszczowski	5959
Miechowski	8387
Olkuski	5526
Pinczowski	7485
Stąpnicki	8241

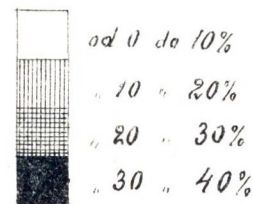
Gub. Kielecka = 46361

Łomżyński	6027
Kolneński	3612
Mazowiecki	1881
Makowski	6421
Ostrowski	5290
Ostrołęcki	4901
Szczuczynski	4689

Gub. Łomżyńska = 32821

Ilość procentowa

Piotrkowski	10920
Będziński	7494
Brzeziniński	7205
Łaski	9876
Łódzki	13675
Nowo-Radomski	12647
Rawski	8656
Częstochowski	9165

Gub. Piotrkowska = 79638

Płocki	15381
Lipnowski	19136
Mławski	11857
Przasnyski	7281
Rypiński	9009
Sierpski	9876
Ciechanowski	12594

Gub. Płocka = 85134

Radomski	7596
Ilżecki	3134
Kozienicki	6181
Koniski	4466
Opatowski	11014
Opoczyński	6047
Sandomirski	6757

Gub. Radomska = 45195

Suwalski	6561
Augustowski	5378
Władysławowski	7560
Włocławski	13179
Kalwaryjski	8859
Marjampolski	18319
Sejneński	8571

Gub. Suwalska = 68427

Siedlecki	4551
Bielski	2310
Węgrowski	6233
Włodawski	5863
Garwoliński	11128
Konstantynowski	6905
Łukowski	8233
Radzyński	6673
Sokołowski	7204

Gub. Siedlecka = 59290

Lubelski	14098
Biłgorajski	5049
Hrubieszowski	10833
Zamojski	11006
Krasnostawski	9179
Lubartowski	6988
Puławski	8424
Tomaszowski	8286
Chełmski	13061
Janowski	6306
Gub. Lubelska	93230

Ilość bezrolnych
w powiatach

Ludność bezrolna
we wsiach i osadach
Królestwa Polskiego
w 1901 roku

Warszawski	21113
Błotński	26150
Włocławski	25974
Gostyński	16681
Grojecki	16851
Kutnowski	19500
Łowicki	8855
Nieszawski	29688
Nowo-Miński	8715
Płoński	16165
Pułtuski	16095
Radzyński	5996
Skierniewicki	14789
Sochaczewski	9404

Gub. Warszawska = 235976

Kaliski	17208
Wielunski	29949
Kolski	32737
Koninowski	32117
Łęczycki	17955
Stupecki	31781
Sieradzki	18555
Turcki	12688

Gub. Kaliska = 191990

Kielecki	13857
Jędrzejowski	7120
Włoszczowski	8484
Miechowski	22259
Olkuski	23733
Pinczowski	15285
Stąpnicki	23207

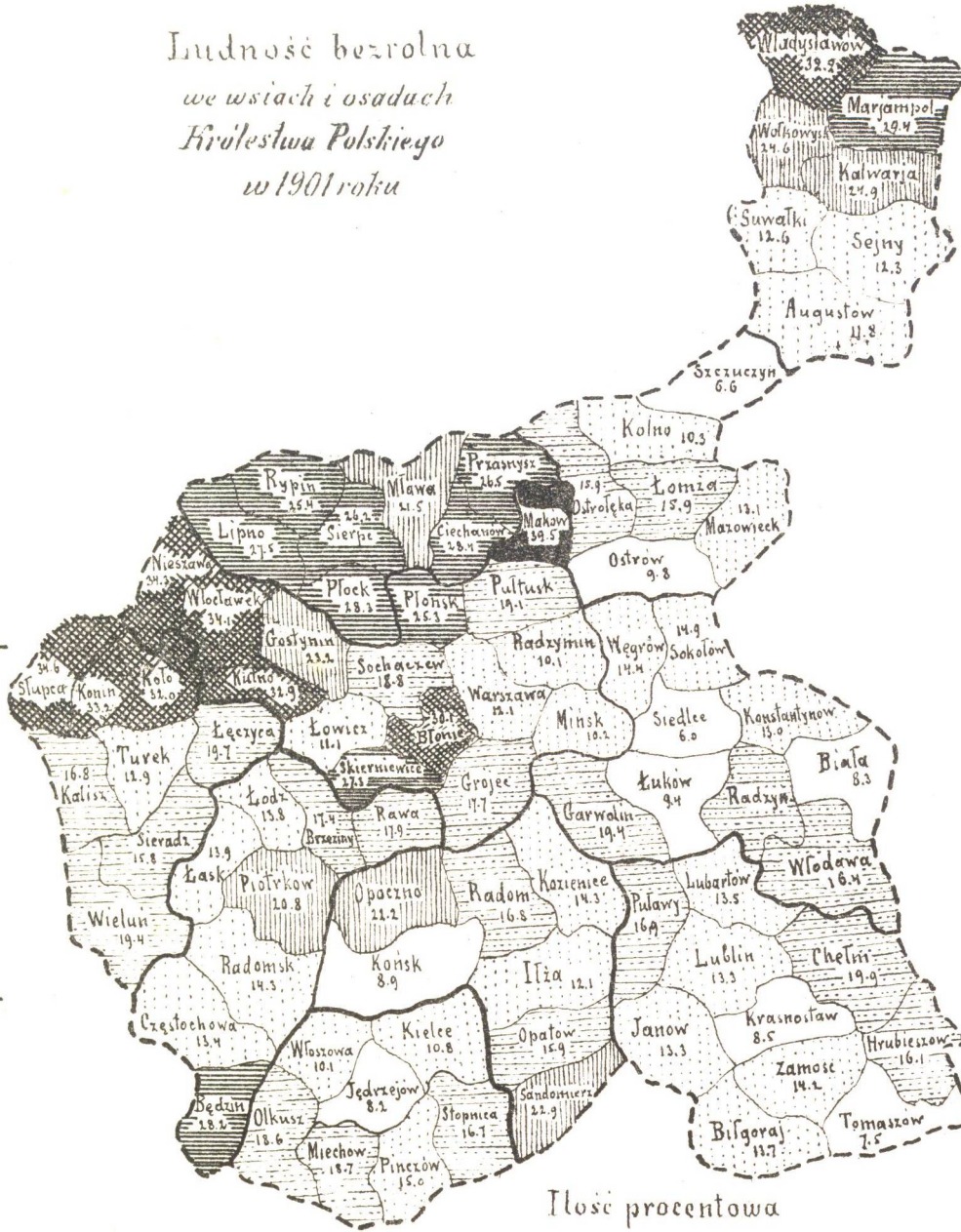
Gub. Kielecka = 113945

Łomżyński	14321
Kolneński	6932
Mazowiecki	10338
Makowski	21193
Ostrowski	8753
Ostrołęcki	12620
Szczyrzyński	4586

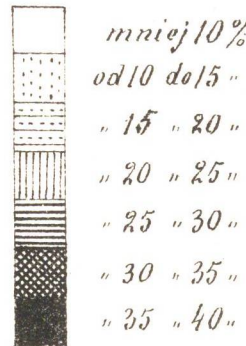
Gub. Łomżyńska = 78743

Lubelski	14862
Białogórski	13964
Hrubieszowski	15382
Zamojski	15628
Krasnostawski	8286
Lubartowski	12184
Puławski	24837
Tomaszowski	6666
Chełmski	28637
Janowski	13788

Gub. Lubelska = 154234

Ilość procentowa

Piotrkowski	23161
Będziński	20885
Brzeziński	13758
Łaski	18977
Łódzki	19293
Nowo-Radomski	18838
Rawski	11641
Częstochowski	16896

Gub. Piotrkowska = 198449

Płocki	17417
Lipnowski	18620
Mławski	16530
Przasnyski	15844
Rypiński	16085
Sierpski	15602
Ciechanowski	17844

Gub. Płocka = 117942

Radomski	22722
Życki	15658
Kozienicki	16620
Konecki	9925
Opatowski	21204
Opoczyński	23958
Sandomierski	22871

Gub. Radomska = 132958

Suwalski	9120
Augustowski	8493
Władysławowski	23114
Wolkowyjski	14673
Kalwaryjski	16034
Marjampolski	31782
Sejnencki	10013

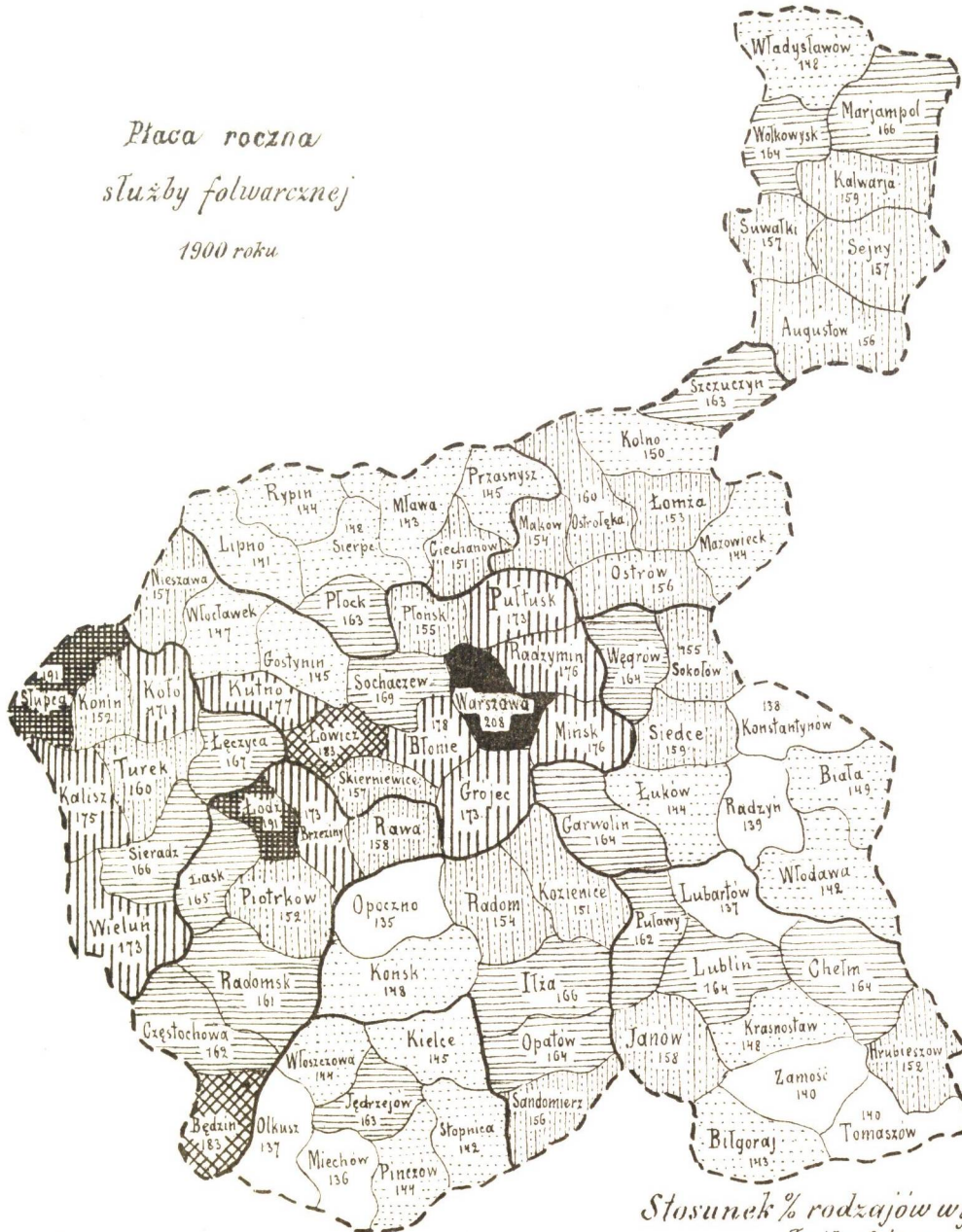
Gub. Suwalska = 113229

Siedlecki	3913
Białski	5414
Węgrowski	40505
Włodawski	14453
Garwoliński	22840
Konstantynowski	8610
Łukowski	9229
Radzyński	10148
Sokołowski	9501

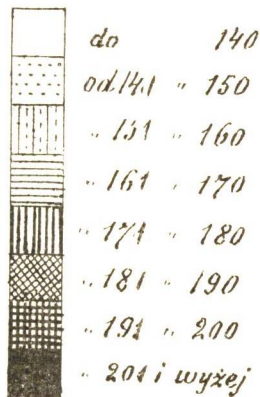
Gub. Siedlecka = 94615

Ugółem bezrolnych mieszkańców wsi - 1 220 333
miast - 211 746
Razem - 1 432 079

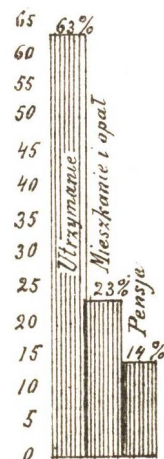
*Płaca roczna
służby folwarcznej
1900 roku*

Płaca roczna w rublach

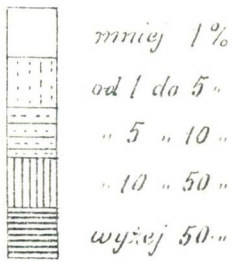

*Stosunek % rodzajów wynagrodzeń
służby folwarcznej*

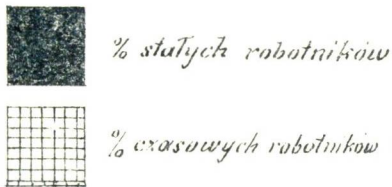

Ludność robotnicza w Królestwie Polskim

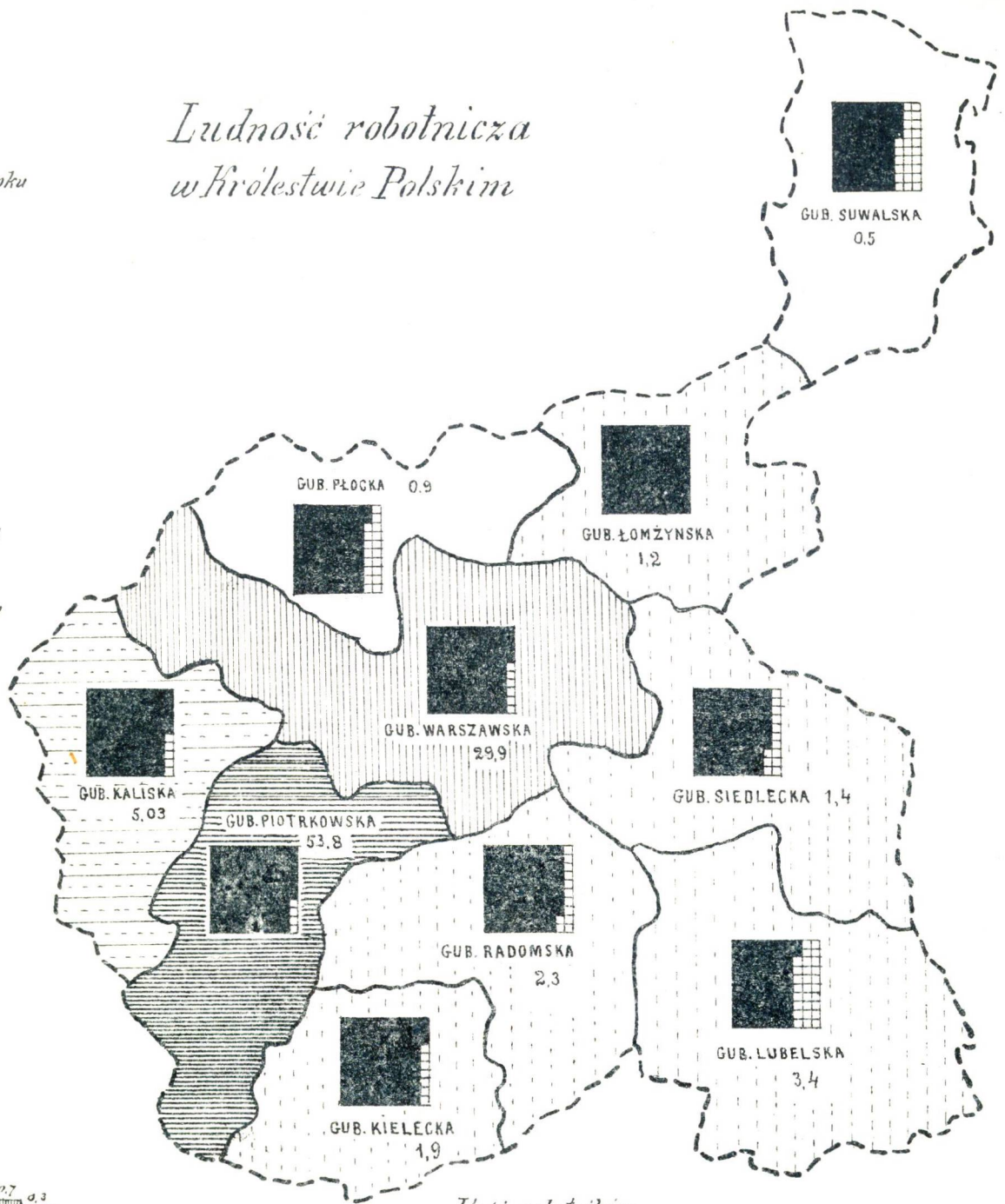
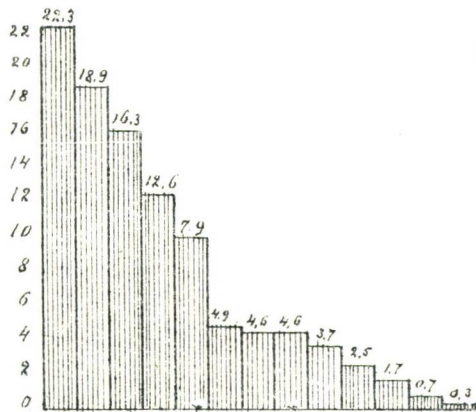
Ilość % robotników w stosunku do ogólnej ilości w Królestwie 1900 roku

Ilość % robotników w stosunku do ogólnej ilości w guberniach 1900 roku

Ilość robotników w stosunku do rodzaju pracy 1902 r.

Ilość robotników

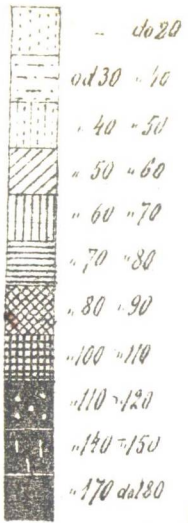
Gub.	w 1900 roku	w 1902 roku
Warszawska	62 222	64 986
Kaliska	10 661	8 125
Kielecka	4 014	6 690
Łódzińska	2 562	2 558
Lubelska	7 215	7 639
Piotrkowska	114 122	123 437
Płocka	2 089	4 119
Radomska	5 005	12 378
Suwalska	1 137	1 696
Siedlecka	2 926	3 115
Ogółem	211 953	234 743

Przemysł bawełniany	58 328
" metalowy	44 517
" włókienniczy	38 276
Przepróba produktów spożywczych	29 554
Przepróba produktów leśnych i zwierzęcych	19 652
Papiernictwo, poligrafia	11 284
Przemysł lniany, konopiarny	10 772
Przepróba materiałów włókienniczych i skórnych	10 772
Przemysł drzewny	8 567
Przepróba produktów zwierzęcych	5 812
Przemysł chemiczny	3 939
" jedwabny	1 458
Przedsiębiorstwa drobne, powyzszymi grupami	739
Ogółem	234 743

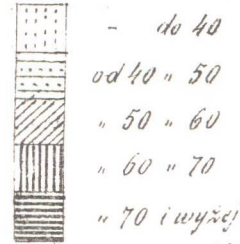
Emigracja z Królestwa Polskiego w latach od 1890-1905r

Na 10000 mieszkańców emigruje rocznie

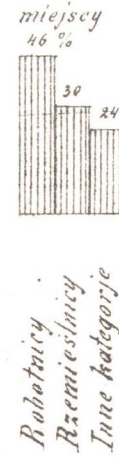
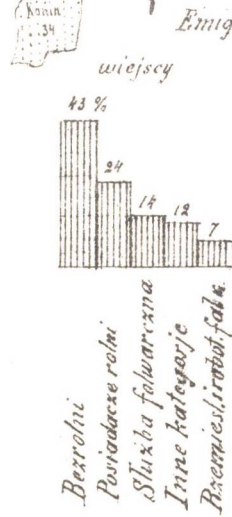
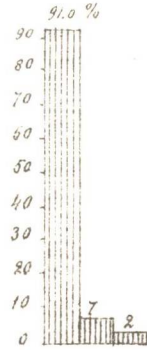
Na 1000 mieszkańców emigruje rocznie

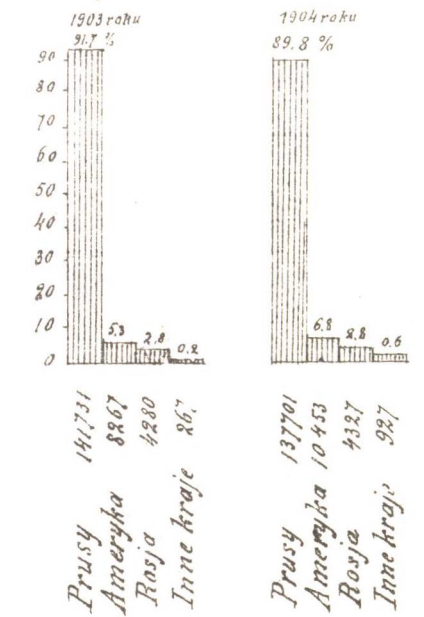
Wychodźstwo na zarobki do Prus w latach 1900-1905r.

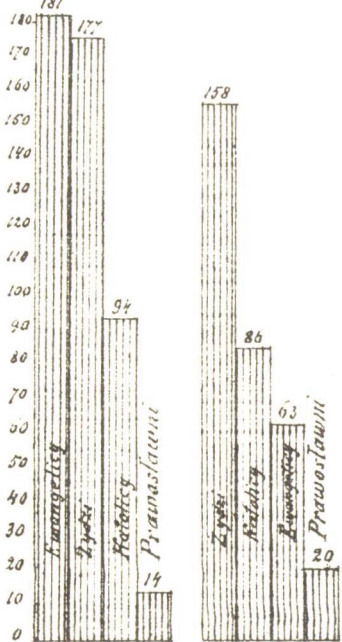
Było zajętych na wychodźstwie

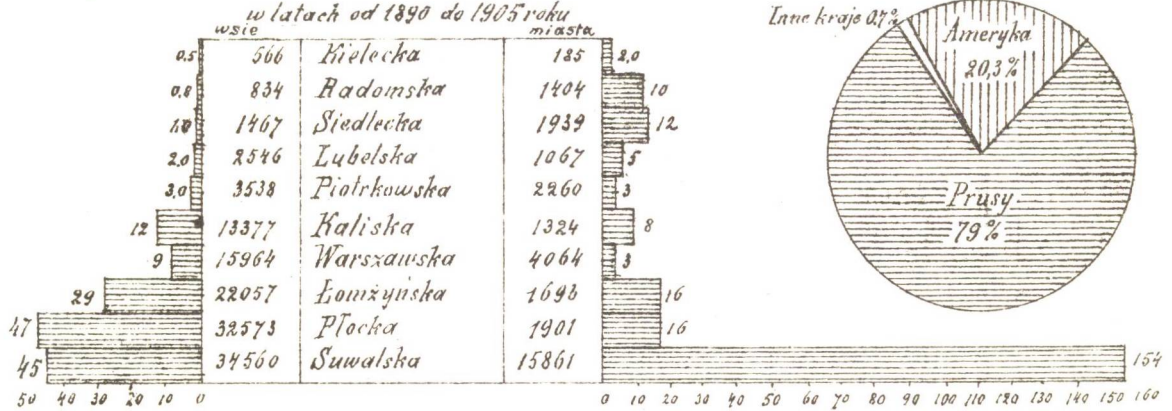
Wychodźstwo na zarobki w

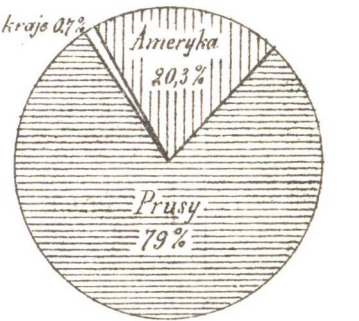
Na 10000 mieszkańców z królestwa emigrowało: ze wsi z miast

Na 10000 mieszkańców emigrowało przeciętnie rocznie w latach od 1890 do 1905 roku

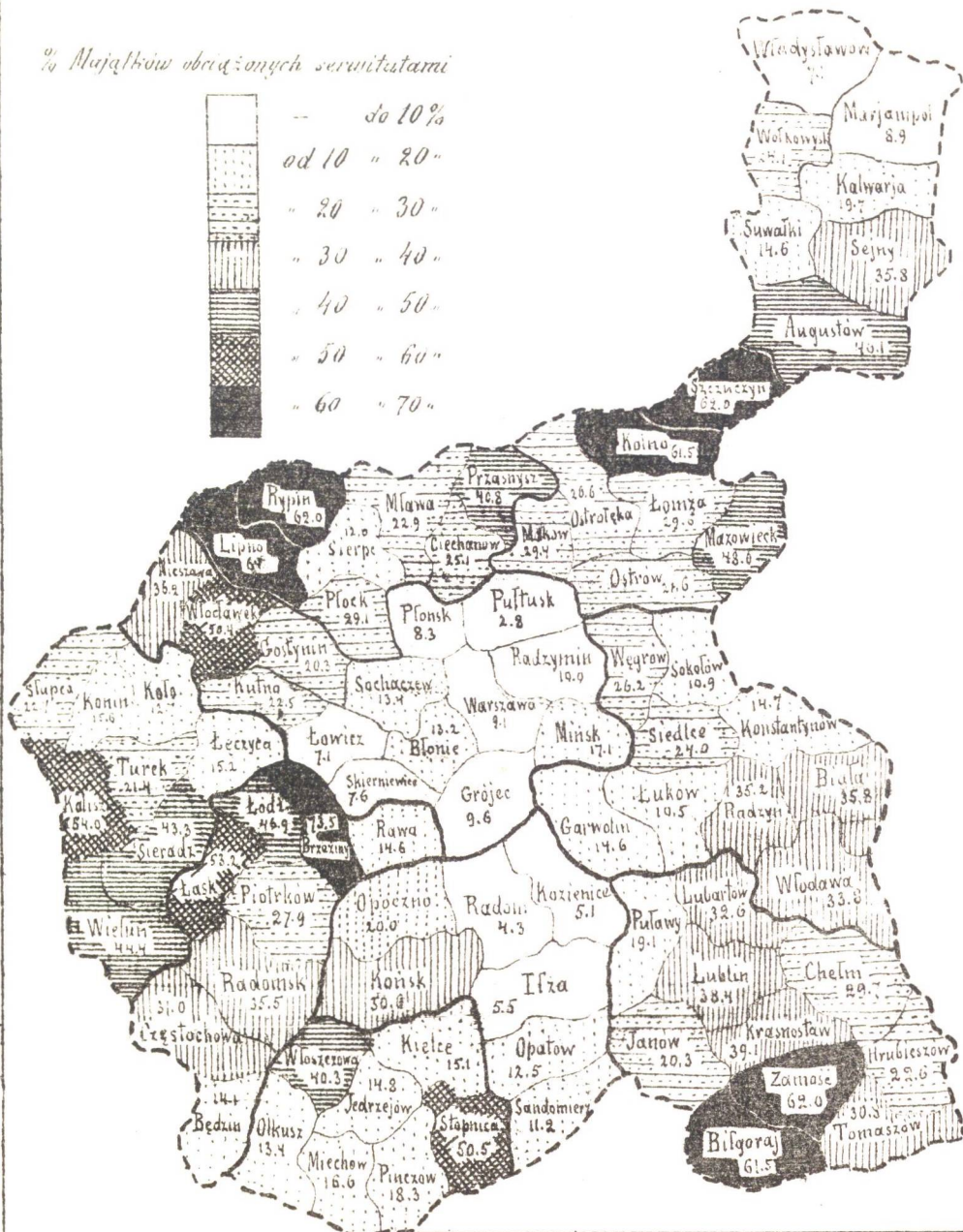
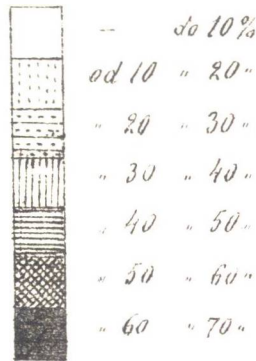

Oszczędności zebrane na wychodźstwie w 1904 roku wynosiły około 12 1/2 miljonów rubli, z których przypada na: -

Serwituty w królestwie Polskim 1906 roku

% Majątków obciążonych serwitutami

	Łosć majątków ogółem	Łosć majątków obciążonych serwitutami
Warszawski	143	13
Błotński	123	16
Włodawski	131	66
Gostyński	64	13
Grojecki	177	17
Kulmowski	142	32
Łowicki	42	3
Nieszawski	127	46
Nowo-Miński	121	21
Płoński	180	10
Pułtuski	102	29
Radzyński	90	9
Skierniewicki	66	5
Sochaczewski	67	9
Gub. Warszawska =	1575	294
Kaliski	113	61
Wieluński	117	52
kolski	110	14
koniński	64	10
Łęczycki	104	25
Ślępecki	97	22
Sieradzki	127	35
Turecki	84	18
Gub. Kaliska =	878	257
Kielecki	66	10
Jędrzejowski	82	12
Włoszowski	62	25
Miechowski	132	22
Olkuski	52	7
Pinczowski	109	20
Stąpnicki	103	52
Gub. Kielecka =	606	148
Łomżyński	118	35
Kolneński	13	8
Mazowiecki	50	24
Makowski	34	10
Ostrowski	60	13
Ostrołęcki	15	4
Szeczuciński	50	31
Gub. Łomżyńska =	340	125

Piotrkowski	104	29
Będziński	71	10
Brzezński	68	3
Łaski	111	59
Łódzki	64	3
Nowo-Radomski	124	44
Rawski	96	14
Częstochowski	53	15
Gub. Piotrkowska =	696	182
Płocki	241	70
Lipnowski	174	112
Mławski	170	39
Przasnyski	120	44
Rypiski	150	43
Sierpski	150	18
Ciechanowski	115	39
Gub. Płocka =	1120	420
Radomski	92	4
ITzecki	34	3
Kozienicki	69	3
Konecki	62	19
Opatowski	120	15
Opoczyński	95	12
Sandomierski	125	14
Gub. Radomska =	607	77
Suwalski	41	6
Augustowski	63	30
Władysławowski	28	2
Wolkowyski	54	13
Kalwaryjski	66	13
Marjampolski	6	6
Sejneński	106	38
Gub. Suwalska =	427	108
Siedlecki	50	12
Biański	53	14
Wegrowski	42	11
Włodawski	65	22
Garwoliński	84	13
Konstantynowski	61	9
Łukowski	57	6
Radzyński	54	19
Sokołowski	46	5
Gub. Siedlecka =	317	116
Królestwo Polskie =	7417	1912

Lubelski	104	4
Biłgorajski	26	16
Hrubieszowski	93	21
Zamojski	58	36
Krasnostawski	64	27
Lubartowski	43	14
Puławski	47	9
Tomaszowski	78	24
Chełmski	74	22
Janowski	59	12
Gub. Lubelska =	651	185

Gubernje	Ilość osad którym przy- sługiwano prawo serwituta w 1904 roku		Ilość osad którym przy- sługiwano prawo serwituta w 1906 roku	
	leśnego	pastwisk	leśnego	pastwisk
Warszawska	42016	813	6529	5731
Kaliska	35841	2689	4147	7699
Kielecka	35750	1356	2687	5634
Łomżyńska	19137	406	3204	5522
Lubelska	59681	3480	2432	20503
Piotrkowska	31967	2508	1530	7376
Płocka	38193	604	4340	7040
Radomska	29659	913	2914	5468
Suwalska	5842	1701	1579	1418
Siedlecka	37085	2441	4332	7863
Królestwo Polskie	335171	16907	33694	75254

Ilość sztuk
w powiatach

Ilość koni w 1899 roku

Warszawski	29774
Błotński	11886
Włocławski	13906
Gostyniński	11353
Grojecki	17947
Kutnowski	12018
Łowicki	16952
Nieszawski	15620
Nowo-Miński	11201
Płoński	14790
Pułtuski	16284
Radzyński	9278
Skiernewicki	8304
Sochaczewski	10374

Gub. Warszawska = 199687

Kaliski	16008
Wieluński	17882
Kolski	15420
Koniński	11747
Łęczycki	17673
Ślupецki	12435
Sieradzki	17334
Turecki	15033

Gub. Kaliska = 123532

Kielecki	13756
Jędrzejowski	15229
Włoszczowski	14469
Miechowski	22750
Ulkuski	14107
Pinczowski	21027
Stopnicki	21714

Gub. Kielecka = 123052

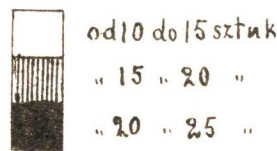
Łomżyński	16889
Kolneński	15727
Mazowiecki	12033
Makowski	12959
Ostrowski	14308
Ostrołęcki	14824
Szczytyński	13287

Gub. Łomżyńska = 100027

Lubelski	22978
Biłgorajski	16576
Hrubieszowski	25312
Zamojski	25218
Krasnostawski	22134
Lubartowski	15844
Puławski	20651
Tomaszowski	23712
Chełmski	25012
Janowski	21732

Gub. Lubelska = 219174

Na 100 dziesięcin ziemi ornej
przypada koni

Piotrkowski	20834
Będziński	13618
Brzeziński	10703
Łaski	14163
Łódzki	17371
Nowo-Radomski	20928
Rawski	10101
Częstochowski	14508

Gub. Piotrkowska = 122226

Płocki	16748
Lipnowski	16131
Mławski	16627
Przasnyski	12506
Rypiński	13042
Sierpski	16643
Ciechanowski	15754

Gub. Płocka = 104451

Radomski	22718
ITzecki	17783
Kozienicki	18797
Konecki	10255
Opatowski	19644
Opoczyński	15543
Sandomierski	17828

Gub. Radomska = 122568

Suwalski	18002
Augustowski	13597
Władysławowski	19927
Wolkowyski	18986
Kalwaryjski	20003
Marjampolski	23086
Sejneński	16604

Gub. Suwalska = 130205

Siedlecki	12118
Biański	11049
Węgrowski	11545
Włodawski	17197
Garwoliński	17382
Konstantynowski	11441
Łukowski	15644
Radzyński	14854
Sokołowski	10773

Gub. Siedlecka = 122003

Łącznie koni w Król. Pol. 1366925

Ilość w powiatach

sztuk

Ilość bydła rogatego w 1899 roku

Warszawski	34504
Błotński	29726
Włocławski	27673
Gostyński	31347
Grójecki	44077
Kutnowski	28048
Łowicki	38531
Nieszawski	34447
Nowo-Miński	38679
Płoński	37261
Pułtuski	38873
Radzyński	32304
Skierniewicki	20313
Sochaczewski	29053

Gub. Warszawska = 464836

Kaliski	33944
Wieluński	34014
Kolski	36523
Koninowski	31647
Łęczycki	40777
Ślupski	31794
Sieradzki	36824
Turecki	36358

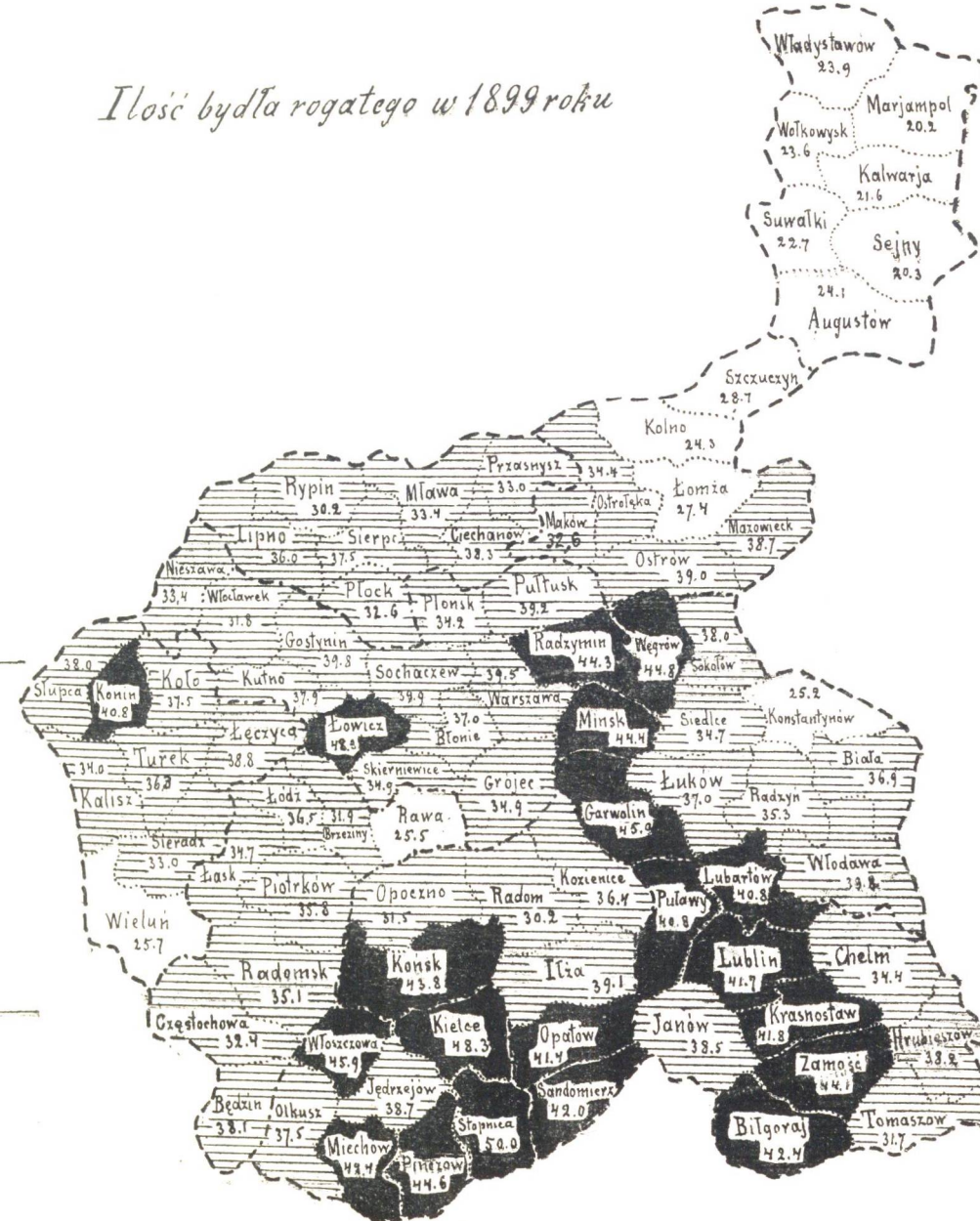
Gub. Kaliska = 281881

Kielecki	47159
Jędrzejowski	32071
Włoszczowski	33428
Miechowski	42245
Olkuski	29703
Pińczowski	40626
Stąpnicki	52034

Gub. Kielecka = 277266

Łomżyński	31933
Kolneński	22614
Mazowiecki	34871
Makowski	22454
Ostrowski	36076
Ostrołęcki	32955
Szczyrzyński	24766

Gub. Łomżyńska = 205669

Lubelski	48929
Biłgorajski	37825
Hrubieszowski	37574
Zamojski	45042
Krasnostawski	42025
Lubartowski	35125
Puławski	42987
Tomaszowski	29394
Chełmski	45812
Janowski	41909

Gub. Lubelska = 406622

Na 100 dziesięcin
ziemi uprawnej przypada

od 20 do 30 sztuk
 " 30 " 40 " "
 " 40 " 50 " "

Piotrkowski	47823
Będziński	32631
Brzeziński	26193
Łaski	34535
Łódzki	26373
Nowo-Radomski	48916
Rawski	24203
Grzęstachowski	38800

Gub. Piotrkowska = 279474

Płocki	34553
Lipnowski	39818
Mławski	38189
Przasnyski	29969
Rypiński	28226
Sierpski	31013
Ciechanowski	36655

Gub. Płocka = 238423

Radomski	46490
Ilżecki	42958
Kozienicki	40315
Konecki	34521
Opatowski	43490
Opęczyński	37363
Sandomierski	35126

Gub. Radomska = 280263

Suwalski	24417
Augustowski	24018
Władysławowski	28113
Wolkowyski	24780
Kalwaryjski	21089
Marjampolski	25280
Sejneński	25100

Gub. Suwalska = 172794

Siedlecki	31858
Białski	34912
Węgrowski	37628
Włodawski	53858
Garwoliński	50641
Konstantynowski	25379
Łukowski	46994
Radzyński	36625
Sokołowski	32399

Gub. Siedlecka = 350294

Ogółem bydła rogatego w Król. Pol.
2 957 525 sztuk.

Uniwersytet Medyczny w Lublinie
nr inw.: XX - 50236

BG 44195

